T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PROTOHİSTORYA VE ÖNASYA ARKEOLOJİSİ ANABİLİM DALI

ERKEN TUNÇ ÇAĞ II'DE EGE'DE "KORİDORLU EV" TİPİ YAPILAR EVRESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET YILDIZ

Ankara-2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PROTOHİSTORYA VE ÖNASYA ARKEOLOJİSİ ANABİLİM DALI

ERKEN TUNÇ ÇAĞ II'DE EGE'DE "KORİDORLU EV" TİPİ YAPILAR EVRESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET YILDIZ

Tez Danışmanı
Prof.Dr.Hayat ERKANAL

Ankara-2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PROTOHİSTORYA VE ÖNASYA ARKEOLOJİSİ ANABİLİM DALI

ERKEN TUNÇ ÇAĞ II'DE EGE'DE "KORİDORLU EV" TİPİ YAPILAR EVRESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı :

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Tez Sınavı Tarihi .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(……/……/200…)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

……

İmzası

……

ÖNSÖZ

1950'lerde Lerna'da ortaya çıkartılan ilk örnek ve 1980'lerde yayınlanan makalelerle tartışılmaya başlanan "Koridorlu Ev"lerle ilgili yayınların değerlendirildiği çalışmada, bu yapılar birçok yönden incelenmesinin yanı sıra oluşumlarına etki eden süreçleri de incelemeye çalıştık. Ege'de ETÇ II'de ortaya çıkan "Koridorlu Ev" yapılarının son dönemlerde Arkeoloji literatürüne girmesi ve çok fazla araştırılmamış olması bizi bu tezi hazırlanmaya yöneltmiştir.

Yakındoğu'da daha erken dönemlerde başlayan kentleşme sonucu ortaya çıkan merkezi otoritenin, Ege'de daha geç dönemlerde ortaya çıkan örnekleri, dünya tarihi açısından önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentleşme ve sonucunda ortaya çıkan otorite kavramı sadece mimari açıdan değil, her yönüyle incelenmesi gerektiği düşünülerek tez başlığından da anlaşılacağı gibi bir evre olarak değerlendirilmiştir.

Bu tezi hazırlamaya karar verdikten sonra beni bu konuda yüreklendiren ve deneyimlerini aktaran hocalarım Prof.Dr. Hayat Erkanal ve Dr. Vasıf ŞAHOĞLU veDr. Ayşegül AYKURT'a en derin teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca beni yüksek lisans yapmaya özendiren başta ailem olmak üzere burada adını sayamayacağım arkadaşlarıma ve kütüphane görevlilerine en içten teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet YILDIZ
Ankara

ÖNSÖZ **I**

İÇİNDEKİLER **II-IV**

I.GİRİŞ **1**

I.I. Amaç 1

I.II. Kapsam 1

I.III. Yöntem 1-2

II. EGE BÖLGESİNİN COĞRAFYASI

II.I. Coğrafi Konum 3-4

II.II. İklim 4-5

II.III. Tarım 5-9

III. EGE ERKEN TUNÇ ÇAĞ II KRONOLOJİSİ

III.I. Batı Anadolu Erken Tunç Çağı II Kronolojisi 10-17

III.II. Kıta Yunanistan Erken Hellas II Kronolojisi 17-22

III.III. Kiklad Adaları Erken Kiklad II Kronolojisi 23-27

III.IV. Girit Erken Minos II Kronolojisi 28-31

IV. EGE'DE MERKEZİ OTORİTEYİ HAZIRLAYAN ETKENLER

IV.I. Depolama Geleneği 32-33

IV.II. Metal Endüstrisi 33-36

IV.III. Kentleşme 37-39

IV.IV. Ticaret 39-41

V.“KORİDORLU EV” PROBLEMİ

V.I. “Koridorlu Ev” tanımı ve işlevi 42-44

V.II. İkinci kat planları 44-46

V.III. Standart ölçüler 46-47

VI.EGE’DE ORTAYA ÇIKARTILAN VE “KORİDORLU EV” OLARAK TANIMLANAN YAPILAR

VI.I. Lerna 48

VI.I.a.Konumu 48

VI.I.b. Araştırma ve Kazı tarihçesi 48

VI.I.c. Stratigrafisi 48-49

VI.I.d.Lerna’da “Koridorlu Ev” olarak tanımlanan yapılar 49

VI.I.d.1.BG Yapısı 49-52
VI.I.D.2 Kiremitli ev (House of Tiles) 52-57
VI.II. Akovitika 57
VI.II.a.Konumu 57
VI.II.b. Araştırma ve Kazı tarihçesi 57
VI.II.c. Stratigrafisi 57
VI.II.d. Akovitika'da "Koridorlu Ev" olarak Tanımlanan Yapılar 58
V.II.d.1. Megaron B 58-60
V.II.d.2. Megaron A 60-61
VI.III. Thebes
VI.III.a Konum 61
VI.III.b. Araştırma ve Kazı tarihçesi A Evresi 61
VI.III.c. Stratigrafisi 62
VI.III. Thebes'te "Koridorlu Ev" olarak Adlandırılan Yapı 62-65
VI.IV. Kolonna 66
VI.IV.a. Konum 66
VI.IV.b. Araştırma ve kazı tarihçesi 66
VI.IV.c. Stratigrafisi 66-67
VI.IV.d.Kolonna'da "Koridorlu Ev" olarak Tanımlanan Yapılar 67
VI.IV.d.1. Kayalık ev (Haus am felsrand) 67-68
VI.IV.d.2. Beyaz Ev (Weisses Haus) 68-69

VII. EGE'DE ORTAYA ÇIKARTILAN VE "KORİDORLU EV" OLMASI MUHTEMEL YAPILAR

VII.I.Liman Tepe 70
VII.I.a. Konum 70
VII.I.b. Araştırma ve kazı tarihçesi 70
VII.I.c. Stratigrafisi 71
VII.I.d. Liman Tepe'de "Koridorlu Ev Olarak Adlandırılan Yapı 71-73

VI.II. Zygories 73
VII.II.a. Konumu 74
VII.II.b. Araştırma ve Kazı tarihçesi 74
VII.II.c.Stratigrafisi 74
VII.II.d. Zygories'te "Koridorlu Ev Olarak Adlandırılan Yapılar 74
VII.II.d.1. Pitos Evi (House Of Pithoi) 74-75
VII.II.d.2 Deniz kabuğu evi (Hause ofthe Snailshells) 76

VIII. KORİDORLU EVLERDE BULUNAN MALZEMEYE GÖRE YAPILARIN TARİHLENDİRİLMESİ 77-84
IX.SONUÇ 85-89
ÖZET 90-91
SUMMARY 92-93
KISALTMA VE KAYNAKÇA 94-115
LEVHALAR LİSTESİ 116-117
LEVHALAR 118-143

I.GİRİŞ

I.I. Amaç

"Erken Tunç Çağ II'de Ege'de "Koridorlu Ev" Tipi Yapılar Evresi" konulu tezin amacı Ege toplumlarının ilk defa karşılaştığı merkezi otoritenin nasıl bir gelişimden sonra kolektif yapıdan otoriter bir yapıya dönüştüğünü, mimaride net olarak görülen ve fazla örneği olmayan yapıları ayrıntılı olarak inceleyerek ortaya koymak olmuştur. Yapıların işlevlerini daha iyi kavrayabilmek için özellikle yapılarla ilgili problemler açıklanarak etkilendikleri bölgelerin olup olmadığı veya ne kadar etkilendikleri tartışılmıştır.

I.II. Kapsam

Bu tez kapsamında Kıta Yunanistan, Batı Anadolu, Kiklad Adaları ve Girit'te ortaya çıkartılan mimari örnekler incelenmiştir. Yapılan incelemede konumuz ile ilgili yapıların Kıta Yunanistan ve Batı Anadolu'da açığa çıkarıldığı anlaşılmıştır.

I.III. Yöntem

"Erken Tunç Çağ II'de Ege'de 'Koridorlu Ev' Tipi Yapılar Evresi" konulu tez dokuz bölüm halinde ele alınmıştır. Birinci bölümde Ege Bölgesi coğrafyası, ikinci bölümde Ege Bölgesinin dört bölgesinin Ege Erken tunç Çağ II kronolojisi anlatılmıştır. Bu bölümleri takip eden üçüncü ve dördüncü bölümlerde sırası ile

Ege'de merkezi otoriteyi hazırlayan etkenler depolama geleneği, metal endüstrisi, kentleşme, ticaret ve doğu ilişkileri başlıkları altında açıklanmış, bir sonraki bölümde ise Koridorlu Ev ile ilgili mimari problemler tartışılmıştır. Tezin esas konusunu oluşturan VI ve VII. Bölümlerde Koridorlu Evlerin merkezlere göre mimari özellikleri anlatılmıştır.

VIII. Bölümde Koridorlu Evlerden ele geçen malzeme değerlendirilerek bu yapıların hangi dönemlerde kullanıldığı irdelenmiştir. Sonuç bölümünde ana başlıklar altında anlatılan bölümlerden çıkartılan sonuçlar değerlendirilerek Koridorlu Evlerin ortaya çıkışı, zaman içerisinde ki gelişimi ve mimari özellikleri açıklanmaya çalışılmıştır.

II.EGE BÖLGESİ'NİN COĞRAFYASI

Tezin bu bölümünde Ege Bölgesi'nin coğrafyası Coğrafi Konum, İklim ve Tarım başlıkları altında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

II.I. Coğrafi Konum

Ege kültür bölgesi, birbiriyle bağlantılı dört bölümden oluşmaktadır. Bu kültür bölgeleri içinde en verimli topraklara sahip bölge Batı Anadolu'dur. Batı Anadolu'nun bu durumu sık olmayan ve denize dik olarak inen dağ dizilerinin aralarında oluşan tarıma uygun geniş vadiler ve bu vadilerin denizle birleşme noktasında V şeklinde genişlemesiyle tarım alanlarının oluşmasından kaynaklanmaktadır[1].

Strabon, Batı Anadolu kıyılarını anlattığı bölümde Halys'in (Kızılırmak) Batı tarafındaki ülkelerin ve özellikle kıyı kesimlerinin verimli olmasından dolayı özellikle deniz aşırı ülkelerden gelen istilacıların buraları istila etmesiyle birçok efsanenin doğduğunu ifade eder[2]. Batı Anadolu yerleşimcileri geniş ve verimli ovalara sahip olmalarının yanı sıra Batı Anadolu fay hattı ve kıyı değişimleri nedeniyle uzun süreli olmayan bir süreç ile karşı karşıya kalmışlardır[3].

Kıta Yunanistan'da Batı Anadolu ile benzer özellikler göstermektedir. Orta Yunanistan'da kısmen Anadolu yönünde kıvrılan dağ dizileri dışında, Strabon'un çınar

[1] Bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Kayan 2002, 309-314.
[2] Strabon 1993, 55-6.
[3] Batı Anadolu kıyı şeridinde Jeolojik olaylar etkin olsa da, Troya ve Liman Tepe bu etkilere en az maruz kalan ender kıyı yerleşimleridir.

ağacı yaprağına[4] benzettiği Peloponnessos'ta kuzeyden güneye dik olarak inen dağ sıraları, aralarda geniş vadiler oluşturarak verimli alanlar yaratmaktadır. Bunların yanı sıra Makedonya ve Trakya arasında yer alan dağ sıraları Kıta Yunanistan'a geçişi engellemekte, ancak Spercheus Vadisi kuzey-güney arasında geçiş imkânı vermektedir[5].

Adalar ise volkanik içerikte olup en büyük ve en stratejik ada olan Girit'te doğu-batı doğrultusunda uzanan dağlar[6] kuzey ve güney taraf için ayırıcı bir rol oynamaktadır. Sonuç olarak Güney Girit Mısır Uygarlığı'nın etki alanına; Kuzey Girit, Yunanistan'ın doğu kıyıları ve Kiklad Adaları ise Batı Anadolu'nun etki alanına dâhil olmaktadır.

II.II. İklim

Ege, Akdeniz ikliminin etkisi altında yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı ılıman bir iklime sahiptir. Hansen'e göre İklim özellikleri kültürü genel olarak iki türlü etkilemektedir. Bunlardan birincisi küçük ölçekli etkidir. Günümüzde olduğu gibi Prehistorik dönemlerde de değişen iklimin bir sonucu olarak görülen kuraklık ve sel felaketleri büyük etkiler yaratarak kültürün yok olmasına neden olmuştur. Hansen, Carpenter'in görüşüne katılarak daha geç bir dönem olan Miken Uygarlığı'nın kuraklık sonucu sona erdiğini kabul etmektedir[7].

---

4 Strabon 1917.
5 Caskey 1964, 4.
6 Mansel 1971, 2-3.
7 Hansen 1988, 48.

Hansen tarafından örneklenen iklimin ikinci etkisi küçük ölçeklidir. Peloponnessos'ta yakın dönemlerde görülen fırtına nedeniyle birbirine çok yakın iki bölge olan Asopus ve Logopotamos vadilerinin birincisinde dikilen üzüm zarar görürken ikinci bölgede herhangi bir zarar tespit edilmemiştir[8]. Örneklerde de görüldüğü gibi, iklimin küçük ölçekli değişiminin tarım ürünlerini ve dolayısıyla kültürü etkilediği, büyük ölçekli değişiminin ise kültürü tamamen ortadan kaldırabildiği görülmektedir[9].

Her ne kadar Lerna gibi birçok yerleşimin yangın ile sona erdiği net olarak açıklanamasa da, küçük ölçekli iklim değişmelerinin kültürleri yok edecek kadar olumsuz etkileyebileceği anlaşılmaktadır. Bu etkilerin yanı sıra depremler, istilalar ve özellikle kıyı kesimlerde[10] görülen kıyı değişimlerinin etkisi de göz ardı edilmemelidir. Sonuç olarak, dönem değişimleri ve özellikle Erken Tunç Çağ II'nin sona ermesi tek başına iklimsel nedenlere bağlanmamalıdır.

II.III. Tarım

Yakın Doğu'da ve Ege'de, günümüze kadar üretilen en eski ve en temel gıdalardan biri olan buğday türü emmer ve ondan daha az yaygın olan einkorn Ege'de Neolitik Dönem'in erken evrelerinden itibaren görülmektedir[11]. Emmer yaygın olarak

---

8 Hansen 1988, 49.

9 Günümüz teknolojisinde dahi büyük bölgesel fırtınaların hayatı olumsuz etkilediği düşünülürse, o dönem için görülen iklim değişimlerinin kültürleri büyük ölçüde etkilediği düşünülebilir. Ancak özellikle Erken Tunç Çağ II'nin sona ermesi birçok bilim adamının iddia ettiği gibi sadece Ege'deki iklim değişiklikleri ile açıklanmamalıdır.

10 Kıyı değişimlerinin dağların kıyıya dik olarak uzandığı Batı Anadolu'da görüldüğü net olarak bilinmekte ve özellikle Erken Tunç Çağ sonlarında kıyı bölgelerindeki gerilemenin ana nedeni olarak görülmektedir. Bkz Kayan 2002, 309-315.

11 Hansen 1988, 41.

Güney Yunanistan'da, einkorn ise Kuzey Yunanistan ile[12] Batı Anadolu Erken Tunç Çağ'da Bakla Tepe[13] ve Liman Tepe[14] yerleşimlerinde üretilmektedir[15].

Diğer önemli bir grup olan ekmeklik buğday hassas yetiştirme koşullarından dolayı Ege'de erken dönemlerde nadir olarak görülmekte ve Geç Tunç Çağ'da olasılıkla tarım tekniklerinin gelişmesi sonucunda yaygın olarak üretilmektedir[16]. Kolay yetiştirme koşullarına sahip olan barley'in Kiklad Adaları'nda ve Kıta Yunanistan'da Geç Neolitik'ten itibaren yetiştirilmeye başlandığı düşünülmekte ve Ege için öncü ürün olarak tanımlanmaktadır. İki sıralı ve altı sıralı olarak yetiştirilen bu üründen iki sıralı olanı erken dönemde, altı sıralı olanı ise Geç Neolitik-Erken Tunç Çağ'da yaygın olarak görülmektedir. Bundan dolayı iki sıralı arpanın zamanla gelişerek altı sıralı arpaya dönüştüğü düşünülmektedir[17].

Ege'de görülen bir diğer ürün grubu da baklagillerdir. Bunlar arasında mercimek ve bezelye erken dönemlerden beri Franchti Mağarası'nın Üst Paleolitik ve Mezolitik tabakalarından başlayarak geç dönemlere kadar sürekli üretilerek Ege'nin yerli sınıfında gösterilmiştir. Nohut ve bakla ise Dimini ve Sesklo'da Geç Neolitik'te, Knossos ve Tzoungiza'da Erken Tunç Çağ'da üretilmiştir. Daha sonra Geç Tunç

---

12 Hansen 1988, 43.

13 Özkan-Erkanal 1999, 35.

14 Oybak-Doğan 1997. Kıta Yunanistan'da kısıtlı olarak görülen arpa ve baklagil gibi tarım ürünleri ile üzüm vb. meyveler hem Liman Tepe hem de Bakla Tepe'de yaygın olarak görülmektedir.

15 Ege Prehistoryası'nın diğer alanlarında olduğu gibi yayın ve makalelerde araştırma sınırları Kıta Yunanistan, Girit ve Kiklad Adaları üzerinde yoğunlaşmış; Batı Anadolu araştırma yetersizliği yüzünden araştırma sınırları içinde ele alınmamıştır. Batı Anadolu kıyı kesiminde kazılan tek yerleşim olmasından dolayı Troya, bu konuda ki eksikliği tek başına gidermekte yeterli olamamıştır. Son yıllarda İzmir ve Troas bölgesindeki yeni araştırmalar özellikle tarım alanında Batı Anadolu'nun Erken Tunç Çağ öncesinden başlayarak üretim repertuvarını geliştirdiğini, artı değerin özellikle Bakla Tepe'de Geç Kalkolitik dönemde depo olarak tanımlanabilecek odalarda saklandığını Kıta Yunanistan ve Adalardan daha net olarak ortaya koymuştur. Liman Tepe ile karşılaştırıldığında Erken Tunç Çağ'da köy olarak adlandırılan Bakla Tepe'de Geç Kalkolitik Dönemde ortaya çıkan depolama geleneğinin olası sonucu olarak Erken Tunç Çağ'da yerleşimin etrafı savunma ağı ile örülmüştür. Krş. İçin bkz. Özkan-Erkanal 1999, 40-1.

16 Hansen 1988, 43.

17 Hansen 1988, 44.

Çağına kadar hiç rastlanmayan bu ürünler için Ege'nin yerli üretimi olmadığı ve geç dönemde Yakındoğu'dan gelen diğer ihraç malları ile bölgeye ulaştığı düşünülmüştür[18]. Ancak sadece Erken Tunç Çağ ile Geç Tunç Çağ arasında görülmeyen bu tarım ürünlerinin Yakındoğu ile alakalı olmayan iklimsel veya yönetimsel nedenlerden kaynaklandığı düşünülebilir.

Ege kültürleri için yerli ve hayati öneme sahip iki ürün zeytin ve üzümdür. Renfrew, Ege kültürlerinin evrimini anlattığı kitabında, Akdeniz kültürlerinde M.Ö. 3. binde yerleşimlerin gelişmesi sonucu bu yerleşimlerin büyük bir bölümünün ürettiği tahıl, zeytin ve üzüm gibi ürünlerin korunaklı limanlar ile taşınmasının ticaret ağını doğurduğunu ileri sürmüştür[19].

Bu ürünlerden ilki olan zeytin, Runnels ve Hansen tarafından Kıta Yunanistan, Kikladlar ve Girit buluntuları ışığında ele alınarak bu ürünün Theselia'da Akeramik Dönem'den itibaren görüldüğünü, teknik üretiminin ise genel olarak Arkaik Çağ'da yapıldığı ileri sürülmektedir[20]. Zeytinin evcilleştirilmesi[21] çekirdek boyutlarıyla bağlantılı olup genel olarak küçük çekirdek vahşi, büyük çekirdek evcil olarak ayırt edilmektedir.

Naxos'ta mezarlık alanında ele geçen bir Erken Kiklad kabı içinde gözlenen zeytinyağı izi, M.Ö. 3. binde zeytinyağının sunu olarak kullanımı ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır. Erken Kiklad döneminin hangi evresinden olduğu açık olmasa da

---

18 Hansen 1988, 44.

19 Renfrew 1972.

20 Runnels-Hansen 1986, 302-3.

21 Modern Ege köylerinde vahşi ve evcil zeytin deli ve uslu olarak adlandırılmakta ancak çalışma boyunca literatür gereği vahşi ve evcil zeytin olarak kullanılacaktır.

gömü geleneği açısından ilginç bir uygulamayı ifade eder[22]. Zeytinyağının yakıt olarak kullanılma olasılığı yine Erken Tunç Çağ'da Girit'te ele geçen kandil örnekleri ile kanıtlanmaya çalışılır[23].

Zeytinin M.Ö. 3. bin için son kullanım alanı zeytin ağacı ile ilgilidir. Wiencke[24], Hansen'in araştırmasına dayanarak, Lerna Kiremitli Ev içerisinde ele geçen zeytin ağacı buluntularının inşaat malzemesi olarak daha erken dönemden başlayarak kullanıldığını belirtmektedir. Böylece yeme-içme ve ölü gömme adetleri ile kültüre giren bu bitkinin zamanla mimaride de kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Akdeniz kültürleri için özellikle şarabın hammaddesi olarak önem kazanan bir diğer ürün üzümdür. Üzüm diğer meyve ve tahıllara göre vahşi ve evcil olarak ayırt edilmesi daha kolay bir meyvedir. Üzüm çekirdekleri zeytin çekirdeği tanımındakine benzemekte, vahşi olan çekirdeklerin boyutları evcil olanlara göre kısa ve geniş olmaktadır[25].

J. Renfrew'in Sitagroi'den verdiği örneğe katılan Hansen, üzüm çekirdeklerinin Erken Neolitik'ten Orta Tunç Çağı'na kadar uzanan dönemde aşamalı olarak büyüme

---

22 Runnels-Hansen 1986, 302. Sözü edilen kabın evresi tam olarak bilinmese de, gömü adetlerinin en fazla geliştiği Erken Tunç Çağ I/II veya Erken Tunç Çağ II/III dönemlerinden birine ait olması mümkündür. Kap içerisinde ele geçen zeytinyağı izi ise en azından M.Ö.3. binde Ege'de zeytinyağının mezarlara kap içerisinde sunu olarak bırakılması geleneği açısından bilgi vermektedir.

23 Hansen 1988, 45-6. Bulunan kandil örneklerinde bitkisel yada hayvansal yağ kullanılıp kullanılmadığı açık değildir. Ancak Naxos'taki örnekten dolayı Zeytinyağı kullanımının yakıt olarak kullanılabileceği göz ardı edilmemelidir.

24 Wiencke 1989, 500.

25 Hansen 1988, 47.

kaydettiğini ifade etmektedir. Ele geçen kanıtların az olmasından dolayı net bir evcilleştirme dönemi tayin edilememektedir[26].

Son araştırmalar, Batı Anadolu'da yer alan Bakla Tepe'de Geç Kalkolitik Dönem'de kültür üzümünün üretildiğini ortaya koymuştur[27]. Bu dönemde depolama geleneği açısından çağdaşları arasında ön plana çıkan Bakla Tepe sakinlerinin üzümü evcilleştirmiş oldukları anlaşılmaktadır.

Yukarıda bahsedilen ürünlerin erken dönemde üretiminin yanı sıra, ileride bahsedilecek olan "Uzman Sınıflar" Erken Tunç Çağ II'nin geç dönemleri ile alakalı bir durum gibi gözükmektedir. Rutter'in[28] bahsettiği gibi ele geçen hayvan figürinlerinin ışığında bu dönemde saban kullanımının başladığı, ayrıca seramik, obsidyen ve metal üretiminde öncü olan ailelerin, tarım ürünlerinin üretimi ile de ilgilendiği düşünülmektedir[29].

---

[26] Hansen 1988, 47. Aynı yayında vahşi ve evcil üzümü ayırt edebilmek için en az 100 adet örnek olması gerektiği vurgulanmakta ve bu örneklerin Lerna'da ve Kastanas'da bulunduğu ileri sürülmektedir. Lerna Erken Hellas III tabakasında vahşi ve evcil üzüm çekirdeklerinin bir arada karışık olarak bulunması evcilleştirme dönemi başlangıcı hakkında kısmi bilgi vermektedir. Aynı durum Geç Tunç Çağ'da Tiryns'te de görülmekte ve yine aynı dönemde Kastanas'da ele geçen evcil çekirdeklerden dolayı bu dönemi netleştirmektedir. krş. İçin bkz. age, 48.

[27] Özkan-Erkanal 1999, 40.

[28] Rutter 1993, 767.

[29] Genel olarak M.Ö. 2400-2250 arasında, kent içerisindeki her türlü üretim biçimini yöneten farklı ailelerin ön plana çıktığı ileri sürülebilir. Arkeolojik olarak kendini en çok seramik üretiminde gösteren "Uzman Sınıflar" ile ilgili yeterli kanıt olmamasına karşın bir çok alanda üretimi sahiplenerek tekelci ekonomiyi oluşturdukları anlaşılmaktadır. Buna karşılık M.Ö. 2200'lerde görülen gerileme sırasında geçici olarak zayıfladıklarını, ancak M.Ö. 2. bin boyunca ekonominin gelişmesi ile kendilerini tekrar yoğun olarak ticarette gösterdikleri anlaşılmaktadır.

III. EGE BÖLGESİ ERKEN TUNÇ ÇAĞ II KRONOLOJİSİ

Tezin bu bölümünde Batı Anadolu, Kıta Yunanistan, Kiklad Adaları ve Girit Erken Tunç Çağ II döneminin relatif kronolojisi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

III.I. Batı Anadolu Erken Tunç Çağ II Kronolojisi

Batı Anadolu Erken Tunç Çağ kronolojisi uzun bir süre Schliemann, Dörpfeld ve Blegen tarafından yayınlanan Troya kazı raporları ışığında ele alınmıştır. Buna karşılık Batı Anadolu'nun orta ve güneybatı kıyıları ihmal edilmiş ya da önemsenmemiştir. Batı Anadolu için Troya'nın 1. ve 5. tabakası[30] arasına verilen ve genel anlamda bakırın kullanılmasıyla başlayıp yeni bir kültürel dönemin başlangıcı olan Orta Tunç Çağı'na kadar devam eden zaman dilimi için, "Erken Tunç Çağ" terimi ilk defa Blegen tarafından kullanılmıştır[31].

Batı Anadolu ve Kilikya'da Kalkolitik'ten Erken Tunç Çağı'na geçişin M.Ö. 4. binin sonu ile M.Ö. 3. binin ilk çeyreği arasında olduğu kabul edilmektedir[32]. Genel olarak Tarsus ile Batı Anadolu için Erken Tunç Çağ I'in başlangıcı olan M.Ö. 3000'li yıllar Mellink ve birçok bilim adamı tarafından kabul edilmektedir[33].

---

30 Korfmann 2002a, 373-403. Korfmann 1999 yılı sonuçlarına göre her evreden aldığı C-14 örneklerine dayanarak Erken Tunç Çağ içerisinde yeni evrelerin olduğunu kanıtlamıştır.

31 Blegen vd. 1950, 22.

32 Mellaart 1954, 189. Mellaart aynı yayında bu değişimin Orta Anadolu'da (Halys çevresi) M.Ö. 3. binin ortalarında olduğunu belirtmektedir

33 Mellink 1965, 116.

Easton'a göre M.Ö. 3000 sınırı kabul edildiğinde, Troya I'in yaklaşık M.Ö. 2700'lerde başlaması gerekir[34]. Easton[35] Eutresis Erken Hellas I tabakasından elde edilen iki C–14 analizini örnek verdiği çalışmasında M.Ö. 3400+/-75 ve 3380+/-64 tarihlerine ulaşarak, Erken Hellas I dönemini Kıta Yunanistan için neredeyse M.Ö. 4. bin ortalarına yerleştirerek tarihleri geri çekmektedir. Madenciliğin gelişme aşamasında bu tarihler erken gibi gözükmektedir. Easton ayrıca Erken Hellas I-II arası Kıta Yunanistan'dan gelen tarihlerin belirsiz ve daha fazla C–14 analizine ihtiyaç olduğunu belirtmektedir[36].

Batı Anadolu, seramik buluntu açısından eski yayınlarda Kuzeybatı Anadolu (Troas bölgesi[37]) ve Güneybatı Anadolu olmak üzere iki ayrı bölge olarak ele alınmış, kronoloji problemleri açısından bu iki bölge arasındaki ilişkiler çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır[38]. Son yıllarda İzmir bölgesinde başlatılan kurtarma kazıları[39] ve bilimsel kazılar[40] ile kronoloji problemleri farklı bir boyut kazanmıştır.

Batı Anadolu'nun Kıta Yunanistan ve Kiklad Adaları arasındaki bağlantıları[41] dışında, Troya'nın bölgesel uzantısı olan Balkanlar ile kronolojik ilişkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır[42]. Güneybatı Anadolu, Kuzeybatı Anadolu ve İzmir bölgesi olarak ayrılabilmesi mümkün olan kültür bölgelerinde ele geçen yerel karakterli

---

34 Easton 1976, 145. konu başlığı ile doğrudan alakalı olmayan Erken Hellas örneği, Easton'un bu tarihleri Troya I'e uyarlaması ve bu tarihler kabul edildiği takdirde Troya I'in M.Ö. 2950'lerde başlaması gerektiğini ifade etmesinden dolayı verilmiştir.

35 Easton 1976, 152.

36 Easton 1976, 151.

37 Troas bölgesi antik çağlarda Troya'yı da içine alan Çanakkale ve çevresine verilen bölgenin ismidir.

38 Mellink 1965, 114–17; Renfrew 1972, 216; Mellart 1958, 30.

39 Özkan-Erkanal 1999.

40 Erkanal-Hüryılmaz 1995, 263-279.

41 Mellink 1986, 145–46; Manning 1995, 79-86.

42 Easton 1976, 149.

seramik formları daha çok bölgesel ilişkileri aydınlatmaktadır. Bundan dolayı Batı Anadolu ve Ege kronolojisi, yerel karakterli seramik buluntularından ziyade, farklı dönemlerde kökenleri tartışılan ve ithal kabul edilen seramik gruplarının bölgeler arası dolaşımı ve tabaka karşılaştırmaları göz önüne alınarak değerlendirilmelidir.

Beycesultan kazılarında Erken Tunç Çağ II dönemi XVI-XIII tabakaları arasında saptanmış, XIIIA evresi yangın ile sona ermiştir[43]. XIV. tabakada ele geçen Yortan ithali ve Troya ile ilişkili az sayıda seramik parçası, Erken Tunç Çağ II'nin erken dönemleri açısından kronolojik bir bağ kurmayı engellemektedir[44]. Mellaart, XIIIA evresinde görülen depas amphikypelon ve çark yapımı tabakları Troya II'nin erken evresi ile (II B-C) XIV ile XIII arasında görülen saklı astarlı (Reserved Slip Ware) mal gruplarını da Kusura B, Dorak[45] ve Troya IIC-G ile karşılaştırarak paralellik kurmaktadır[46]. Yukarıda da belirtildiği gibi Erken Tunç Çağ II'nin erken evrelerinde daha çok bölgesel olan seramik grupları, geç evrede sırası ile ithal ve çark yapımı malların görülmesi ile bölgeler arasındaki dolaşımı açıkça ortaya koymaktadır.

Renfrew Erken Tunç Çağ kronolojisini[47]; Troya I/Kuzeybatı Anadolu Erken Tunç Çağ I, Troya II/Kuzeybatı Anadolu Erken Tunç Çağ II, Troya III-V/Kuzeybatı Anadolu Erken Tunç Çağ III olarak kabaca üçe ayırmıştı. Buna karşılık Mellink,

---

43 Easton 1976, 139.

44 age, 139-41.

45 Bilim dünyası Dorak mezarlığının varolmadığını ve Mellaart tarafından uydurulduğunu düşünmektedir. Bu konu ile ilgili Bkz. Pearson-Connor 1967

46 Lloyd-Mellaart 1962, 140.

47 Renfrew 1972, 121-31.

Kuzeybatı Anadolu'da Troya dışında Erken Tunç Çağ merkezlerinden Kumtepe[48], Fikirtepe[49] ve Poliochni[50] gibi merkezlerin bulunduğunu ve bu merkezlerin Troya'dan da önce yerleşilmiş olduğunu ileri sürmüştür[51].

Troya I'den daha erken merkezlerin varlığı ve Renfrew'in değerlendirmesi kabul edildiği takdirde, Troya I'i Erken Tunç Çağ I-II'nin içinde değerlendirmek gerekir. Gerçekten de Blegen'in Orta-Geç Troya I içinde gösterdiği ve tüm Ege'de yaygın olan "çizgi bezemeli mallar[52]"ile "Urfirnisli mallar"ın tüm Erken Hellas II yerleşimlerinde yaygın olarak bulunması bu teoriyi güçlendirmektedir[53].

Troya I'de ele geçen çizi bezemeli malların paralelleri Orchomenos, Zygories ve Asine'de Erken Hellas II, Eutresis'de Erken Hellas I, Makedonya'da Vardaropthsa ile Saratse'de Erken Tunç Çağ tabakalarında görülmektedir[54]. Orta-Geç Troya I'de görülen çizgi bezemeli kap tiplerinin M.Ö. 3. bin boyunca yaygın olması kronolojik açıdan çelişki yaratmakla beraber, benzer yüzey işlemleri ile imal edilmiş kap tiplerinin Lerna IIIA'da yaygın olarak bulunması Erken Hellas I/Orta-Geç Troya I arasındaki bağlantıya ışık tutmaktadır[55].

---

48 Sperling 1976.

49 Özdoğan 1979.

50 Bernabo-Brea 1964.

51 Mellink 1986, 143.

52 Troya I sonuna verilen ve birinci gruba giren çizi bezemeli kap tipi kalın cidarlı, kesif, iyi fırınlanmıştır. Genel olarak tuğla kırmızısı, kırmızımsı kahverengi bazen de morumsu kırmızı, sarımsı veya gri renklidir. Kaliteli kil yapısına sahip malların içine mavi ve siyah taşçıklar eklenerek renk zıtlığı sağlanmıştır. Bununla birlikte siyah taşçıklar ve sık olarak beyaz renkli taşçıklar da kil içine eklenmiştir. Yüzeyi genel olarak pürüzsüz olan malların bazı bölgelerinde çukur ve çizgiler gözlenmektedir. Kabın dışı ince, şeffaf ve açık renkli bir tabaka ile kaplanmaktadır. Ele geçen parçalar olasılıkla büyük boyutlu, kapalı ağızlı saklama kapları şeklinde olup, boyun kısmı alçak, dar ve içbükey formdadır

53 Blegen vd 1950, 53-54.

54 Blegen vd 1950, 54.

55 krş. İçin bkz. Manning 1995, 80.

Troya'da ele geçen ve Erken Tunç Çağ II'nin erken evre kronolojisi için bahsedilmesi gereken "Glazed Ware" olarak adlandırılan urfirnisli kaplardır[56]. Blegen, Troya'dan ele geçen sos kaplarının Asine, Orchomenos, Asea, Eutresis ve Tiryns'te Erken Hellas II tabakalarında bulunmasına rağmen bu kapların Troya kaplarının tam paraleli olup olmadığının kuşkulu olduğunu belirtmektedir[57]. Bu merkezlerden ele geçen malzemenin bir kısmını yerel üretim olarak varsaymakta, ancak genel olarak Erken Hellas/Erken Kiklad ithali olabileceği üzerinde önemle durmaktadır[58]. Urfirnisli kap formlarının en yakın paralelleri geç Lerna IIIA-B[59], Liman Tepe[60], Poliochni[61] (kırmızı-yeşil evre) ve Thermi'de[62] bulunmuştur. Diğer bir buluntu grubu olan Perdah bezemeli malların (Pattern Burnished Ware) Orta-Geç Troya I'de bulunmuş olması, Erken Hellas II urfirnisli malların Pevkakia bağlantısı ve her iki mal grubunun Rachmani evresinde karışık olarak bulunması, bu iki mal grubunun paralelliğini vurgulamaktadır[63].

Yukarıda değinilen dönem, Batı Anadolu Erken Tunç Çağ II'nin erken evreleridir. Kıta Yunanistan'da en iyi araştırılan merkezlerden biri olan Lerna'da yapılan araştırmalarda bu dönem Lerna IIIA-B evresi ile yakınlık göstermektedir. Buna karşılık, Erken Tunç Çağ II'nin geç evresi ile Lerna IIIC-D arasında bağ

---

56 Orta-Geç Troya I'de ele geçen sos kabı parçaları mika katkılı, sıklıkla pembe renkli, ince cidarlı ve yerel karakterdedir. Ele geçen parçaların bir kısmı parlak siyah renkli, diğerleri ise kırmızımsı ve tuğla kırmızısı rengindedir.

57 Blegen vd 1950, 54-5.

58 Blegen vd 1950, 54.

59 Manning 1995, 79.

60 Erkanal-Günel 1996, 313, res.22.

61 Bernabo-brea 1964, lev.129c.

62 Lamb, 1936, 90-1, 130, fig. 32, no. 521.

63 Manning 1995, 79.

kurulmakta ve bu evrelerin erken evrelere göre daha kısa bir dönemi kapsadığı düşünülmektedir[64].

Manning[65], Weinberg'in ileri sürdüğü gibi Orta-Geç Troya I/Erken Tunç Çağ II eşitliği kabul edildiği takdirde, Caskey tarafından ikinci defa kazılan Eutresis'de Erken Hellas I'in erken dönemleri veya öncesine dâhil olan II. gruba giren kâse formunun orta-geç Troya I'de ele geçmiş olmasını kronolojik açıdan sakıncalı bulmaktadır. Bundan dolayı formun kronoloji dışı bırakılmasını ya da uzun süre kullanılan bir form olduğunun kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Yukarıda değinilen erken dönem kronolojisi genel olarak kabul görmektedir. Buna karşılık Mellink'in Troya I'in sonu için öne sürdüğü tahribat ile Lerna IIID evresindeki Kiremitli Ev'in (House of the Tiles) yangın ile son bulmasını yaklaşık aynı döneme vermekte ve IJ ile IIA evreleri arasında bir hiatus olması gerektiğini düşünmektedir. Bu teoriyi yeni bir merkez olan Karataş-Semayük'ten verdiği örnekle kanıtlamaktadır. Karataş-Semayük'te ortaya çıkan çömlekçi çarkının Troya'da IIA-C arasında kullanılmasını, Erken Hellas II'nin geç evresinde ortaya çıkan Lefkandi I/Kastri malzemesinin IJ-IIA arasında görülmemesini, Batı Anadolu ve Poliochni (kırmızı evre) de görülen tek kulplu tankartların Mysia bölgesindeki mezarlık alanlarında var olmamasını vurgulamaktadır[66].

64 Wiencke 1989, 497.
65 Manning 1995, 80.
66 Mellink 1986, 145.

Mellink, bahsedilen tek kulplu tankartların İassos'ta henüz başlangıç aşamasında, Aphrodisias'ta yaygın, Beycesultan'da zayıf olduğunu ileri sürerek, varolmayan Troya IJ-IIA arasında bu yerleşim alanlarında ve mezarlıklarda tek kulplu tankart örneklerinin başlayıp başlamadığını sorgular[67]. Ayrıca Kıta Yunanistan'dan verdiği tek kulplu tankart örnekleri, sos kapları ve diğer karakteristik Erken Hellas II formlarının bir arada bulunması ile Erken Hellas II-III geçişini kanıtlamaya çalışmaktadır[68]. Mellink ayrıca depas amphikypelon, tankart ve çark yapımı kâse formlarının Klikya'da Erken Tunç Çağ III'te yaygın, Troya II ile paralel olduğunu, bu formların Klikya Erken Tunç Çağ II ve Troya I'de var olmadığını ileri sürmektedir[69].

Easton, IJ-IIA arasındaki hiatus varsayımını abartılı bulmaktadır. Troya I'den II'ye geçişte 14 adet kap formunun kaybolduğunu kabul etmesine rağmen, 28 adet kap formunun II'de aynen devam ettiğini ileri sürmektedir[70]. Buna karşılık Mellink, Troya'daki hiatus döneminde, diğer merkezlerde ortaya çıktığını varsaydığı Lefkandi I/Manika materyalinin Erken Hellas II sonu ile Erken Hellas III başlarına tarihlenmesi gerektiğini ifade etmektedir[71].

Erken Hellas kronolojisinde değinilecek olan Lefkandi I grubuna ait olan iki kulplu tankart formu, Manning tarafından Lerna, Aigina, Kastri, Manika Erken Hellas II tabakaları ile Beycesultan XIIIA evresinde karışık olarak bulunduğu ve Troya'da bulunmadığı ileri sürülerek, Batı Anadolu genelinde Erken Tunç Çağ II-III

67 Mellink 1986,145-46.
68 Mellink 1986, 146.
69 Mellink 1965, 115.
70 Easton 1976, 153.
71 Mellink 1986, 149.

dönemlerini kapsadığı kabul edilmektedir[72]. Weinberg, Mellink'in tersine Troya II, Lerna IIID ve Beycesultan Erken Tunç Çağ II sonunun aynı dönem olması gerektiğini ifade etmektedir[73]. Mellink'in ileri sürdüğü Troya I'den II'ye geçişte var olan değişiklik ile Weinberg'in ileri sürdüğü paralellikler Lefkandi I/Kastri grubu ile bağlantılı olup bu karmaşık ilişkilere Erken Hellas kronolojisinde değinilecektir.

Relatif kronoloji ile açıklanmaya çalışılan Erken Tunç Çağ II kronolojisini radyokarbon tarihleri ile desteklemek kısmen mümkündür. Uzun yıllar karmaşıklığını koruyan Troya kronolojisi Beşik-Yassıtepe[74] kazıları ile desteklenmiştir[75]. Beşiktepe'nin erken evreleri olan L ve M'de Erken Tunç Çağ II'nin erken evrelerine denk gelen orta-geç Troya I ile çağdaş olan M.Ö. 2645–2620/2625–2605 tarihleri veya bu tarihlerden biraz daha ileri bir tarih olabileceği sonucuna varılmıştır[76]. Bu tarihler, Karataş II. Tabaka ile uyumlu olup Karataş tahrip tabakası Troya I sonu ile çağdaş olmalıdır[77].

III.II. Kıta Yunanistan Erken Hellas II Kronolojisi

Kıta Yunanistan için kullanılan Hellas kronolojisi ilk defa Wace ve Blegen tarafından, Erken Minos ile çağdaşlık kurularak tanımlanmıştır[78]. Peloponnessos Yarımadası'nın kuzeyinde yer alan Korakou kazıları ile Erken-Orta-Geç olarak bölümlenmiştir[79]. 1952-1958 yılları arasında Argolis bölgesinde gerçekleştirilen

72 Manning 1995, 82-3.
73 Weinberg 1965, 304-5.
74 Korfmann 1987.
75 Manning 1995, 157.
76 Manning 1995, 156, 189.
77 age, 157.
78 Wace-Blegen 1918.
79 Blegen 1921.

Lerna kazıları ile kronoloji daha da netleşmiş ve kronolojik sapmalar yeniden irdelenmiştir[80].

Kıta Yunanistan'ın kuzeyinde yer alan Spercheus Vadisi, kuzey-güney olarak bölgeyi ayırmaktadır. Vadi, güneyde Doğu ve Merkez Yunanistan olarak da adlandırılan bölgeler ile Balkanlar ve Kuzeybatı Anadolu bölgeleri ile bağlantılı kuzey bölgelerini hem kronolojik hem de kültürel olarak ayırmaktadır[81]

Renfrew, Kıta Yunanistan Erken Hellas II dönemini Korakou kültürü olarak tanımlamış ve bu dönemde yaygın bir dağılım gösteren urfirnisli sos kaplarının Peloponnessos, Attika, Boeotia ve İonya adalarında bu dönem içerisinde görüldüğünü ortaya koymuştur[82]. Kıta Yunanistan'da görülen bu seramik grubunu ince cidarlı ve parlak yüzeyli olarak tanımlayan Renfrew, ayrıca Eutresis'den örnek olarak verdiği askos, uzun ince boyunlu çömlekler, pyxis ve küçük kaideli kâse formlarını, bu kültürün karakteristik seramik örnekleri içine almaktadır[83].

Yukarıda açıklanan formlardan bu dönem için en fazla dağılım gösteren sos kapları, Caskey tarafından, Lerna buluntuları ışığında; 1- Alçak geniş gövdeli ve alçak gaga ağızlı kâse 2- Yarı küresel gövdeli ve yüksek gaga ağızlı çanak 3- Derin ve yarı silindirik gövdeli ve yüksek gaga ağızlı kâse 4- Dışa çekik ağız kenarlı derin kase olmak üzere IV Tip olarak değerlendirilmiştir. Caskey, erken döneme ait I. Tip sos kabının Kiklad Adaları'nda paraleli olduğunu, II. ve III. tiplerin evrensel dönem

---

80 Caskey 1960, 285. Lerna öncesi kazılan yerleşimlerde yanlışlıkla Erken Tunç Çağ III sonuna verilen tahribat döneminin, Lerna kazı sonuçları ile Erken Tunç Çağ II sonunda olduğu kesinleşmiştir.

81 Caskey 1964, 4.

82 Renfrew 1972, 100.

83 Renfrew 1972, 100-1.

olduğunu, IV. Tipe giren sos kabının ise Lerna Kiremitli Ev içinde bulunduğunu ve Tiryns'te tam paraleli olduğunu belirtmektedir[84].

Kronolojik açıdan üç ya da dört yüz yıllık bir süreç[85] olarak kabul edilen Erken Hellas II döneminin erken evreleri için, Caskey tarafından sınıflandırılan sos kabı tipolojisi pek bir karışıklık yaratmamaktadır. Buna karşılık dönemin sonlarına doğru, Kıta Yunanistan'ın doğu kıyısındaki Euboia Adası'nda görülen ve Anadolu kökenli olduğu tahmin edilen Lefkandi I[86] evresi ile ilgili tartışma günümüzde de devam etmektedir[87].

Bu tartışmayı ilk defa başlatan Popham ve Sackett, malzemeyi Troya II-III ile karşılaştırarak, geç bir dönem olan M.Ö. 3. bin sonuna tarihlendirmiştir. Bu çağdaşlık sonucunda doğudan gelen bir topluluğun burada yerleşerek önce Doğu Yunanistan'a, daha sonra Peloponnessos'a yayılarak Erken Tunç Çağ II'nin sonunu zor kullanarak getirdiğini ortaya atmaktadırlar[88].

Manning tarafından özetlenen tartışma ile ilgili dört öneri sunulmaktadır. Buna göre Manning Lefkandi I evresinin Erken Hellas III yerine Erken Hellas II'ye yerleştirilmesine, Lefkandi I'in Erken Hellas II-III arası geçiş evresine, Lefkandi I'in ayrı bir dönem olarak düşünülerek Erken Hellas kronolojisine IV. bir evre eklenmesi

---

84 Caskey 1960, 290-1, fig. 1-I-IV.

85 Wiencke 1989, 496.

86 Kıta Yunanistan'da Lefkandi I, Kiklad Adaların'da Kastri olarak adlandırılan ve aynı buluntu grubunu içermesinden dolayı Lefkandi I/Kastri olarak tanımlanması bilim adamlarınca da kabul edilen grup, çalışma boyunca bölgesel olarak ayrı, kronolojik olarak beraber kullanılacaktır. Krş. için Bkz. Rutter 1983, 69.

87 Lefkandi I evresi ilk defa J.Rutter tarafından bilim dünyasına duyurulmuştur. Krş. İçin bkz. Rutter 1979.

88 Sackett-Popham 1972, 11-3.

gerektiğine ve Erken Kiklad III'te bir hiatus döneminin kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir[89].

Birinci görüşü savunan Rutter, Erken Hellas II/III geçiş dönemini desteklemek için iki tez ortaya atmaktadır. Bunlardan birincisi işlenmemiş taş aletler ile işlevi tam olarak açıklanamayan pişmiş topraktan yapılmış çapa formlu nesnelerin kullanımının devam etmesi, ikincisi ise Erken Hellas II dönemi sonunda yıkıma uğrayan yerleşimlerin Lerna'da tipik olması ile geçişin yaşandığını ileri sürmesidir[90]. Manning, Caskey'in Erken Hellas II'nin ortasına yerleştirdiği II. ve III. Tip sos kaplarının Raphina ve Eutresis'te Lefkandi I karakteristiği olan tek kulplu tankart formu ile birlikte bulunduğunu kaydederek Anadolu etkisinin daha erken dönemde yerleşmiş olabileceğini ileri sürmektedir[91].

Wiencke, Kıta Yunanistan için anahtar yerleşim olarak kabul edilebilecek Lerna IIIC ve muhtemelen IIID evresinde Anadolu kökenli seramik grubunun yerleştiğini iddia etmektedir. Bu etkiyi yerleşim alanını çevreleyen savunma duvarının inşası ile yerleşen ve sosyal yapılanmayı etkileyen bir durum olarak düşünmekle birlikte, bu grubun daha çok Argolis ve Korinth'te Erken Hellas III ile yerleştiğini de kabul etmektedir[92].

Manning ise Lefkandi I grubunun daha çok Doğu Yunanistan'ın Kuzeybatı Anadolu kıyılarına yakınlığından dolayı etkili olduğunu, Güney Yunanistan'da ise

---

89 Manning 1995, 51.
90 Rutter 1993, 763.
91 Manning 1995, 58.
92 Wiencke 1989, 508-9.

görülmediğini ileri sürer[93]. Gerçekten de Lerna III'te ele geçen çift kulplu karakteristik kap formunun[94] tabakası problem taşımakla beraber, Forsen, Lefkandi I etkisinin Messenia, Akovitika, Thorikos ve Hagios Kosmas'ta Erken Hellas II'nin geç evrelerinde görüldüğünü bildirmektedir[95].

Pullen, Weishaar'ın Tiryns için ileri sürdüğü ve Erken Hellas II-III arasında Lerna'da olmayan geçiş evresine karşılık Asine ve Berbati örneklerini değerlendirerek geçiş döneminin Tiryns ile sınırlı olamayacağını ortaya koymuştur[96]. Rutter bu görüşe katılmakla beraber, bu kadar yakın iki merkezin birinde hiatus diğerinde geçiş evresi olma olasılığının problemli olduğunu, bu iki dönemin ölü gömme adetlerinin daha dikkatli araştırılarak çözüm bulunmasını önermektedir[97].

MaCgillivrey, Thebes Grup B malzemesini değerlendirerek, burada sos kaplarının olmamasını ve ele geçen tek kulplu tankart örneğini göz önüne alarak, bu grubun Erken Hellas II ile bağlantılı olamayacağını ve Thebes grup A evresinden farklı olduğunu ortaya koymuştur. Ancak Manning, Eutresis'te askos ve tankart formlarının birlikte bulunduğunu ileri sürerek bu görüşü eleştirmiştir[98]. Rutter, Teselya kıyısındaki Pevkakia'da Lefkandi I ile geç Erken Hellas II'nin bir yüzyıldan fazla görülmesi ve Konsola'nın Thebes grup B ile Lefkandi I dönemini bir

93 Manning 1995, 52.
94 Caskey 1956, 156, fig. 4, lev. 37.
95 Forsen 1992, 208-9.
96 Pullen 1987, 537-543.
97 Rutter 1993, 764-5.
98 Manning 1995, 56.

tutmasından dolayı, Manning tarafından sunulan kronoloji listesini kabul etmektedir[99].

Rutter ile yaklaşık aynı dönemde bahsedilen evreyi değerlendiren Renfrew, kendine özgü sınıflandırması ile Erken Hellas II'yi Korakou, Erken Hellas III'ü Tiryns Kültürü olarak tanımlamıştır. Korakou Kültürünü urfirnisli kapların dağılımı ile açıklayan Renfrew, devam eden dönemi Tiryns Kültürü olarak tanımlamıştır. Aynı dönemlere veya geçiş dönemine yerleştirdiği Lefkandi I evresinin, her iki döneme yayılan bir mal grubu olabileceğini düşünmüştür. Bu düşüncesini, çark yapımı kapların Erken Hellas III, urfirnisli ve tek kulplu kapların Erken Hellas II dönemi içinde var olduğunu ortaya koyarak kanıtlama yoluna gitmiştir[100]. Renfrew ile yakın fikirde olan Mellink, Tarsus Erken Tunç Çağ II'nin sonunu Lerna IIID yıkımından biraz sonraya, Kıta Yunanistan için öne sürdüğü Lefkandi I evresini ise geçiş dönemine yerleştirmektedir[101].

Renfrew'in görüşüne ek olarak dönemlerin değişim sürecinde bir önceki dönemi bir sonrasından bıçakla kesilmiş gibi ayırmak mümkün değildir. İki dönem arasında alışkanlıkların belirli bir süre devam edebileceğini göz önüne alırsak, Lefkandi I'i, Erken Hellas III'ün erken evreleri olarak tanımlamak gerekir. Buna göre Lefkandi I etkisi gerçekten Erken Hellas II döneminde başladıysa, devam eden dönemde sos kaplarının belirli bir süre devam ettiğini düşünmek yanlış olmasa gerekir.

---

99 Rutter 1993, 764-65, tablo 2.
100 Renfrew 1972, 100-1.
101 Mellink 1986, 148.

III.III. Kiklad Adaları Erken Kiklad II Kronolojisi

M.Ö. 3. binde özgün bir kültürel yapıya sahip olan Kiklad Adaları, kronolojik açıdan oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Weinberg, erken dönemi "Pelos" geç dönemi "Syros" olarak tanımlamış ve Kampos'ta bu iki kültüre ait malzemenin ortak olmasından dolayı Güney ve Kuzey Kiklad Adalarında çağdaş olabileceğini ileri sürmüştür[102]. Caskey ise Erken Kiklad kronolojisini Erken Kiklad I, Syros Kültürü /Erken Kiklad II, Phylakopi I/Erken Kiklad III Kültürü olarak tanımlamıştır[103].

Bu ilk görüşlerin ardından devam eden tartışmalar sonunda Renfrew Kiklad kronolojisini Erken Kiklad I/Grotta-Pelos Kültürü, Erken Kiklad I-II/Kampos Grubu, Erken Kiklad II/Keros-Syros Kültürü, Erken Kiklad III/Phylakopi I kültürü olarak tanımlamıştır[104]. Doumas ise Erken Kiklad kronolojisini, Kampos Grubu/ Erken Kiklad IIA, Syros Grubu/ Erken Kiklad IIB, Amorgos Grubu/ Erken Kiklad IIC, Lefkandi I/Kastri Grubu/ Erken Kiklad III A, "Dark Face Pottery"/ Erken Kiklad IIIB olarak tanımlamaktadır[105].

Rutter Kiklad kronolojisini Keros Syros Grubu/ Erken Kiklad IIA, Lefkandi I/Kastri Grubu/ Erken Kiklad IIB, Phylakopi I Dönemi/Orta Kiklad I[106], Barber ve Macgillivray ise Keros Syros Kültürü/ Erken Kiklad II, Lefkandi I/Kastri Kültürü/ Erken Kiklad IIIA, Phylakopi I Kültürü/Erken Kiklad IIIB olarak tanımlamaktadır[107].

---

102 Weinberg 1965, 301-2.
103 Caskey 1964, 26-9.
104 Renfrew 1972, 135 vd.
105 Doumas 1986, 21-29.
106 Rutter 1983, 75.
107 Barber-MaCgillivray 1980, 150-51.

Doumas, Erken Kiklad I-II geçişinin ani fakat aşamalı olduğunu belirtmektedir. Doumas Kampos Grubunun Naxos'taki Agioi Anargyroi ve Simidalas'taki Ano Kouphonisi nekropol alanlarında Erken Kiklad I sonuna verdiği Plastiras, Kampos ve Syros mal gruplarının bir arada bulunduğunu belirterek uzun süren bir geçiş dönemine işaret etmektedir Aynı paralelliklere Barber ve MaCgillivrey de katılmaktadır[108]. Kampos tavaları[109] olarak bilinen karakteristik seramik ile Erken Kiklad II karakteristiği olan ve Keros-Syros Grubu olarak adlandırılan pyxis ve gaga ağızlı testilerin bir arada bulunmasından dolayı geçiş dönemi doğrulanmaktadır[110].

Coleman, Kiklad tavalarını sınıflandırdığı çalışmasında yukarıda verilen örneklere dayanarak geçiş dönemini kabul etmekte; ancak bu grubun Weinberg'in belirttiği gibi, Kıta Yunanistan'da Erken Hellas I'de görüldüğünü ve eğer Erken Kiklad II, Erken Hellas I'in sonundan önce ise, bu grubun Erken Kiklad II'de başlamış olacağını ileri sürmektedir[111]. Kiklad Tavalarının işlevi[112] için farklı teoriler ortaya atılmasına rağmen, anlaşma sağlanamamıştır.

Keros-Syros Kültürü olarak ta adlandırılan Erken Kiklad II Dönemi Syros, Naxos, Panormos ve Keros yakınlarındaki Dhaskalio[113] gibi kazısı yapılmış toplam

---

108 Doumas 1986, 22; Barber-MaCgillivray 1980, 145-6.

109 Coleman 1985, 191, 194-5, lev.III.2-III.3. İç Anadolu'da Alacahöyük'ten Ege'ye kadar geniş dağılım gösteren bu kap formu ilk defa XIX.yy'nin sonlarında Kiklad Adalarında bulunmuş ve Literatüre Kampos Tavası olarak geçmiştir.

110 Coleman 1985, 197.

111 age, 197, 201.

112 Bu tavaların büyük bir bölümünün mezarlıklarda ele geçmesi ve üzerinde çoğunlukla gemi motiflerinin bulunması, denizcilikle uğraşan Ege toplumunun -M.Ö.1. bin Klasik Yunan Mitolojisinde öteki dünyaya giden yolun deniz olduğu düşüncesi kayıkçı Kharon Mitosunu doğurmuştur- öteki dünya görüşü ile ilgili olmalıdır.

113 Coleman 1974, 341.

31 yerleşimde tespit edilmiştir[114]. Coleman[115], yuvarlak ve dairesel pyxis, kaideli testi ve Kampos tavalarının bir önceki dönem olan Pelos kültüründen gelişmiş olduğunu, tek kulplu kaplar, kaideli kaplar ve sos kaplarının yeni formlar olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Barber ve MaCgillivrey ise Keros Syros Grubu mallarını, perdah bezemeli (Patterned Burnished Ware), damga bezemeli ve urfirnisli mallar olarak üç kategoride toplamaktadır[116].

Renfrew ise Keros Syros, Erken Hellas II ve Erken Minos eşitliği üzerinde durmaktadır. Bu görüşünü ise yukarıda sayılan kap formları dışında özellikle Syros'ta bulunan koyu zemin üzerine açık renk bezemeli malların (Dark on Light Ware) Erken Hellas II tabakasında, "Folded Arm" figürinlerinin de Erken Kiklad II içinde ortaya çıktığını, ayrıca sos kaplarının Troya I, Thermi ve Poliochni'de Erken Tunç Çağ II'de görüldüğünü belirterek kanıtlamaktadır[117]. Doumas ise Syros grubunu Erken Kiklad IIB içine yerleştirmektedir[118]. Sonuç olarak Erken Kiklad II'nin erken dönemleri bilim adamları arasında bir ayrılık yaratmamaktadır.

Lefkandi I/Kastri olarak da tanımlanmakta olan bir diğer mal grubu[119] Erken Kiklad/Erken Hellas II ile Erken Kiklad IIIA evresine yerleştirilmektedir. Rutter, bu dönemde Kiklad Adalarında ele geçen ve bu gruba dâhil olan mal gruplarının stratigrafik olmayan yerleşimlerden ve mezarlık alanlarından ele geçtiğini bildirmektedir. Bundan dolayı bu mal grupları ile Kıta Yunanistan tabakaları arasında

114 Barber-MaCgillivray 1980, 149.
115 Coleman 1974, 341.
116 Barber-MaCgillivrey 1980, 149-50.
117 Renfrew 1967, 3.
118 Doumas 1986, 22.
119 Rutter 1979.

paralellik kurmaktadır. Özellikle Thebes'te Erken Hellas II-III tabakalarında ele geçen karışık malzemenin yanlış değerlendirildiğini belirterek, Erken Kiklad III'te özellikle Keos, Kastri, Kynthos ve olasılıkla Naxos'taki Panormos'un terk edilmesini, Orta Kiklad dönemine kadar süren bir hiatus olarak açıklamaktadır[120].

Doumas, Rutter'in ortaya attığı hiatus tezini reddederek, Kastri grubuna ait malların Kea Ayia İrini III'te, Erken Kiklad III'ten önce varolduğunun Caskey tarafından kaydedildiğini, ancak daha önceden Phylakopi-I'de olmadığı düşünülen bu malların, son araştırmalar sonucunda tankart veya kulplu kapların ele geçmesi ile kanıtlandığını belirtmektedir. Bundan dolayı da Kastri Grubu ve koyu yüzeyli kapları (Dark Face Pottery) sırası ile IIIA ve IIIB evresine yerleştirmektedir[121]. Barber ve MaCgillivray ise bu dönemin yukarıda saydığımız yerleşimlerde ve Kastri'de bulunduğunu ve sadece bu dönemde (Erken Kiklad IIIA) yerleşildiğini ileri sürmektedir[122].

Yukarıda anlatılan görüşler genel olarak değerlendirildiğinde Rutter'in dışında hemen herkesin adaların stratigrafisini göz önüne alarak Lefkandi I/Kastri grubunu Erken Kiklad III evresine yerleştirdiği görülmektedir. Rutter ise Kiklad adaları kapsamında ele geçen mal gruplarını stratigrafik açıdan yetersiz bularak Kıta Yunanistan tabakalarını göz önünde bulundurmaktadır.

Kronolojik açıdan bir diğer grup Amorgos grubudur. Rutter bu grubu Güney Kiklad Adaları ile kısıtlı olması ve sadece mezar buluntuları ile bilinmesinden dolayı bölgesel olarak Kastri ile Phylakopi I arasında göstermektedir. Bu grubun diğer

120 Rutter 1983, 69-70.
121 Doumas 1986, 24.
122 Barber-MaCgillivray 1980, 150-151.

bölgelerde de ele geçmesi durumunda hiatus olarak adlandırdığı dönemin açığa kavuşacağını ifade ederek kronolojik açıdan açık kapı bırakmaktadır[123].

Doumas, Renfrew'in ileri sürdüğü "Kastri grubu Kuzey Kiklad adalarında, Amorgos grubu Güney Kiklad adalarında aynı dönemde bölgesel olarak gelişmiştir" ifadesini yeniden ele almıştır. Buna göre Kastri mal grubunun yalnızca kuzeyde var olmadığını, güneyde bulunan Naxos adasındaki Rhodinadhes mezarlığında, Panormos kale yerleşiminde, Siphnos'taki Akrotiraki mezarlığında ve Thera yakınında küçük bir adacık olan Christiana'da ele geçtiğini, bundan dolayı bölgesel olma durumunun gerçek olmadığını belirtmektedir. Ayrıca mezarlık buluntularının stratigrafik olmaması ve Syros seramiği ile beraber bulunmasından dolayı kendi kronolojisine göre bu grubun Erken Kiklad IIC evresine ait olması gerektiğini eklemektedir[124].

Manning ise, az sayıda Kastri malzemesinin Phylakopi I ile birlikte bulunması ve Akrotiraki, Amorgos ve Phylakopi I malzemesini genel olarak Erken Kiklad III olarak değerlendirilmesine rağmen, Keros Syros'un sonları ile Lefkandi I'in çağdaş olabileceğinin de göz ardı edilmemesi gerektiğini belirtmektedir[125].

123 Rutter 1983, 70.
124 Doumas 1986, 22.
125 Manning 1995, 50-1.

III.IV. Girit Erken Minos II Kronolojisi

Girit'te ilk kronolojik sınıflandırma Evans[126] tarafından Knossos tabakalarına göre yapılmıştır. Arthur Evans'tan beri kazılan Knossos, M.Ö. 3. ve 2. bin tabakalaşmasını en iyi veren yerleşim özelliğini korumaktadır[127]. Eski yayınlarda Erken Minos dönemi, Knossos'ta Neolitik ile Orta Minos dönemi arasına sıkışmış, mimari ve malzeme bütünlüğü olmayan bir dönem olarak verilmiştir[128].

Weinberg, Erken Minos I'den farklı bir seramik grubu olan Erken Minos I'i, Lebena mezar II'nin üst katındaki mal grupları, Vasiliki malları, Knossos'ta ele geçen ve Erken Minos I'de olmayan goblet ve mutfak kabı parçaları ışığında bu döneme yerleştirmektedir. Weinberg ayrıca Kiklad tavaları ile kulplu taş kaplar arasında paralellik kurarak bu kapları aynaya benzetmekte ve Erken Minos I/II geçişi için kronolojiye az da olsa katkıda bulunmaktadır[129].

Erken Minos dönemini en iyi yansıtan Phornou Koryphe, bu dönem için ender bir yerleşim olarak karşımıza çıkmaktadır. Erken Minos ilk kazılan yer olan Knossos'ta kral yolunun kuzey ve güneyinde daha küçük açmalar içinde belirlenebilmiş, Phourno Koryphe kadar iyi bir yerleşim modeli vermese de Doğu Girit için en iyi stratigrafi veren yerleşim özelliğini korumuştur. Bunların dışında Arkhanes E mezarında, Phaistos sarayının güneyinde bulunan Geometrik Dönem yapısının altındaki CC yapısında ve sarayın Perstyle'si altında, Lebena IIA

126 Evans 1921-35.
127 Wilson 1994, 23-44.
128 Caskey 1964, 31.
129 Weinberg 1965, 307.

mezarında, Vasiliki'de Myrtos ve daha birçok yerleşimde Erken Minos ayrı bir dönem olarak ortaya çıkartılmıştır[130].

Knossos buluntularını incelemeden önce, dönem kronolojisinin nasıl yerleştiği hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır. Knossos'ta ele geçen seramik buluntulara göre Erken Minos dönemi A ve B olarak iki bölümde ele alınmıştır. Erken Minos IB'den farklı olan ve çevre kültürlerle olan ilişkinin en fazla olduğu IIA ile kısıtlı ilişkinin olduğu IIB dönemi buluntuları, kronolojik olarak bölümlenmeye izin vermektedir[131]. Erken Minos II/Lefkandi I eşitliği stratigrafi azlığından dolayı çok net olmamakla birlikte, bu bölgenin Orta Minos dönemine kadar devam eden ve çevre kültürlerden yalıtılmış bir bölge olduğu düşünülmektedir[132].

Erken Minos döneminin IIA evresi için genel olarak Erken Hellas/Erken Kiklad II dönemi ile bağlantı kurulmakta ve özellikle Knossos'ta ele geçen sekiz adet sos kabı ile bu paralellik tamamlanmaktadır[133]. Warren[134] ile Wilson[135] bahsi geçen sos kaplarının Kıta Yunanistan'dan ithal edildiğini kabul etmektedir.

Knossos buluntularından devam etmek gerekirse, Erken Minos IB ile bağlantılı olan seramik gruplarının arasındaki en önemli fark, yüzey işlemlerinin farklılaşması olarak karşımıza çıkmakta, bu yüzey işlemleri kırmızı ve siyah firnis ile ilk defa kullanılan koyu renk üzerine beyaz boyama ve ensize dekorasyon şeklinde

130 Warren 1980, 489.
131 Wilson 1994, 24-44.
132 age, 43.
133 Warren 1980, 493.
134 Warren 1972, 392-8.
135 Wilson 1994, 40.

görülmektedir. Bunlar dışında perdah bezemeli (Pattern-Burnished Ware) yüzey işlemleri IB'deki gibidir. Koyu gri pişirilen seramik örnekleri koyu zemin üzerine açık renk bezeme şeklinde olup, mutfak kapları ve pitosların yanı sıra, kesik gaga ağızlı testiler, tabaklar, derin kaplar ve açık pitoslar ile yeni bölgesel formlardan alçak kaideli goblet, ince cidarlı kâseler ve lekane formları ile karşımıza çıkmaktadır[136].

Bunların dışında Ege ilişkilerine açıklık kazandıran ve Girit kökenli olmayan üzeri mühürlü iki kil obje parçası, Kiklad Adaları örneklerine benzemesi nedeni ile önemli paralellikler sağlamaktadır[137]. Ege'de yoğun ilişkilerin başlangıcı olarak kabul edilen Erken Minos'da Girit, Ege'den ziyade Mısır ve Yakındoğu ile yakın ilişki içerisindedir. Aghia Triada'da ele geçen IV. sülale krallarından Kefren dönemine ait iki adet diorit pyxis ile Knossos'ta kral yolunun güneyinde ele geçen dioritten açık kap parçaları, dönem ilişkileri açısından fikir vermektedir. Ancak Erken Minos'dan Orta Minos'a kadar geniş bir döneme tarihlendirilen mezar buluntuları, bu eserlerin imal edilişinden Girit'e gelişine kadar yüzyıllar geçmiş olabileceğini düşündürmektedir. Buna karşılık Knossos'ta tabakadan ele geçen pyxis bu tezi kısmen çürütmekte ve mezar buluntularının tabaka ile karşılaştırılmasını zorunlu kılmaktadır[138].

Kastri yakınındaki Kythera Adası'nda bulunan ve üzerinde V. Sülale hükümdarı User-Kaf'ın kartuşu bulunan küçük taş kabın Erken Minos tabakasında bulunması kronolojik açıdan önem taşımakta, ancak tabaka buluntusu olmaması

136 Wilson 1994, 30.
137 Wilson 1994, 41.
138 Warren 1980, 494.

kuşku uyandırmaktadır[139]. Yukarıda sıralanan Mısır ilişkileri çok kesin kronolojik ayrıntı vermese de genel olarak VI/XII. sülaleleri Erken Minos ile Orta Minos I arasına yerleştirilmektedir[140].

Erken Minos IIB döneminde Girit daha ziyade yalıtılmış bir kültür olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da özellikle Doğu Girit'ten gelen ve Vasiliki malları olarak tanımlanan goblet, kâse ve testilerden oluşan mal grupları ile öne çıkmaktadır[141]. Yakın doğu ile olan ilişkiler açısından Mochlos I no'lu mezar'da ele geçen gümüş silindir mühür yaklaşık M.Ö. 2300'leri vermekte ve olasılıkla Erken Minos II'nin sonlarını işaret etmektedir[142]. Erken Minos IIB evresine ait Mısır kökenli iki taş kabın dayanıklı kullanım mallarından olması nedeniyle IIA evresinden IIB evresine kadar kullanılmaya devam edildiği düşünülmektedir[143].

Knossos Erken Minos IIB evresi, Rutter'e göre Erken Tunç Çağ II'nin geç evreleri, Barber-MaCgillivray'e göre Erken Tunç Çağ III olarak kabul edilen Lefkandi I'in, Ayia İrini III evrelerinde bulunan seramikler ile beraber bulunması, bu dönemin sonunun yaklaşık Lerna IIID ile çağdaş olması gerektiğini düşündürmektedir[144].

139 Cadogan 1983, 512.
140 Cadogan 1983, 512.
141 Wilson 1994, 41.
142 Warren 1980, 494.
143 Wilson 1994, 41.
144 Wilson 1994, 43.

IV. EGE BÖLGESİ'NİN ERKEN TUÇ ÇAĞ II ÖNCESİNDEKİ SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Tezin bu bölümünde Koridorlu Ev yapılarının ortaya çıkışının öncülleri Depolama Geleneği, Metal Endüstrisi, Kentleşme, Ticaret başlıkları altında incelenmeye çalışılmıştır.

IV.I. Depolama Geleneği

İklim şartlarının uygun hale gelmesi ve ürün teknolojisinin gelişmesi ile genel olarak M.Ö. 4. binin ikinci yarısına tarihlenen Bakla Tepe mimarisi, parçalar halinde bulunduğu halde net bir görünüm sunmaktadır. Ege için ender[145] olan ve Bakla Tepe'de ortaya çıkarılan yerleşim mimarisi, ürün depolama geleneği açısından dikkate değerdir. İki türlü depo mimarisi ile karşımıza çıkan Bakla Tepe ev tiplerinden ilki, III. mimari tabakada ortaya çıkarılmıştır. Apsisli ev olarak adlandırılan yapılarda ev sakinlerini nemden korunmak amaçlı inşa edildiği düşünülen ızgaralar evin altında kalacak şekilde planlanmış ve tek sıra toplama taş ile oluşturulan yedi adet ızgara içerisinde karbonlaşmış tahıl taneleri[146] ele geçmiştir.

Bakla Tepe ızgara planlı evlerinin ön kısmına inşa edilen apsis şeklindeki avlu düzenlemesinden dolayı "Apsisli Ev" olarak tanımlanan bu yapıların benzerleri

[145] Bu tarz yapılara Anadolu'da Çayönü ve Bademağacı yerleşimlerinde erken dönemlerde rastlanmaktadır. Ege'de de daha geç dönemlerde varlığına rastlanması dışında Bakla Tepe ile çağdaş bir mimari bütünlük henüz ele geçmediğinden, bu yapılar M.Ö. 4. binin ikinci yarısı için önemli bir gelişim süreci sunmaktadır. Anadolu örneklerinin gelişimi için bkz. Özdoğan 1996.

[146] Bakla Tepe mimarisi konusunda Ankara üniversitesi Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim dalında araştırma görevlisi olan İrfan Tuğcu Yüksek Lisans tezi hazırlamıştır. Kendisi ile yapılan karşılıklı konuşma sonucunda, ele geçen karbon tanelerinin asıl konumunun ızgara içi değil zemin üzeri olduğu, ancak zeminin çökmesi sonucunda bu ızgaraların içine yayılmış olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Anadolu'da Erken Neolitik'ten itibaren "Izgara Planlı Ev" olarak tanınmakta ve işlevsel yapısı nedeniyle Kıta Yunanistan'a Bakla Tepe'den daha geç bir dönemde yayılım göstermektedir[147]. III. mimari tabakaya ait alanda ortaya çıkarılan bir diğer mimari tip, 3.10 m ve 2.56 m çapında iki adet dairesel yapıdır. Her iki yapının etrafı iri toplama taşlarla çevrilmiş, iç kısımlarında ise daha küçük taşlar kullanılarak güçlü bir taban seviyesi elde edilmiştir. Boyutları açısından konut olarak kullanılamayacak olan bu yapıların[148] depolama amacıyla kullanıldığı düşünülebilir.

Tarım ürünlerinin apsisli evlerin içinde saklanmasının yanı sıra, aynı tabakada dairesel depo odalarının bulunması kolektif olma durumunu güçlendirmektedir. Ancak kısıtlı zaman ve alanda yapılan çalışma net bir tez ortaya atmayı engellemektedir. Ancak kolektif olma durumu göz ardı edilmezse, M.Ö. 4. binin ikinci yarısında Ege'nin merkezi otoritenin başlangıç aşamasında olduğu ileri sürülebilir[149].

IV.II. Metal Endüstrisi

Ege insanının tarım ve depolama[150] gibi yaşamsal ihtiyaçlarını giderme aşamasında basit el zanaatları şeklinde ortaya çıkan maden endüstrisi, Geç Kalkolitik-Erken Tunç Çağ II arasında önemli aşamalar kaydederek savaş aletlerine dönüşmüştür.

147 Özkan-Erkanal 1999, 36.

148 Özkan-Erkanal 1999, 37.

149 Bakla Tepe'deki durumun ilkel olarak tanımlanmasının sebebi, genel olarak bu dönemlerde özellikle Mezopotamya'da ve Mısır'da ortaya çıkan merkezi otorite kavramının din ile bağlantılı olmasından dolayıdır. Buna karşılık Bakla Tepe'de açılan sınırlı açmalardan dolayı net bir stratigrafiden bahsedebildiğimiz halde dinsel ve dolayısıyla sınıfsal bir toplum yapısından bahsedememekteyiz.

150 Ürün fazlasını depolayarak yiyecek ihtiyacını büyük oranda karşılayan Ege toplumları, olasılıkla arta kalan zamanlarında daha önceden yabancı olmadıkları basit madeni el zanaatlarını geliştirerek teknolojilerini ilerletmişlerdir. Bundan dolayı bakır ve kalay karışımından ürettikleri tunç silahlar ile hem ürün fazlasını korumaya aldıkları hem de bölgeler arası rekabet ortamına kendilerini hazırladıkları anlaşılmaktadır.

Bu dönemlerde kullanılan ana metalleri genel olarak iki grupta incelemek mümkündür: Birinci grupta bakır, kurşun ve gümüş; ikinci grupta ise arsenik ve kalay karışımlı bakır yer almaktadır.

Bakıra oranla ergime derecesi daha düşük olan kurşun, yumuşak bir metal olması ve daha çok ikincil kullanımından[151] dolayı bakırın önüne geçememiştir. Günlük kullanım için aşamalı olarak gelişen bakır ve kalay gibi sert metallerin kullanımının yanı sıra ileride değinilecek olan altın ve gümüşün sonraki dönemlerde savaş aletlerinin yanında hiyerarşik gelişmeleri de etkilediği görülecektir[152].

Genel olarak Yakındoğu'dan Avrupa'ya kadar geniş yayılım alanı olan bakır madeni[153] doğada iki şekilde bulunmaktadır. Birinci tip kuprit, malahit, azurit, karbonat ve oksitten oluşmakta; ikinci grup ise kalkosit, kalkopirit, bornit, kovelit cevheri dışında bazen demir, antimon ve arsenik[154] ile de karışmaktadır. İkinci gruba giren madenler yüzeye daha yakın olduğu için prehistorik dönemlerde yaygın olarak kullanılmıştır[155].

---

151 Ege bölgesinde kurşun daha çok kırık seramik parçalarının birleştirilmesinde ve İdol yapımında kullanılmıştır. Klasik çağlarda ise mimari blokları birleştirmek gibi daha karmaşık işlerde kullanılmıştır. Bu konu ile ilgili bkz. Renfrew 1967, 1-20.

152 Renfrew 1972, 370-403.

153 Forbes 1954, 585. Kıta Yunanistan'ın batısındaki İberia ile Anadolu'da yaygın olarak görülen bu madenin, ayrıca Balkanlarda yoğun olarak ele geçmesi, metal işleme tekniği açısından Yakındoğu etkisinin yanı sıra Ege toplumlarının da bu madene yabancı olmadığının bir kanıtıdır. Mcgeehan-Liritzis 1983, 149.

154 Kalkolitik dönemde basit çekiç aletlerle yapılan ve bakır içinde (özellikle ikinci tip içinde) karışık olarak bulunan arsenik ve kalay, "İlkel Metalürji" olarak adlandırabilecek olan bu dönemde muhtemelen zanaatkârların tanıdığı alaşımlardır. Bir sonraki dönemde görülen uzun denemeler sonucunda bakır ve kalay karışımı ile tunç olarak karşımıza çıkmış olmalıdır. Krş. için bkz. Gale vd. 1985, 143.

155 Forbes'e göre birinci tipe giren bakır cevheri daha derinde olmasından dolayı muhtemelen modern çağlarda kullanılmaya başlanmıştır. Forbes 1954, 585.

Ege için yapılan çalışmalar, gerçek tunç madeni kullanımının ani fakat uzun denemelerden sonra ilk defa Erken Tunç Çağ II'de ortaya çıktığını göstermiştir[156]. Bol bulunan bakır kaynaklarının yanı sıra tunç madenine asıl sertliği veren kalay ve arsenik yatakları ise az sayıdadır. Ege'de kalay yatakları Batı Akdeniz'de İberia'da, Batı Anadolu'da ise Thermi yakınlarında bir merkezden varlığı bilinmektedir. Bölgede günümüze kadar yapılan araştırmalarda İberia kökenli kalay ithali saptanmadığından dolayı genel olarak kalayın Doğu Ege adalarından elde edildiği düşünülmektedir[157]. Bakıra sertlik kazandıran bir diğer alaşım olan arsenik ise bölgede sadece Kythnos Adasında[158] ele geçmiştir.

Troas bölgesi ile Karadeniz bölgesinde yaygın bakır yataklarının olması ve buralardan çıkartılan madenlerden dolayı Troya'nın boğaz trafiğini denetlediği varsayılmaktadır[159]. Ancak kalay kadar önemli olan arsenik alaşımının Kiklad Adaları'nda bulunması, kalay yataklarına alternatif yaratmakta, bundan dolayı Troas bölgesinin kuzeybatı egemenliğinin deniz kontrolü bağlamında vazgeçilmez olmadığını düşündürmektedir.

Bakır içerisinde doğal olarak bulunan kurşun izotopunun varlığı ile bakır kaynaklarının Anadolu'da dokuz bölgede ve özellikle Karadeniz kıyısında kümelenmesi, Troas bölgesinin Kuzeybatı yayılımını güçlü konumda gibi

156 Renfrew 1967, 1.

157 age, 13.

158 %0 ile %7 arasında değişen Arsenik alaşımı Gale vd 1985, 145. tarafından tartışılarak Bakır içerisine rastlantı olarak karıştığı sonucuna varılmıştır. Erken Tunç Çağ II'de Bakır+Kalay alaşımının artışını göz önüne alarak Erken Tunç Çağı'nın erken dönemlerinde fark edilmiş olmasına rağmen uzun süre bilinçli olarak karıştırılmadığı, buna karşılık Erken Tunç Çağ II'de üç alaşımın bilinçli olarak karıştırılması ile en sağlam duruma gelmiş olduğu anlaşılmaktadır.

159 Gale vd 1985, 150, Fig. 3.

göstermektedir[160]. Buna karşılık Mersin'e[161] kadar yayılım gösteren ve yukarıda açıkladığımız alternatif alaşımlardan dolayı, Troya'nın özellikle Erken Tunç Çağ II'nin erken dönemleri için Kiklad'lar ve Kıta Yunanistan'a kadar çok da etkin olamayacağını kanıtlanmaktadır.

Yakar, Muhly'nin görüşünü kabul ederek metalürjinin yayılımcı görüşe göre açıklanmasını reddetmektedir[162]. Gelişimin daha çok bölgesel kaynaklar[163] ile açıklanması gerektiğini ve özellikle Ege'de bulunan benzer metal aletleri, koloni hareketinden ziyade "Uzman Gruplar"ın hareketi olarak açıklanması gerektiğini ifade etmektedir[164].

---

160 Gale vd. 1985, 151-2.

161 age 171.

162 Yakar 1984, 59.

163 Erken Tunç Çağ II'de bölgesel kaynakların yanı sıra ticari bağlantılar ve Uzman Sınıflar sayesinde başta altın olmak üzere her bölgede rastlanmayan madenlerin ihraç edildiği ileri sürülebilir. Bu konuda Korfmann tarafından verilen en iyi örnek M.Ö. 3. bin ortalarında sadece Afganistan ve Pamir Dağları'nda ele geçen ve yarı kıymetli taş olan Lapis Lazuli'nin Troya da ele geçmesidir. Bu biraz uç bir örnek olmasına rağmen ticari bağlamda önemlidir. Bkz. Korfmann 2002b, 206. Tarafımızca ticari malların başka kentlere ulaştırılmasında Troya, Lerna ve Liman Tepe gibi onlarca önemli merkez rol oynamış olmalıdır. Çünkü Mellink'in verdiği örnekte, Batı Peloponnessos'ta yer alan Arkadia bölgesinde ele geçen ve egzotik olarak tanımlanan altın sos kabı parçasının doğrudan Troya'dan veya Liman Tepe'den oraya götürüldüğünü söylemek mümkün gözükmediğinden, ancak birbirlerine yakın merkezler arasındaki "Zincirleme Ticaret Ağı" ile açıklanabilecek bir sistemle gitmiş olmalıdır. bkz. Mellink 1998, 3. Efe tarafından bir sonraki dönem olan Erken Tunç Çağ III'te Tarsus ile Troya arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmada Efe 1998, 302. iki bölge arasında oluşan ilişkileri deniz yolundan ziyade, ticaret rotaları ile açıklama yoluna gitmesi görüşümüzü destekler niteliktedir. Bu örneği daha net ve yazılı kaynaklar ışığında bir örnek ile pekiştirecek olursak, tam da bu dönemlerde Anadolu ve denizaşırı kentlere Ege ve iç Anadolu'ya oranla daha ileri bir medeniyetin yöneticisi olan Sargon'un bu dönemlerde uzun seferlere çıkması, Ege için ileri sürdüğümüz zincirleme ticaret sisteminin doğruluğunu kanıtlamaktadır. Bundan dolayı M.Ö. 2. binde yaygınlaşacak olan uzun mesafeli ticaretin başlarında olduğumuz anlaşılmaktadır. Verilen örneklerde de görüldüğü gibi ticaretin uzun mesafeli olduğu dönem Batı Anadolu'da Erken Tunç Çağ III'te yaygınlaşmış olmalıdır. Bkz Schachner vd 1995, 312. Erken Tunç Çağ II'de seramik ve kıymetli malların dolaşımı için ileri sürülen bu sistemin daha erken dönemlerdeki varlığını yalnızca İç Anadolu ve Kiklad Adaları'ndan getirilen obsidyen ticareti ile özellikle Liman Tepe'de görmekteyiz. İç Anadolu'dan gelen obsidyenin belirli merkezleri kullanarak gelmesi imkân dâhilinde olmasına rağmen Melos'tan gelen obsidyen için net bir güzergâh vermek zordur.

164 Renfrew'in, Girit'te ele geçen III B tipi hançerlerin bölgesel bir durumu yansıttığını bildirmesi, "Uzman Gruplar" kavramını desteklemesinin yanı sıra metal endüstrisi açısından iyi bir örnektir. Krş. için bkz. Renfrew 1967, 15.

IV.III. Kentleşme

Ege bölgesi bağlamında kentleşme, Makedonya ile Trakya Bölgesinin tarıma uygun toprak yapısı ile Ege standartları düşünüldüğünde özellikle Neolitik Dönemde öne çıkmakta, Spercheus Vadisi ile Güney Yunanistan'a oradan da adalara kültür geçişi sağlamaktadır[165]. Özellikle Makedonya ve Trakya Bölgesi yerleşimleri daire biçiminde sur ile çevrili olup anıtsal binalar azınlıkta kalmakta[166], ancak ele geçen mimari kanıtlar ışığında Kıta Yunanistan için en erken ön-şehir kavramının ortaya çıktığı görülmektedir.

Güney Yunanistan'da kazılan erken dönem yerleşimlerinin az olması, bunun yanında kazılan yerleşimlerin erken dönemleri yansıtmaması çelişkili bir durumdur. Çünkü özellikle Erken Tunç Çağ II'de görülen ve "Koridorlu Ev[167]" olarak tanımlanan gelişmiş merkezi otorite yapılarının öncüllerinin olmadığı düşünülmemektedir[168].

Cosmopoulos[169], Erken Hellas II'de Kıta Yunanistan için üç tip yerleşim modeli önermektedir. Bunlardan birincisi 7-10 km. genişliğinde, karma tarım yapan, depo geleneğine sahip, deniz ürünlerini kullanan, ticaretle uğraşan ve el sanatlarında uzmanlaşan büyük izole yerleşimler olan Argolis, Boiotia ve Attika yerleşimleri, ikincisi etrafında kümelenen 3-15 hektarlık küçük yerleşimlere hükmeden ve kaynaklarından faydalanan Argolis, Lakonia, Messenia ve Euboia'da yer alan büyük

---

165 Caskey 1964, 4.

166 Renfrew 1972, 228-9.

167 Bu yapıların iki tarafında yer alan merdiven ve farklı işlevde kullanılan odalarından dolayı Shaw, 1987, 495-509. da tartışılmış ve görsel bir isim olması nedeni ile "Koridorlu Ev" olarak bilim dünyasında kabul görmüştür.

168 Ele alınacak dört ana merkezden Lerna ve Kolonna'nın en fazla araştırılan merkez olmasına rağmen stratigrafiyi belirlemeye yönelik olması, diğer iki merkez olan Thebes ile Akovitika'nın ise kurtarma kazıları olması, bu merkezler ile ilgili yapılabilecek yorumları kısıtlamaktadır.

169 Cosmopoulos 1995, 29.

yerleşimler, üçüncüsü ise 1-3 hektarlık alana sahip orta ve küçük boyutlu yerleşimlerdir.

Erkanal ise Batı Anadolu'da Troya, Liman Tepe, Bakla Tepe ve adaları incelediği çalışmasında, Cosmopoulos'tan biraz daha farklı olarak elde bulunan kanıtlar ışığında, bölgesel olarak üç farklı yerleşim modeli önermektedir[170]. Birinci grupta, güçlü savunma sistemi içinde merkezi otoriteyi temsil eden yapı grubu ile Troya temsil etmektedir. İkinci grupta, Batı Anadolu sahil kesimi ve Adalar ile karşılaştırdığı Bakla Tepe'yi büyük merkezlere yakın olması gereken, küçük köy yerleşmesi olarak tanımlamakta ve Bakla Tepe'de kent oluşumu için gerekli mimari ve ekonomik etkenlerin henüz ortaya çıkmadığını eklemektedir. Üçüncü grupta ise, yaklaşık 6 hektarlık alanı kaplayan liman tesisleri, iç kale ve aşağı şehirden oluşan Liman Tepe'de, iç kalede yer alan dini ve merkezi otorite yapıları ile kentleşmenin tam olarak oluştuğunu ifade etmektedir.

Sonuç olarak özellikle kazılan alanlar dikkate alındığında, Teselya'da Orta Neolitik dönemde, Erken Tunç Çağ I'de Troya ve Liman Tepe'de[171] görülen ve kenti çevreleyen sur yapısı içerisine bulunan megaron tipi yapılar, kentleşmenin gelişmesi açısından önemli gelişmeler olarak tanımlanabilir[172]. Cosmopoulos'a göre[173], Erken Tunç Çağ II için ileri sürülen temel sosyal grup olan aile, olasılıkla bu dönemden

---

170 Erkanal 1996, 79-80.

171 Erkanal 1999, 237-242.

172 Weinberg 1965, 296-7. Weinberg, Anadolu'da megaron tipi yapıların Erken Tunç Çağ öncesine ait örneği bilinmemesine rağmen, Anadolu'dan batıya yayıldığını ileri sürmektedir. Yazılı olarak ilk defa Odysseia destanında geçen megaron kavramı, daha çok erkeklerin kullanımına açık ve orta odasında ocağı bulunan anıtsal bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bkz. Sazcı 2002, 215.

173 Cosmopoulos 1995, 31.

önceki politik işlevi Erken Tunç Çağ II[174] gibi olmasa bile işleri düzenleyen öncü grup olmalıdır.

IV.IV. Ticaret

Kentleşmenin bir sonucu olarak önceleri zayıf olarak görülen ticaret[175] gelişmiştir. Ege Bölgesinde ticaretin gelişimine Batı Anadolu kaynaklı bakmak gerekir. Çünkü Kıta Yunanistan ve Kiklad Adalarının batıya doğru hinterlandının zayıf olması,[176] buna karşın Batı Anadolu'nun hem doğu hem de batı ile ilişkilerinin güçlü olması, ticaret faaliyetlerini Batı Anadolu kaynaklı açıklamayı gerektirmektedir.

Önceki bölümde de belirtildiği gibi özellikle M.Ö. 3. binin son çeyreğinde veya biraz öncesinde başlayan ve "Zincirleme Ticaret Ağı" olarak adlandırılan ticaret sistemi, Efe'nin ortaya attığı Troya ile Tarsus arasındaki ticaretin denizden ziyade karadan "Ticaret Rotası" ile olması gerektiği tezi[177] ile desteklenmektedir. Bu teoriyi destekleyen bir diğer unsur da depas amphikypelonların da dâhil olduğu Lefkandi I grubunun batıya doğru dağılımı ile görülen uzun mesafeli ticaretin başka türlü açıklanamamasıdır.

---

174 Özellikle bu dönemde görülen mühür baskılarının çoğalması, ticaretin yanı sıra mülkiyetin de meşrulaştığının bir göstergesidir. bkz. Heath 1958, 81-120.

175 Bu zayıf hatta içgüdüsel ticarete en iyi örnek obsidyenin Erken Tunç Çağ II'ye kadar ve sonraki dönemde bölgeler arası dolaşımıdır.

176 . Kıta Yunanistan ve Kiklad adalarının Batı Ege ilişkileri için bkz Cosmopoulos 1991, 155-168.

177 Efe 1998, 301-2.

Ayrıca Kıta Yunanistan'da kazılan Dokos batığı kazısında ele geçen sos kapları, Lerna ile çevre kültürler arasındaki bağlantıları ortaya koymaktadır. Batıkta yaygın olarak ele geçen denge taşlarının varlığı[178], bunun bir batık olduğunu ve karaya göre hızlı, ancak dönem itibari ile tehlikeli olan deniz ticaretinin de kısa mesafeli "Zincirleme Ticaret Ağı"nın bir göstergesi olduğunu düşündürmektedir.

İki bölge arasındaki ticaretin varlığını kanıtlayan en önemli faktör ele geçen küçük buluntulardır. Ancak dolaylı olarak ele geçen benzer mimari özellikler de ticari faaliyetlerin sonucu olarak değerlendirilebilir. Mimari açıdan Batı Anadolu kıyı kesimi ile ilgili bilgilerimizin kısıtlı olmasından dolayı, Kıta Yunanistan örneklerine bakmak gerekmektedir. Kıta Yunanistan'da görülen ve karşılaştırması yapılabilen en yaygın mimari "Bastiyon" ile "Balık Kılçığı" duvar tekniğidir. Bastiyonların her bölgede ortaya çıkmasını savunma ihtiyaçlarından kaynaklandığı söylenebilse de Troya ve Kıta Yunanistan yerleşimlerinde görülen balık kılçığı duvar tekniği Cosmopoulos'a göre Yakındoğu etkilidir[179].

Ege Bölgesi'nde Neolitik ve Kalkolitik Dönemlerde başlayan obsidyen ticaretinin, Lerna IIIA-B evrelerinde ele geçen birçok ithal malzeme[180] ile yaklaşık M.Ö. 2500'lerde birçok malzemenin ticareti ile geliştiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Lerna'da ele geçen mühür ve mühür baskıları doğrultusunda Ege'de ticaret bu dönemlerde gelişmiş olmalıdır.

178 Agouridis 2000-1, 18-23.
179 Cosmopoulos 1991, 156.
180 Wiencke 1989, 501.

Yakındoğu'da aynı dönemlere rastlayan bir örnek Akad Döneminden verilebilir. Sargon'un "insani yardım" adı altında Anadolu'ya yaptığı hammadde elde etme amacını taşıyan hareketlerinin Ege'ye olan etkileri somut olarak bilinemese de bu dönemlerde veya biraz öncesinde başlayan ticari hareketlenmelerin Ege'yi de etkilediği anlaşılmaktadır. Çünkü olasılıkla Ege'de M.Ö. 2500'lerde veya az öncesinde ticaret için ciddi bir ekonomik altyapı henüz başlangıç aşamasındaydı.

Korfmann[181], yukarıda da belirtildiği üzere Troya'da ele geçen Lapis Lazuli'yi uzun mesafeli ticarete örnek olarak vermektedir. Bunun yanı sıra Troya'da ele geçen diğer hazinelerin farklı kültürler ile ilişkili olduğuna değinerek, Batı Anadolu'nun öncü rolünü az da olsa desteklemektedir. Sonuç olarak anıtsal yapılarda görülen sürekli yenilenmelerden de anlaşılacağı gibi, M.Ö. 2500'lerde Ege'de başlayan ticari faaliyetlerin, beraberinde krizleri de getirdiği anlaşılmaktadır.

[181] Korfmann 2002b, 205.

V.“KORİDORLU EV” PROBLEMİ

Tezin bu bölümünde Koridorlu Evlerle ilgili mimari problemler 'Koridorlu Ev' Problemi, İkinci Kat Planları ve Standart Ölçüler başlıkları altında incelenmeye çalışılmıştır.

V.I. “Koridorlu Ev” Tanımı ve İşlevi

Shaw tarafından Lerna Kiremitli Ev (Hause of the Tiles) yapısı göz önüne alınarak standart olmayan bir tanım yapılmıştır. Bu tanıma göre “Koridorlu Ev” yapıları iki kısa kenarda girişi bulunan, ana aks üzerinde yer alan iki büyük oda ile iki uzun tarafta bazen bölümlere ayrılan koridorlardan oluşan, üst yapısı beşik çatı formunda olan ve yapının ışıklandırılması için olduğu düşünülen orta odalardan oluşmaktadır[182].

Koridorlu Ev’lerin işlevi ile ilgili birbirine benzer nitelikte çeşitli yorumlar yapılmıştır. Felten[183], yaşam ve işlik alanı olarak iki bölümde değerlendirdiği bu yapıları, kent öncesi egemen olan aile egemenliğinin mimari simgeleri olarak tanımlamaktadır. Kent öncesi savını ise, en iyi örnek olan Lerna Kiremitli Ev

[182] Shaw 1987, 59. Sağlam olarak ele geçen ve hala ender olma özelliğini koruyan Lerna Kiremitli Ev yapısı temel alınarak yapılan bu açıklama o dönem için doğru gibi gözükse de bazı eklemeler gerektirmektedir. Kiremitli Ev ile benzeşen bazı yapılar nedeniyle standart oldukları söylenen bu yapılar arasında, ileri ki bölümde karşılaştırarak anlatılacağı gibi birçok farklılık vardır.

[183] Felten 1986, 26.

yapısının tamamlanmamış olması ve Kolonna V'de görülen net kentsel yapı ile kanıtlamaktadır[184].

"Koridorlu Ev" ile ilgili tek kapsamlı çalışma Shaw tarafından yapılmıştır[185.] Shaw özellikle Lerna'da yapının dış kenarlarına eklenen kaldırımlar ve en büyük odada ele geçen ocak nedeni ile bu yapıları buralarda toplanan insanların sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını karşıladıkları merkezler olarak tanımlamakta ve bu yapıların depolama[186](Lev.3a) ile ilgili olamayacağını belirtmektedir.

Benzer fikirler ortaya atan Themelis ve Vermeule'den ilki[187] bu yapıların idari, finansal ve dini[188] karakterde olduğunu ve geniş bir alanda birçok yerleşme ile bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Vermeule[189] ise bu yapıları tüm vatandaşların eşit olarak kullanabildiği büyük savunma sitemine sahip köy yerleşmesinin[190] bir parçası olduğunu ifade etmektedir.

---

184 Felten'in yapıların işlevi konusundaki görüşüne katılmakla beraber, özellikle Erken Tunç Çağ II'de sur duvarı ile çevrili kentin içerisinde yer alan idari yapıların varlığından dolayı kent oluşumunun varlığını yadsıyamayız.

185 Shaw 1987, 78-9.

186 Tez kapsamında özellikle ele almadığımız ve "Koridorlu Ev"den farklı bir işlevde olduğunu düşündüğümüz depo yapısına en iyi örnek Tiryns'teki oval yapı (Rundbau)dur . Kilian 1986, 65–71. Bu merkez tarafımızca Lerna'ya yakınlığından dolayı çevre kentlerde üretilen tarım ürünlerinin toplandığı ana depolama merkezidir. Bu görüşün kanıtlanması için mevcut alanların tamamen kazılarak ortaya çıkartılması gerekmektedir. Ancak bu kadar büyük bir yapının, Tiryns'in tarım ürünlerinin tamamından büyük olacağı kanısındayız.

187 Themelis 1984, 351.

188 Özellikle Kıta Yunanistan örneklerinde bu yapıların dini karakter taşıdığına ilişkin yayınlanmış malzeme gözükmemektedir. Buna karşın Liman Tepe'de ele geçen falloslar bu yapılara uzak bir coğrafyadan dini bir işlev yüklemektedir. Erkanal 1998, 386

189 Vermeule 1964, 36.

190 Vermeule'nin ilk görüşüne Cosmopoulos ve Erkanal tarafından değerlendirilen kent biçimlerinden dolayı bu yerleşmelerin köy olarak tanımlanamaması; ikinci görüşüne ise tüm vatandaşların eşit olarak kullanabildiğine ilişkin bir kanıtın elde olmaması nedeni ile katılmak mümkün değildir.

Renfrew[191], bu yapıları ekonomik ve sosyal etkinliklerin organize edildiği yeniden dağıtım merkezleri olarak tanımlamakta; Pullen[192], kritik maden bölgelerini kontrol eden bir sınıfın bu yapılarda yerleştiğini ifade etmektedir. Walter-Felten[193] ise bu yapıları Klasik Çağın Andron'larına[194] benzeterek erkeklerin toplandığı mekânlar olarak tanımlamaktadır. Son olarak Erkanal[195] "Bey Konağı" olarak adlandırdığı bu yapıları, savunma sisteminin ortasında bulunan, etrafı idari yapılar ile çevrili kompleks bir yapı olarak tanımlamaktadır.

V.II. İkinci Kat Planları

Shaw[196] tarafından büyük ölçüde Lerna Kiremitli Ev yapısı göz önüne alınarak ileri sürülen ikinci kat planlaması, iki başlık altında ele alınmıştır. Birincisi; ikinci kat balkon ve korkuluk uygulaması, İkincisi ise; bazı duvarların ikinci katta devam edip etmediğidir. İkinci kat planları hakkında ilk temel yorumu yapan Caskey bu kadar sağlam ve kalın duvarların bölümlere ayrılmasının çok muhtemel ikinci katı destekleme amacını taşıdığını ileri sürmüştür[197].

Pullen[198] tarafından Tsoungiza'dan verilen örnek, Erken Hellas II'nin erken dönemleri için ileri sürülen merdiven uygulaması açısından önemlidir. Tsoungiza'da açığa çıkartılan A evi, BG yapısında olduğu gibi tek sütunlu ön giriş ile biri dar diğeri

---

191 Renfrew 1972, 364, 390.
192 Pullen 1985, 347.
193 Walter-Felten 1981, 20
194 Andron yapılarının en önemlisi Batı Anadolu'daki dini ve idari bir merkez olan Milas yakınlarındaki Labranda antik kentinde görülmektedir. Yönetici sınıfa mensup erkeklerin toplanma odası olarak tanımlanan bu yapıların örneklerine Gordion, Larisa, Pergamon ve Priene'de rastlanmaktadır. bkz. Akurgal 1978, 244-5.
195 Erkanal 1996, 78.
196 Shaw 1987, 72-5
197 Caskey 1955, 40.
198 Pullen 1990, 339-340.

ana oda olmak üzere toplam üç odadan oluşmaktadır. Dikdörtgen formlu olan A evinde ortada yer alan dar ve uzun oda Pullen tarafından maddi bir kanıt olmamasına rağmen ikinci kata çıkışı sağlayan merdiven odası veya az bir ihtimal ile depo odası olarak yorumlanmıştır[199]. (Lev. 1a, b)

Shaw tarafından ikinci kat gelişimi için önerilen örneklere katılmakla beraber (Lev.2a-b-c), bu örnekler "Koridorlu Ev" dönemine yakın son aşama gibi görünmektedir. Koridorlu Ev yapılarından daha erken bir döneme verilen Tsoungiza yapısında, uzun duvarlardan biri kullanılarak açılan kapı girişi ile boşta kalan dar ve derin oda ile ilk merdiven uygulamalarının denendiği düşünülebilir. (Lev.1a-b)

Lerna Kiremitli Ev yapısının üst kat planı için ileri sürülen[200] balkon uygulaması, alt kat planı göz önüne alındığında XII no'lu odanın güneyi dışında mümkün gözükmekte, bu durumda yapının ikinci katında XVII ve XX no'lu iki büyük oda ile yanlarda yapının etrafını dolanan balkonların yer almış olduğu anlaşılmaktadır[201]. Shaw[202] tarafından iklimsel nedenlerden dolayı önerilen ve modern Ege mimarisinin de vazgeçilmez öğesi olan balkon uygulaması ile buna ek

---

199 Pullen 1990, fig. 6 da resmedilen evin yeniden ayağa kaldırma denemesinde bu merdiven odası açıkça görülmekte ve hiçbir arkeolojik kanıt olmasa da ikinci kata çıkış için kil basamaklardan inşa edilmiş bir merdiven olabileceği gibi "el merdiveni" ile de ikinci kata çıkış mümkün gözükmektedir. Lerna'da ayrıntılı olarak inşa edilen merdiven uygulamasının öncülü olabilecek bu durum dikkate değerdir. Ayrıca Kıta Yunanistan'da birçok yapıda gözlenen girişlerin tam ortadan değil de uzun duvarlara yakın inşa edilmesi merdiven uygulaması için mantıklı bir neden teşkil etmektedir. Sonuç olarak yaklaşık M.Ö. 2500'lerde veya az öncesinde basit bir merdiven uygulaması ile ikinci kata çıkış denemeleri yapılmış gibi gözükmektedir.

200 Shaw 1987, 73.

201 Shaw 1987, fig 5. Yukarıda kendisine katılarak anlattığımız planın yeniden ayağa kaldırma denemesi yapılmıştır. Ancak Lerna'yı anlattığı bölümde kısaca anlattığı VII no'lu odanın bir açıklık veya bize göre "Avlu" olması durumu bu denemede gözükmemektedir. Eğer alt kattaki VII no'lu oda avlu ise üst katta iki büyük odanın arasında kalan XVIII no'lu oda da avlunun devamı olarak burada da devam etmelidir.

202 Shaw 1987, 73.

olarak maddi kanıt olmamasına rağmen ileri sürülebilecek ahşap korkuluk uygulaması da mantıklıdır[203].

Shaw tarafından özellikle Kiremitli Ev'de fark edilebilen bir diğer durum ise, alt katta görülen farklı kalınlıklardaki duvarlardır. XI no'lu odanın doğu duvarı ile I no'lu odanın batı duvarında gözlenen zayıf yapının üst yapıyı taşıyamayacak durumda olmasından dolayı[204] bu iki duvarın üst kattaki balkonları taşıyabilmeleri için bilinçli olarak yapıldığı ve balkonları desteklediği sonucu çıkmaktadır[205].

Sonuç olarak, ikinci katta daralarak devam eden duvarlar ile inşa edilmiş ikinci kat veya yazlık amaçlı olarak ahşaptan yapılan ve üzeri çatı ile kaplanmış olması gerekmektedir. Ayrıca Shaw'ın kış mevsiminin sert geçmemesinden dolayı ileri sürdüğü balkon ile ahşap ikinci kat uygulaması da aynı derecede mantıklıdır**.**

V.III. Standart Ölçüler

Wiencke, hem Kolonna Beyaz Ev ile Lerna Kiremitli Ev arasındaki mimari benzerlik, hem de bölgeler arası iletişimden dolayı kültürel anlamda bir devamlılık olabileceğini vurgulamış, ancak mimari geleneğin dolaşımının günlük kullanım

---

203 İleride de bahsedileceği gibi Kiremitli Ev'in kuzeyi ve güneyinde yer alan kaldırımlar, Shaw tarafından iklimsel ve idari işlerle ilgili olduğu belirtilmiştir. Aynı şekilde eğer yalnızca alt kattaki koridorlar nedeniyle balkon uygulaması kabul edilecek olursa, hiçbir maddi kanıt aramaksızın bu alanlarda vakit geçirecek olan insanların güvenlik gerekçesini göz önüne alarak ahşap korkuluk inşa etmiş olabileceğini de kabul etmek gerekir. Shaw ayrıca Shaw 1987, fig 10. da Kolonna Beyaz Ev'de hafir tarafından alternatif olarak ahşap yerine yapının dış duvarlarının üst katta devam ederek balkon oluşturabileceğini fikrini de göz ardı etmemektedir. Ancak bu denemede gözlenen betonarme görüntü yerine kullanılan ahşap uygulama, tarafımızca yapıya daha estetik bir görüntü vermektedir.

204 Shaw 1987, 73.

205 age, fig. 3.

araçlarının dolaşımı kadar hızlı olamayacağını da belirtmiştir[206]. Yine Caskey'in belirttiği gibi mimari ölçülerde kullanılan standart ayak ölçüsünün 30 cm olabileceğinin mümkün olduğunu ve "Folded-Arm Figurine" gibi kolayca öğrenilen ve kopya edilebilen bir sistem olması gerektiğini ifade etmektedir[207].

Tez kapsamında ele alınan ve birbirine yakın yerleşimlerde ortaya çıkartılan yapılar arasında belirgin benzerlikler görülmekle beraber bu yapılar arasında önemli farklılıklar da bulunmaktadır. Standart ölçü sisteminin mimariye uygulanması Orta Tunç Çağ'da Phylakopi ve Miletos gibi Ege'nin farklı bölgelerinde görülen ve "Koridorlu Ev" anlayışı ile yapıldığı anlaşılan yapıların buralara Kıta Yunanistan örneklerinden yaklaşık birkaç yüzyıl sonra ulaşmasından dolayı kuşku uyandırmaktadır. Sonuç olarak, standart ölçü kavramı küçük ölçekli olarak düşünülmelidir. Özellikle mimari için önerilen 30 cm. standardının kabul edilebilmesi için daha fazla alanın kazılması gerekmektedir.

206 Wiencke 1989, 508.

207 Wiencke 1989, 508, dn. 80-82. Bu konuya bir örnek vermek gerekirse sos kapları veya obsidyen Ege'nin her yerinde bulunmakta ve ortak bir tipoloji yapılması neredeyse mümkün gözükmektedir. Ancak bu durum mimaride bu kadar kolay olmamakta hatta standart ayak ölçülerinin M.Ö. 1. binde klasik Yunan yapılarında kullanıldığı bile klasik yazarlar sayesinde bilinmektedir. Sonuç olarak, kesin ölçülerden ziyade yaklaşık ölçülerin belirleneceğini, ancak yazılı kanıtların olmadığı bir dönemde bu tarz ölçülerden bahsetmenin zaman kaybı olacağını düşünmekteyiz.

VI. EGE BÖLGESİ'NDE ORTAYA ÇIKARTILAN VE "KORİDORLU EV" OLARAK TANIMLANAN YAPILAR

Tezin bu bölümünde Lerna, Akovitika, Thebes ve Kolonna'da ortaya çıkarılan ve standart olarak kabul edilen Koridorlu Ev yapılarının mimari özellikleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

VI.I. Lerna

VI.I.a. Konumu

Lerna, Argolis körfezinin batısında, Nauplia yerleşiminin karşısında Argos'un yaklaşık 10 km güneyinde yer alır. Lerna yerleşimi, Arkadia dağlarının eteklerindeki kıyı şeridinin daralması sonucu hem kara hem de deniz trafiğini kontrol eden bir konuma ulaşmıştır[208] (Hrt. 1, Lev. 5a).

VI.I.b. Araştırma ve Kazı Tarihçesi

Lerna kazıları 1952–58 yılları arasında American School of Classical Studies adına J. L .Caskey tarafından sürdürülmüştür.

VI.I.c. Stratigrafisi

Lerna'da yapılan kazılarda Neolitik Dönemden Orta Hellas Dönemine kadar uzanan bir yerleşme tespit edilmiştir. Dönemlere göre tabakalaşma şu şekildedir.

[208] Caskey 1968, 313.

I. ve II. Tabaka/ Neolitik Dönem

III.Tabaka/Erken Hellas II

IV.Tabaka/Erken Hellas III

V. Tabaka/Orta Hellas[209]

VI.I.d. Lerna'da "Koridorlu Ev" Olarak Tanımlanan Yapılar

Lerna'da yapılan kazılarda III tabakada Koridorlu Evlerle ilgili BG ve Kiremitli Ev yapıları ortaya çıkarılmıştır.

VI.I.d.1."BG" Yapısı

Lerna'da 1955 yılında açığa çıkartılan ve "BG" yapısı olarak adlandırılan yapı Kiremitli Ev yapısının öncülü olarak yorumlanmaktadır. BG yapısının kazısı Kiremitli Ev'e ait olduğu düşünülen ancak daha sonra BG'nin ön cephesinde ki sütun kaidesi olduğu anlaşılan mimari elemanın bulunması ile başlatılmıştır[210].(Lev. 3b)

BG yapısı kuzey-güney doğrultusunda olup dikdörtgen planlıdır. Doğu ve batı kanatlarında bölümlenmiş uzun odalar yer almaktadır. Yapının önündeki uzun duvarlar aynı hat üzerinde sonlanarak giriş oluşturmaktadır. Yapının 17.00x11.75m lik kısmı açığa çıkarılmıştır.[211]. BG yapısının hemen üst seviyelerinde yer alan yassı taş döşeme, BG'nin yıkılışı ile Kiremitli Ev'in inşa edilmesi arasında en az bir mimari evre olduğunu ortaya koymaktadır[212].

---

209 Caskey 1964, 15-18

210 Caskey 1956, 164.

211 Wiencke 2000, 186.

212 Caskey 1959, 204.

BG yapısında yapılan kazılarda yapının en hasarlı bölümü olan 61 no'lu duvarın batısında yapının dış tarafında çok sayıda şist ve az sayıda pişmiş toprak çatı kiremidi parçası ele geçmiştir[213]. Ele geçen şist parçaların fazla olmasından dolayı üst yapının, dört ana ahşap hatıl ve mahya kirişi ile desteklenen ve bunun üst tarafının da şist plaka ve az sayıda kiremit ile kaplanan az eğimli veya düz bir çatı ile örtüldüğü anlaşılmaktadır. BG Yapısının yıkılmasından sonraki evrede yapılan denemeler sonucunda üst yapı tekniğinin Kiremitli Ev yapısında beşik çatıya dönüştüğü düşünülmektedir[214].

Kuzey tarafta kazılmayan alan içerisinde devam eden yapı duvarlarının bir kısmı geç dönem çöp çukurları ile tahrip edilmiştir[215]. Duvar genişlikleri 1.00 m ile 1.20 m arasında değişmektedir. Sağlam olarak ele geçen duvarların üzerinde kerpiç izine rastlanmamasına rağmen hafir, taş temelin kerpiç üst yapıya sahip olması gerektiğini ifade etmektedir[216]. Yapının duvarlarında plaster ve benzeri kalıntılara rastlanılmamış[217], olasılıkla bu izler yapının geçirdiği tahribat sonucunda yok

213 Wiencke 2000, 191.

214 Wiencke 2000, 195. Burada ileri sürülen çatı gelişimi BG ile Kiremitli Ev'de kullanılan çatı malzemesinin oranının değişmesi ile mantıklı gözükmekte ve mimari açıdan düz çatıdan beşik çatıya geçiş için önemli bilgiler sunmaktadır. Ayrıca plakaların yapının bir tarafında yoğunlaşması çatının eğimli olabileceğini ancak beşik çatı olamayacağı fikrini kuvvetlendirmektedir. Ancak bahsedilen mahya kirişine ait dikme delikleri kazı esnasında gözden kaçırılmış olmalıdır. Lerna da Erken Hellas II mimari tabakasının dört evreli olması ve bilinen çatı düzenlemesinin son iki mimari evreye ait olması daha erken evrelerde farklı denemelerin olduğunu göstermektedir.

215 Caskey 1959, 202-3, Fig.1.

216 Caskey 1959, 202.

217 Wiencke 2000, 194.

olmuştur. Genel olarak büyük taşlar ve levha taşlar ile inşa edilen duvarların bir kısmında balık kılçığı tekniği[218] kullanılmıştır[219].

Yapının içinde ocak koridoru olarak adlandırılan mekan içerisinde kuzey köşede yer alan ocağın güneyi, geç dönem çöp çukuru tarafından tahrip edilmiş ve ağız profilinin bir kısmı kaybolmuştur[220]. İlk açığa çıkarıldığında büyük bir kap olduğu düşünülen ocağın bazı parçaları sonraki yapı faaliyetleri sırasında kaybolmuştur. Pişmiş toprak ocağın büyük bir bölümü in-situ olarak bulunmuş olmasına rağmen, ocağın bir dönem yerinin değiştirildiği düşünülerek zarar gördüğü anlaşılmıştır. Üzeri zigzag motifleri ile bezenen ocağın ortasına açılan oyuk, çift ağızlı balta veya kum saatine benzetilmiştir[221]. Ocağın işlevi eski ve yeni yayınlarda kesin kanıtlar gösterilmeden törensel amaçlı olarak ifade edilmiştir[222] (Lev. 6a).

BG taban düzenlemesi, Kiremitli Ev'in inşası esnasında büyük oranda kaybolmuştur. Buna rağmen ocak koridoru, kuzeybatı koridor ve güneydoğu koridor olmak üzere üç alanda tespit edilmiştir. Genel olarak sarı renkli kil ile kaplanan taban düzenlemesine kuzeybatı koridorda iki tabaka, ocak koridoru çevresinde de ocağı

---

218 Bu teknik, eski yayınlarda duvarların onarım geçirerek uzun bir dönem kullanıldığı şeklinde ifade edilmiş, muhtemelen duvarlarda görülen teknik farklılıklar onarım evreleri olarak algılanmıştır. krş için bkz. Caskey 1959, 203. Duvar tekniğindeki farklılıklar, genel olarak farklı evreleri ifade etmekle beraber farklı işlevdeki oda duvarlarına uygulanan bir teknik olarak da algılanabilir. Ele geçen mimari elemanların oldukça belirsiz kanıtlar sunmasından dolayı her iki yorumu da olası kabul etmek gerekmektedir. Shaw 1987, 61. de Hagios kosmas, Askitario, Berbati, Eutresis, Pefkakia, Thermi, Lesbos, Troya ile Kolonna'da bu tekniğin kullanıldığını belirtmekte; Cosmopoulos 1991, 156 da ise bu tekniğin ilk defa Mezopotamya ve Levant bölgesinde kullanıldığını dolayısı ile Doğu kökenli olduğunu belirtmektedir.

219 Wiencke 2000, 186.

220 Wiencke 2000, 193-94.

221 Caskey 1958, 130.

222 Caskey 1958, 130; Wiencke 2000, 194.

desteklemek amacıyla bir tabaka halinde rastlanmış ve bu taban üzerinde farklı bitki kalıntıları ele geçmiştir[223].

VI.I.d.2. Kiremitli Ev (House of The Tiles)

BG yapısının üzerinde yer alan taş döşemeli yapı evresinin[224] hemen üzerinde, Erken Hellas II tabakasının en son mimari evresi olan Kiremitli Ev inşa edilmiştir. BG yapısının tersine doğu-batı yönünde uzanan yapı 12.00x25.00 m ölçülerindedir[225]. Dikdörtgen planlı olan yapıya, batıda J kapısı, doğuda[226] büyük ölçüde tahrip olan P ana kapıları ile girilmektedir. Bu kapılar dışında doğu cephedeki P kapısının kuzeyinde yer alan I no'lu odaya B kapısı, kuzey cephedeki II no'lu odaya A kapısı, güney yan cephede ki XI no'lu odaya da N kapısı olmak üzere üç ara kapı ile girilmektedir.

Yapı V, VI, VII, XII, XIII no'lu ana aks üzerinde uzanan farklı ölçülerdeki odalar ile kuzeyde I, II, III, IV no'lu, güneyde ise VIII, IX, X, XI no'lu koridor odaları ile çevrelenmektedir. XII no'lu en büyük odanın güney bölümünde koridor bulunmamaktadır. X no'lu platform VI no'lu iç odaya merdiven ile bağlanmakta, III no'lu koridor ise merdiven boşluğu görevi görmektedir (Lev. 4b, 6b).

Kiremitli Ev'in yapısının üzerinde stratigrafi vermeyen, ancak Erken Hellas II'den sonraki dönemlerde kullanıldığı kesin olan ve çevresi tek sıra büyük boy taşlarla çevrilerek dairesel forma kavuşturulan en son evresi Tümülüs'tür. Tümülüs[227] olduğu anlaşılan alanın üzerinde herhangi bir yapı faaliyetinin olmaması, üzerine açılan çöp çukurları ile birkaç mezar dışında stratigrafi verecek buluntu ele geçmemesi nedeniyle

[223] Wiencke 2000, 191. Seremonik olarak adlandırılan bu ocak etrafında çok sayıda bitki kalıntısı ele geçmiştir. bkz. Caskey 1958, 130. Muhtemelen ele geçen bu bitki kalıntıları ocak ile bağlantılı ve günlük kullanımla ilgilidir.
[224] Caskey 1959, 204.
[225] Caskey 1960, 288.
[226] Burada oldukça tahrip olan ve ne tür bir kapı olduğu kesin olmayan giriş, Shaw tarafından tahmini olarak tamamlanmıştır. Shaw 1987, 62, fig. 3a.
[227] Caskey 1956, 165.

kronolojik açıdan belirsizliğini korumaktadır(Lev. 5a-b).

Yapının enkazında ele geçen çok miktarda pişmiş toprak tuğla ve plakalarla birlikte yıkılmış kerpiç bloklar ve yangından dolayı kırmızıya dönüşmüş kil, gri ve siyah renkli kül ve karbonlaşmış ahşap parçaları da ele geçmiştir[228]. Yapının içine yayılmış pişmiş toprak kiremit parçalarının yanında mavimsi, yeşilimsi ve gri renkli şist plakalar da ele geçmiştir. Kiremitler esas olarak düz ve dikdörtgen formlu, ancak düzenli ölçülerde değildir. 1.191x1.20 m, 1.268x0.27 m, 0.179x0.20 m, 0.244x0.28 m, 0.162x0.257 m ölçülerinde değişen kiremitlerin kalınlıkları 0.011 m ile 0.019 m, uzunlukları 0.16 m ile 0.28 m arasında değişmektedir. İçerisine katkı maddesi olarak taşçıklar eklenen kiremitler iyi pişirilmiş ve sert yapıdadır. Pişmiş toprak kiremitlerin yanı sıra yapının dış duvarları üzerine yerleştirildiği düşünülen az sayıda ağır şist plakalarda ele geçmiştir[229].

Yapı duvarları her yerde 0.90 cm. kalınlığındadır[230]. İşlenmemiş taşlarla zeminden 0.45 cm. yüksekliğe kadar örülerek inşa edilen dış duvarların üzeri ham tuğla ile örülmüş, iç bölme duvarların taş örgüsü ise daha aşağıdan başlamıştır. Duvarların iç ve dış yüzlerine kil stuko ile yapılan yamalar duvar kalınlığını 0.95 cm.'ye ulaştırmıştır[231]. H ve M kapıları altında açılan deneme sondajında zemin altından

[228] Caskey 1954, 24.
[229] Caskey 1954, 26.
[230] BG yapısında görülen duvar kalınlığındaki farklılıklar olasılıkla denemeler sonucunda bu yapıda en düzenli şeklini alarak mimari bir evrim geçirmiştir. İkinci kat planlarında tartışılacak olan bir durum ise Kiremitli Ev'deki XI no'lu odanın batı duvarı ile I no'lu odanın batı duvarının yapının diğer duvarlarından ince olmasıdır.
[231] Caskey 1954, 25.

başladığı gözlenen duvarların durumu bütün yapı duvarlar için geçerli olmalıdır[232]. Yapı duvarları genel olarak sağlam ele geçmesine karşılık, kuzeybatı köşedeki IV no'lu koridorun duvarları, I ve II no'lu geç dönem mezarı ile kısmen tahrip edilmiştir. Ayrıca VII ve XII no'lu odaları birleştiren kapının kuzeyi[233] ile XIII no'lu odanın dışa açılan P kapısının güneyi çöp çukurları ile bozulmuştur[234](Lev. 4b, 6a).

Üst kata çıkışı sağlayan merdiven uygulamaları, yapının farklı bölümlerinde uygulanmıştır. IX no'lu koridorun doğusundaki X no'lu platform ile VI[235] no'lu odaya [236] dört basamaklı L merdiveni ile bağlanılmaktadır. Bununla birlikte çöp çukurları tarafından tahrip edilen merdiven net bir görünüm sunmadığından plana tahmini olarak işlenmiştir[237]. Ayrıca bu alandan ele geçen ahşap parçaları[238], bahsedilen merdivenin üst yapı elemanları olarak değerlendirilmiştir[239]. Yapıya kuzeyden girişi sağlayan A kapısı, II no'lu giriş ile doğuya doğru III no'lu koridor boyunca yükselerek merdiven oluşturmaktadır. Alan temizlendikten sonra sert kilden yapılmış merdivenin üç basamağı tespit edilmiştir. 0.36 cm. genişlikte ve 0.12 cm. yükseklikte olan merdiven[240] basamakları, III no'lu koridorda duvar içerisindeki yatay ahşap parçaları

[232] Caskey 1955, 38-9. Burada genelleme yapılamasa da en azından Lerna için bir yenilik söz konusudur. Önceki örneklerde zeminden itibaren başlayan duvar, burada muhtemelen temel mantığı ile kazılan bir çukur içerisinden örülerek yapı sağlamlaştırılmıştır.
[233] age, 38.
[234] Caskey 1956, 163.
[235] Eski ve yeni raporlarda farklı oda numaraları verildiğinden dolayı, karışıklığı önlemek için son verilen numaralar kullanılacaktır.
[236] Caskey 1954, 24-5.
[237]Caskey platformun çöp çukuru ile bozulduğunu yapı içerisine yayılan enkazın bu odada bulunmamasından dolayı ileri sürmektedir.
[238]Oda XI'in köşelerinde ahşap çıkmaların ele geçmesi ve ahşap parçaların güney koridora yayılmadığının fark edilmesine rağmen, merdiven ile alakalı sayılmış olabileceği de göz önüne alınmalıdır.
[239]Caskey 1955, 39.
[240] Oldukça bozuk olan basamakların ölçüleri yaklaşık olarak verilmiştir. Caskey 1955, 39.

ile D pasajı içerisinde ki iki adet karşılıklı ahşap dikmeler ile kanıtlanmaktadır[241] (Lev. 6b, c).

Yapı içerisindeki ocak, seki, fırın gibi mimari elemanlar yok denecek kadar azdır. Buna karşın VII, XI, XII no'lu odalar, Ege arkeolojisi için önemli özellikler taşımaktadır. Kazı esnasında içinde hiçbir buluntuya rastlanmayan VII no'lu oda, VI ile XII no'lu oda arasında yer almakta ve her iki odayı birbirine bağlamaktadır[242]. Bu odaların işlevi için iki öneri sunulmaktadır. Bu önerilerden birincisi küçük ölçülerde olması ve doğu ile batıdaki oda arasında olmasından dolayı depolama işlevi gördüğüdür. İkinci öneri ise güneş ışığını alabilmek için üzeri açık bırakılan bir tür iç avlu işlevi gördüğüdür[243].

XI no'lu oda, I no'lu oda gibi yapının en küçük boyutlu odasıdır[244]. Odanın dört köşesinde ele geçen dikey hatıllar, bu oda ve dolayısıyla yapının ikinci kat uygulaması için kanıt oluşturmaktadır[245]. XI no'lu oda, içerisinde Ege Bölgesi kapsamında ele geçen en büyük mühür ve mühür baskısı konteksine sahip olmasından

[241] Caskey 1955, 39. Olasılıkla D pasajı merdivenin en üst basamağını desteklemekte, duvar içerisindeki yatay çıkmalarda basamaklarını oluşturmaktadır. Ayrıca bu merdiven izlerinin altında kalan koridor duvarının alçı ile kaplanması ve antre girişi ile merdiven üzerinde kalan duvarda pürüzsüz bir zemin elde edilmesi bu merdivenin altta kalan bölümünün depolama, düz olan üst yüzeyin de merdivenin üst bölümü olarak kabul edilebilir.

[242] Caskey 1955, 40.

[243] Shaw 1987, 62-3, dn. 15. VII no'lu odanın neredeyse boş ele geçmesi depolama işlevini çürütmektedir. İkinci olarak Kiremitli Ev'in çiziminde varsayılan pencere düzenlemesi ile bu odanın avlu olabileceği görüşü akla daha yatkın gözükmektedir. Eğer gerçekten güneş ışığını almak için yapılan bir avlu uygulaması varsa avlunun üstü açık bırakılmış ve yağmur sularının birikmesini önlemek için oda kenarlarında bir kanal sistemi yapılmış olmalıdır. Bu görüş depolama işlevine göre daha mantıklı gözükmekte ve olasılıkla M.Ö. 2. binde Girit saray mimarisinde görülen "avlu" düzenlemesinin erken örneklerini oluşturmaktadır.

[244] Aynı boyutlarda olmasına rağmen I no'lu odanın işlevi, içerisinden yeterli malzeme ele geçmediğinden dolayı bilinememektedir. Ancak Shaw, odanın güneyinde ve kuzeyinde yer alan oturma sıralarından dolayı özellikle güneydekinin XI no'lu oda ile bağlantılı olarak yapıdaki idari işler için gelen insanların beklemesi amacıyla ve iklimle alakalı olarak kuzeye ve güneye eklenen oturma sıralarının kullanıldığını ifade etmektedir. Bu tür işlerde kullanıldığını kabul edilirse, hiçbir kanıt olmamasına rağmen I no'lu odanın da idari işlevde olabileceği ihtimal dâhilindedir.

[245] Caskey 1955, 39.

dolayı önem kazanmaktadır[246]. Odada ele geçen mühürler A, B, C, D, E ve sınıflandırılamayan tipler olmak üzere altı tip olarak belirlenmiş, sayısal olarak 150 adet kil baskısı ile 60 farklı kalıp saptanmıştır[247]. Daire içerisine işlenmiş olarak çoğunluğu üç parçalı ve dört parçalı kompozisyondan oluşan mühürler üzerinde üçgen, kare ve dairesel rozetler, sivastika ve meander motifleri ile bir mühür üzerinde örümcek motifi yer almaktadır. Bu mühürlerin benzerlerine Zygories ile Asine'de rastlanmıştır[248].

Yapının son ve en büyük odası XII no'lu odadır. Bu odaya doğuda P iç kapısı ile, batıda VII no'lu odadan H girişi ile girilmektedir. Ayrıca kuzeydoğu köşede çöp çukuru ile büyük oranda bozulan duvarın da kapı girişi olabileceği düşünülmektedir[249]. Oda duvarlarının üzeri yanık gri renkte, 2-3 mm kalınlıkta stuko ile kaplanmasına rağmen boya izine rastlanmamıştır. Odanın çeşitli bölgelerinde oyuklar olmakla birlikte[250] hatıl izleri[251] tespit edilememiş, güney duvarın önünde bir çeyreği korunmuş bir ocak kalıntısı[252] ile yapının içerisinde yangın sırasında erimiş kurşun kütlesine[253] rastlanmıştır[254].

Yapının dış bölümüne ait bir diğer eleman, kuzey ve güney duvarın dışa bakan

[246]En kalabalık buluntu grubu olan mühür ve mühür baskıları dışında daha net bir stratigrafiye ulaşmak için ele geçen seramik örnekleri ileride karşılaştırma yapılarak değerlendirilecek ve yeterli paralelleri olmayan mühür ve mühür baskılarından kısaca bahsedilecektir.
[247] Heath 1958, 84-5.
[248] Caskey 1955, 41.
[249] Caskey 1956, 163.
[250] Caskey 1955, 40.
[251] Bu oyuklar beşik çatı durumunu desteklese de içerisinde kömürleşmiş ahşap hatıl izine rastlanmaması yorum yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu durum Caskey'in yapının tamamlanmamış olduğu iddiasını desteklemektedir.
[252] Caskey 1957, 153.
[253] Kurşunun yumuşak bir madde olması ve XI no'lu oda ele geçen mühürlerden dolayı mühürleme faaliyeti ile ilgili olduğu düşünülebilir.
[254] Caskey 1958, 128.

taraflarında açığa çıkartılan kil kaldırımlardır. Shaw[255], bu kaldırımların idari işler için düzenlenen, mevsimsel olarak kuzey ve güneye yapılan günümüzdeki kaldırımlar ile bağlantı kurulabilecek bekleme yerleri olduğunu belirtmektedir (Lev. 7a).

VI.II. Akovitika

VI.II.a. . Konumu

Akovitika Peloponnessos Yarımadası'nın güneybatısında, Kalamata yerleşiminin 3-4 km batısında, Akovitika köyü yakınlarında yer almaktadır[256](Hrt. 1, Lev.8a, b).

VI.II.b. Araştırma ve Kazı Tarihçesi

Kurtarma kazıları kapsamında 1969-71 yılları arasında kazılan yerleşimde[257]. konumuzla ilgili iki evreli megaron A ile B yapıları bu seneler içinde ortaya çıkartılmıştır[258] .

VI.II.c. Stratigrafisi

Kurtarma kazıları kapsamında kazılan Akovitika'da Erken Hellas II'ye ait iki evreli megaron A ve B ortaya çıkarılmıştır. Yerleşimin stratigrafisine yönelik bir çalışma yapılmamıştır[259].

---

[255] Shaw 1987, 63. Caskey tarafından muhtemelen gözden kaçırılan bu kaldırımlar adı geçen yazar tarafından değerlendirilmiştir
[256] Themelis 1970, 310.
[257] Themelis 1984, 344.
[258] age, 344. da belirttiği gibi megaron olarak adlandırılan bu yapıları klasik anlamda megaron olarak adlandırmanın doğru olmayacağı vurgulanmıştır.
[259] Themelis 1970, 303.

VI.II.d. Akovitika'da "Koridorlu Ev" Olarak Tanımlanan Yapılar

Akovitika'da 1969-71 yılları arasında arasında yapılan kazılarda Koridorlu Evlerle ilgili megaron B ve megaron A yapıları ortaya çıkarılmıştır.

V.II.d.1. Megaron B

Megaron B doğu-batı yönünde, 16.30x12.00 m ölçülerindedir. Yapı 5.00x10.00 m ölçülerinde büyük derin hol, 5.00x4.75m ölçülerinde arka oda olmak üzere iki ana oda ile uzun kenarlarında çift duvarlı sahte koridor[260] odalarından oluşmaktadır. Megaron B Lerna BG yapısından farklı olarak kuzey ve güney koridorlar doğu tarafta sonlanarak ana aks üzerinde kapı girişi oluşturmaktadır[261]. Kör koridor (False Corridor) uygulamaları açısından Lerna BG ile tam uyumlu olduğunu ifade eden Themelis, megaron B yapısının kör koridor uygulamaları Lerna BG ile tam uyumlu olduğunu, doğu taraftaki daha uzun koridorların ise BG'deki gibi kapalı değil caddeye bakan tarafa doğru kapı ile açıldığını belirtmektedir[262].

Shaw[263] ise, yapının doğu tarafının tahrip olduğunu ifade ederek, ileride bahsedilecek IX no'lu oda da dâhil olmak üzere, doğu tarafının tamamen kapalı olması gerektiğini, yapı tabanının ayrıntılı olarak kazılmaması nedeniyle yapıya batıdan I no'lu odanın dış kapısından girildiğini ileri sürmektedir (Lev. 9a). A megaron'unun

[260] Sahte koridor (False-Corridors) terimi, kapı girişi olmamasından dolayı çeşitli boyutlarda ki ana aksın iki yanında yer alan odalar için kullanılmıştır. Girişi olmayan koridorlar erken evre Koridorlu Ev yapıları için ortak özellik olarak gözükmekte ve işlevleri konusunda kesin yorumlar yapılmamaktadır.
[261] Themelis 1984, 347.
[262] age 347. Kapı girişleri bulunmayan kör koridorlar Liman Tepe, Akovitika A ve Lerna BG'de görülmekle beraber hafir doğu koridorlarının doğuya açık olduğunu kabul etmektedir. Ancak koridorların ve doğudaki odanın tamamen açık olamayacağı, bu bölümün tahribat ile yok olmadı ise ahşaptan alternatif bir kapı ile kapatılmış olabileceği düşünülebilir.
[263] Shaw 1987, 71-2, fig. 12.

batı avlu duvarı ile aynı kalınlıkta duvara bitişik olan (80–1.45cm. arası değişen ölçülerde) ve cadde olarak adlandırılan döşemeye ne megaron A (yapı güneye açılmakta) , ne de megaron B'den (bu durumda yapı batı tarafa açılmakta) giriş olmadığı gözlenmektedir. Bu durumda benzeri Liman Tepe'de[264] bulunan bir sur sistemi karşımıza çıkmaktadır. Her iki yapıdan cadde olarak adlandırılan döşemeye girişin olmaması görüşümüzü kuvvetlendirmekle beraber, Liman Tepe'ye benzeyen tarafı, önce basit duvardan oluşan sur sisteminin hafirin de belirttiği gibi E ve D[265] bastiyonlarının yapımı ile genişlemiş olmasıdır. (Lev. 8b)

Görüşümüzü destekleyen bir diğer durum ise bazı çelişkiler taşımasına rağmen Themelis'in iki ayrı makalesindeki plan arasındaki farklılıktır. Themelis 1970, 304, fig.1'de cadde döşemesi bir çizgi ile tamamlamakta (Lev. 10b); Themelis 1984, 345, fig.4'te ise (Lev. 8b) noktalı alan, yani cadde taşları A megaronu'nun küçük odası olan V no'lu oda altında devam etmektedir. İkinci plan göz önüne alınırsa, caddeye ait döşemenin A megaron'u altında devam ettiği söylenebilir. Ancak yine ikinci planda cadde olarak gösterilen alanın B yapısının kuzey duvarına bitişik olarak batıya dönmesi tek çelişkili noktadır[266]. Shaw tarafından yayınlanan plan görüşümüzü desteklemekle beraber Themelis'in planındaki doğu girişi kabul edildiğinde buranın cadde olabileceği fikri de kuvvetlenmektedir.

Megaron B'nin Shaw tarafından üzerinde durulan bir diğer odası, IX no'lu odadır. Güney koridor ile bitişik gibi algılanan oda, yapının doğusuna açılmaktadır.

[264]Erkanal 1999.
[265] Themelis 1984, 344-5, fig. 4
[266] Shaw'ın yorumu doğrultusunda yapılan değişiklik bazı çelişkiler içerse de akla yatkın bir fikir gibi gözükmektedir. Ayrıca batıya dönen duvarın sur olup olmadığı açık olmamakla beraber, 90º lik dönüş yapan bir sur inşa edilip edilmediği de tartışılmamıştır.

Shaw[267], bu oda için Lerna Kiremitli Ev ve Thebes örnekleriyle karşılaştırma yaparak niş benzeri oda terimini kullanmaktadır. Ancak bu odanın diğerlerinden farkı, megaron B'den ayrı bir oda olan yapının onarım ya da tahribat sonucu böyle bir görünüme sahip olduğunu düşündürmesidir. Bu odada diğerlerinden farklı olarak, kapı girişi yerine bir boşluk göze çarpmaktadır. (Lev. 9a)

V.II.d.2. Megaron A

Megaron A kuzey-güney yönünde uzanmakta olup megaron A 15.00x28.00 m ölçülerindedir. Uzunluğu kuzey odanın hasar görmesinden dolayı tam olarak bilinememekte ancak en az 35.00 m olduğu tahmin edilmektedir. Megaron A, 11.50x10.00 m ölçülerindeki ante odası, 8.00x15.50m ölçülerinde orta oda ve yaklaşık yarısı tahrip olan arka oda ile yanlarda uzanan sahte koridorlardan oluşmaktadır[268] V no'lu odanın[269] kuzey tarafında ise tahribat nedeniyle koridor bulunmamaktadır (Lev. 8a-b, 10b).

Megaron'un çatısına ait şist plakalar[270] güneybatı köşedeki küçük oda tabanı üzerinde bulunmuştur[271]. Megaron A'nın duvarları 80 cm İle 1.45 cm arasında değişen ölçülerde, yerden yaklaşık 1 m yüksekliğe kadar korunan taş temel üzerine ham tuğla ile inşa edilmiştir. uvar yapımında, doğal nehir taşlarının araları kil ve kum

[267] Shaw 1987, 72.
[268]Themelis 1970, 310-11.
[269]Planda da görüldüğü gibi boşluk olan bu taraf için herhangi bir yorum yapılmamaktadır
[270]Lerna BG'de olduğu gibi yapının bir tarafında toplanmış olan şist plakalar az eğimli veya düz bir çatı olabileceğine işaret etse de, yapının son evresi olması açısından Lerna ile benzerlik göstermemektedir.
[271]Themelis 1970, 311. Adı geçen yayında plakaların belirli bir bölgede ele geçmiş olduğu belirtilmesine karşın Themelis 1984, 345. de çatıya ait plakaların yapının belirli bölgelerine yayıldığı belirtilmektedir. Ayrıca Shaw tarafından ante odasının üzerinin bir yayında kapalı bir diğer yayında açık olduğunun belirtilmesi çelişkili bir durumdur. Shaw 1987, 71.

karıştırılarak doldurulmuştur[272].

Themelis, yapının tahrip olan kuzey arka odası için iki tarafa birer uzun koridor, V no'lu oda için ise dışarı açılan bir pencere sistemi önermektedir[273] (Lev. 9a). Shaw[274] ise bahsedilen arka oda için megaron B'deki I no'lu oda ile karşılaştırma yaparak çift koridor, II no'lu odadan IX no'lu odaya ise bir merdiven girişi önermektedir. Yapının tek evreli olması, tabanının tam olarak kazılmaması[275] ve ele geçen Orta Hellas dönemine ait seramik parçaları nedeniyle en azından bir kısmının geç dönemde kullanıldığı düşünülmektedir[276].

VI.III. Thebes

VI.III.a. Konumu

Kalamata yerleşiminin batısındaki Akovitika Köyü yakınlarında yer alan Thebes, Boeotia bölgesi sınırları içindedir (Hrt. 1, Lev. 11a, b).

VI.III.b. Araştırma ve Kazı Tarihçesi

1969-71 yılları arasında Thebes Antik Eserler Dairesi tarafından kurtarma kazıları kapsamında kazılmıştır[277].

[272]Themelis 1970, 310-11. Yerleşimin yakınında yer alan Aris Nehri yapı malzemesi elde etmek için kullanılmıştır. Bundan dolayı yapıda yanmış kiremitlerin bulunmasına rağmen yapının tahribatının yangın sonucu değil Aris nehrinin taşması sonucu olduğu hafir tarafından belirtilmektedir.
[273]Themelis 1984, 345.
[274] Shaw 1987, 71.
[275] Themelis 1984, 344.
[276] Themelis 1970, 311.
[277] Aravantinos 1986, 57.

VI.III.c. Stratigrafisi

Thebes, modern yerleşim içerisinde kalmasından dolayı farklı alanlarda yapılan kazılar ile Miken ve geç dönemler ortaya çıkarılmasına rağmen bu çalışmalar stratigrafi oluşturmayı engellemiştir[278].

VI.III.d. Thebes'te "Koridorlu Ev" Olarak Tanımlanan Yapılar

Thebes'te yapılan kazılarda açığa çıkartılan ve Koridorlu Ev yapıları ile ilişkilendirilen yapı savunma binası (fortified Building) olarak adlandırılmakta olup A ve B olmak üzere iki evrelidir.

Thebes'te A Evresinde açığa çıkartılan Koridorlu Ev yapısı [279]Ana aks üzerinde uzunlamasına uzanan IV ve V no'lu odalar, en batıda avlu olması muhtemel VI no'lu yapı[280], batıda III no'lu giriş odası ile kuzeyinde ki I no'lu koridor odası ve doğu caddeye açılan II no'lu küçük odadan oluşan bir düzenlemeye sahiptir[281] (Lev. 11a).

Yapının çatı sistemi ile ilgili buluntu olmamasından veya yayınlarda bahsedilmemesinden dolayı çok fazla bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak

[278]Aravantinos 1986, 57

[279] Aravantinos 1986, fig. 53-4. B yapısında diğer "Koridorlu Ev" örneklerinden farklı olarak yapının yeri sabit kalmış ve belirli bölgelerine eklemeler yapılarak yenilenmiştir. Yazar tarafından Erken Hellas II'nin hangi evresine yerleştirildiği net olarak belirtilmediği için planda da A ve B olarak adlandırılmıştır. A ve B evresi olarak adlandırmayı uygun bulduğumuz yapının tarihsel durumu, tarihleme bölümünde yapılacak değerlendirmeler ile açığa kavuşturulacaktır.

[280] Aravantinos 1986, 59. da kapı girişi olarak yorumlanan bu odanın tamamen ele geçen kuzey duvarı ile tahrip olan güney duvarı batı tarafta sonlanmaktadır. Doğu duvarının çok küçük (%10 u) bir kısmında görülen kapı uygulaması ile batı tarafin kapı yerine avlu olabileceği ileri sürülebilir. "avlu" düzenlemesi kabul edildiği takdirde, Lerna Kiremitli Ev'de VI no'lu orta odada uygulanan düzenlemenin yapının dışına açılan bir benzeri olduğu ileri sürülebilir.

[281] age, 59-60.

ileride bahsedeceğimiz duvar tekniği kısmında üst yapı ile ilgili ipuçları verebilecek uygulamalar göze çarpmaktadır[282].

Çok az bir kısmı açığa çıkarılan yapının güney duvarı, modern caddeden dolayı açma içerisinde kalmaktadır. Duvarların taş örgüsü 67-70 cm arasında değişen genişliktedir. İşlenmemiş orta boy taşların[283] ikişer sıra halinde dizilmesi ile oluşturulan duvarların araları küçük taşlar ve kil parçaları ile doldurulmuştur. Duvarlar, taban üzerinde 40-80 cm arasında değişen yükseklikte korunmuş, 10-30cm. değişen derinliklerde ana kayanın durumuna göre taban altında[284] devam ettiği görülmüştür. Duvarların taş örgüsünün üst kısmı erken evrede üzeri kil ve küçük taşlarla örülmüş, daha sonraki evrede[285] ise bu örgünün üzerine güneşte kurutulmuş tuğlalar eklenmiştir.

Bu yapının kapı girişleri, 90 cm ile 100 cm arası değişen ölçülerde olup, kuzey duvar üzerinde yapıya dışarıdan girişi sağlayan 1.35 m. genişliğinde ki kapı genel ölçülerden farklıdır[286]. Ana aks üzerindeki iç oda kapıları, güney duvara yakın ve aynı hat üzerinde inşa edilmiştir. İkinci kata çıkışı en iyi kanıtlayan ve I no'lu odaya girişi sağlayan kapı, diğerlerinden farklı bir düzenlemeye sahiptir. Kapıdan koridora girişte 65-70 cm kalınlığında devam eden duvarlar daha sonra iki tarafta da 45 cm'ye düşürülerek karşılıklı olarak 0.25x1.50 cm ölçülerinde iki adet niş

---

282 Bahsi geçen yapının yapı problemine de açıklık getirilmemiştir. Ancak duvarlar üzerinde dikme delikleri olduğu varsayılırsa yapının düz çatı sistemi ile kaplanmış olduğu ileri sürülebilir.

283 Bahsi geçen taşların çevrede yer alan kireç taşı ocağından geldiği bildirilmektedir.

284 Lerna Kiremitli Ev'de bilinçli olarak duvarların temel çukuru içerisinden itibaren inşa edildiğini görmüştük. Thebes A yapısında da bu mantık ile ana kayanın konumu değerlendirilerek benzer bir uygulama yapıldığı ileri sürülebilir. Aravantinos 1986, 58.

285 Bu yapıda tuğla, taş ve kil karışımının iki evreli olup olmadığı net olarak belirtilmemiştir. Kerpiç bloklarının ise kanıt olmamasına rağmen üzerine yerleştirilen ahşap dikmeleri sağlamlaştırmak için inşa edildiği yazar tarafından ileri sürülmüş, ancak kesin bir sonuca varılamamıştır. Aravantinos 1986, 58.

286 Aravantinos 1986, 59. Bahsedilen kuzey kapının yanı sıra II no'lu odaya da daha küçük bir kapı ile girilmektedir.

oluşturulmuştur[287](Lev. 11a,12a).

Yapı içerisinde az sayıda seramik ve küçük buluntu dışında, bir tane de taşınabilir ocak ele geçmiştir. Yapının III no'lu giriş odasında bulunan ocak pişmiş topraktan yapılmıştır. Dışa çekik ağızlı ve taşınabilir olan ocak Aegina Beyaz Ev 'de bulunan ocağa benzetilmiştir. Ayrıca IV no'lu odada ve III no'lu odanın bir kısmında, saman olduğu tahmin edilen çok sayıda bitki kalıntısı ele geçmiştir[288].

Yapının bir diğer odası ise II no'lu küçük odadır. Bu oda her iki evrede de kullanılmıştır. 1.00x0.65 m ölçülerinde olan bu oda, yapının kuzeydoğu köşesindeki savunma duvarının tam karşısında yer almakta ve giriş kapısı önündeki caddeye açılmaktadır. İçerisinde ele geçen çok sayıda hayvan kemikleri nedeniyle bu odanın köpek veya bekçi kulübesi olduğu düşünülmektedir[289] (Lev.12b, 13a).

Yapının tabanından ziyade önemli olan topoğrafyasıdır. Yapının bulunduğu alan doğudan batıya doğru hafif eğim yapmakta ve eğimin azaldığı[290] yerlerde taban inşa

[287] Aravantinos 1986, 61. Bu nişlerin içerisine ahşap hatıllar yerleştirilerek ikinci katın desteklendiği ileri sürülmektedir. Ancak tarafımızca başka yerde ele geçmeyen düzenlemenin sadece burada olması tekil bir örnek oluşturmakta ve bu kadar geniş bir nişin sadece hatıl yerleştirmek için fazla geniş olması, nişlerin farklı işlevde olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca burada bir merdiven düzenlemesi olması da akla yatkındır. Ancak Kiremitli Ev'de olduğu gibi birkaç sıra kil basamaktan sonra ahşap basamakların başlamış olabileceği fikri yerine tabandan itibaren tamamen ahşaptan bir merdiven inşa edilmiş olabileceği düşünülebilir.

[288] Aravantinos 1986, 59. Bitki artıklarının erken evrede iki odayı birleştiren kapı girişi ile her iki odaya dağıldığı düşünülürse erken evre yapısına ait olması gerekmektedir. Shaw bitki artıklarının IV ve V no'lu odalara yayıldığını ifade ederek, Aravantinos'un bir kısmının giriş odasında (III) bulunduğunu gözden kaçırması nedeni ile bu artıkların ikinci evreye ait olup olmadığını sorgular. Shaw 1990, 186.

[289] Aravantinos 1986, 60.

[290] Burada yamacın durumuna göre bilinçli olarak ayarlanmış bir durum vardır. Benzer bir durum Liman Tepe'de yamacın teras şeklinde doğu-batı yönünde düz olarak devam ettiği yere Koridorlu Evin inşa edilmesi ile uygulanmıştır. Bkz. Erkanal 1998, 384.

edildiği anlaşılmaktadır. Doğrudan ana kaya üzerine, kil ve alçı[291] ile sıkıştırılarak[292] elde edilen taban birkaç defa yenilenmiştir (Lev.12a).

B evresinde bu yapı duvarları üzerine yapılan eklemeler ile kullanılmayı devam edilmiştir. Planda da belirtildiği gibi I no'lu odanın kapısı iptal edilerek III no'lu odadan bu odaya bir giriş açılmış, II ile IV no'lu oda arasındaki giriş ise iptal edilmiştir(Lev. 11b).

Shaw[293] IV, V, VI no'lu odaların izole edilerek depo olarak kullanıldığını (Lev. 13a), birinci evrede hafirin de görüşüne katılarak iki katlı olduğunu, ikinci evrede ise I no'lu odadaki kapı girişinin iptal edilmesi ile ikinci kat uygulamasından vazgeçildiğini ifade etmektedir[294]. Bu durumda ikinci evrenin kat durumu belirgin değildir, ancak plana göre I, II, III no'lu odalar ile IV, V, VI no'lu odaların durumu, bu yapının son evrede iki ayrı yapı olarak değerlendirildiğini göstermektedir[295].

[291] Aravantinos 1986, 59. tabanların doğrudan ana kaya üzerine inşa edilmesinden dolayı sağlamlaştırıcı madde olarak kil ve alçı kullanılmadığı da düşünülebilir.
[292] Burada ana kaya üzerine inşa edilen toprak taban üzerine dikme delikleri yerleştirilmiş olabileceğine dair bir bilgi verilmemiştir. Bundan dolayı daha önce belirtilen taş kil karışımı üzerine yerleştirilen tuğlaların dikme delikleri için olabileceği ileri sürülebilir.
[293] Shaw 1990, 186-7.
[294] Eğer yapı sur duvarını destekleyen bir konumdaysa, erken evredeki kat uygulamasının sur duvarını gözetlemek için yapıldığı akla yatkındır. Yapının ikinci evresinde ikinci kat uygulamasından vazgeçildiği Shaw tarafından ileri sürülmektedir. Ancak yerleşimde sosyo-ekonomik olarak bir gerileme olmadıysa ve bu evrede de sur duvarının kullanımda olduğu kanıtlanırsa birinci evrede iki katlı olan yapının son evrede tek kata indirgenmesi mimari olarak bir gerileme olacağından dolayı mantıklı değildir.
[295] Eğer II no'lu oda, planda görüldüğü gibi son evrede de ileri sürülen işlevde kullanıldıysa yapının işlevinde bir değişme olmadığı anlaşılmaktadır.

VI.IV. Kolonna

VI.IV.a. Konumu

Kolonna yerleşimi Attika'nın batısı ile Peloponnessos yarımadasının doğusunda kalan Aegina Adası'nda yer almaktadır (Hrt. 1a).

VI.IV.b. Araştırma ve Kazı Tarihçesi

Kolonna'da Prehistorik dönem kazıları Walter-Felten[296] tarafından gerçekleştirilmiştir.

VI.IV.c. Stratigrafisi

Kolonna'da gerçekleştirilen kazılarda Erken Hellas II'den Geç Hellas Dönemine kadar uzanan kesintisiz bir iskan tespit edilmiştir. Yerleşimde mimari tabakalaşma şu şekildedir:

I. Tabaka/ 2500
II. Tabaka/2500-2400
III. Tabaka/2400-2300
IV. Tabaka/2300-2200
V. Tabaka/2200-2050
VI. Tabaka/2050-2000
VII. Tabaka/2000-1900
VIII. Tabaka/1900-1800
IX. Tabaka/1800-1650

[296] Walter-Felten 1981.

X. Tabaka/1650-1600

VI.IV.d. Kolonna 'da "Koridorlu Ev" Olarak Tanımlanan Yapılar

Kolonna'da yapılan kazılarda iki tane Koridorlu Ev açığa çıkarılmıştır. Bu yapılardan Kayalık ev olarak adlandırılan yapı II tabakada, Beyaz Ev olarak adlandırılan yapı ise III. tabakada açığa çıkarılmıştır.

VI.IV.d.1.Kayalık Ev (Haus am felsrand)

Kolonna'da yapılan kazılarda II. Tabakada açığa çıkartılan bir yapı Koridorlu Ev olarak yorumlanmıştır. Kayalık alanda yer alan yapıya Kayalık Ev adı verilmiştir[297]. Hafirler tarafından, altta anlatılan Beyaz Ev yapısı ile benzetilerek giriş odası ile içeride yer alan üç adet oda olmak üzere uzunlamasına dört odalı bir plan önerilmektedir[298](Lev. 14a, b).

Shaw, hafirlerin planına alternatif olarak batıdan ön giriş ve arka oda ile yanlarda bölümlenmiş koridor odaları ve girişler önermektedir[299](Lev. 15a, b). Shaw'ın görüşü, öncelikle diğer üç yerleşimde görülen örnekler ışığında doğru kabul edilmelidir. Lerna'da boyutları hemen hemen aynı olsa da BG ile Kiremitli Ev arasında gözle görünür bir gelişim vardır. Akovitika'da B ile A arasında boyut farkı ile birlikte değişim gözlenmektedir. Thebes'te ise boyutları değişmeyen bir yenileme evresi olmasına rağmen bir gelişim söz konusudur.

[297] Walter-Felten 1981, 12-3.
[298] age, 13, fig. 3.
[299] Shaw 1987, 67-8.

Üç örnek sadece boyutla ilgili olmayan bir gelişim sunmaktadır. Bu örnekler ışığında Walter-Felten'in değerlendirmesine bakılırsa, III. tabaka yapısındaki Beyaz Ev'e eklenen bir ocak dışında bir gelişim önerisi sunmadıkları için Shaw'ın görüşü yukarıda sayılan nedenlerden dolayı kabul edilmelidir.

VI.IV.d.2. Beyaz Ev (Weisses Haus)

Kolonna'da açığa çıkartılan ve Koridorlu Ev olduğu iddia edilen bir diğer yapı ise III. Tabakada ortaya çıkarılmıştır(Lev. 16a). Yapının duvarları adından da anlaşılacağı gibi taş temel üzerine kerpiç ile inşa edilerek üzeri beyaz renk ile sıvanmıştır. Yapının bazı duvarlarında balık kılçığı tekniği kullanılmıştır[300] (Lev. 16b). Ele geçen pişmiş toprak ve taş plakaların konumundan dolayı çatı sisteminin 30° eğimli beşik çatı olabileceği ileri sürülmüştür (Lev.17a, 19a-b-c). Hafirlerine göre III no'lu odanın üst tarafı eğer açık ise dış duvarlar üzerindeki kalaslar yardımıyla kapatılan çatı sistemi ve tek katlı bir yapı önerisi akla yatkın gözükmemektedir[301].

Boyutları açısından Kiremitli Ev'den küçük olmasına rağmen, Beyaz Ev yapısı kuzey-güney yönünde uzanan beş adet oda ile yan taraflara eklenen koridor odaları ile Kiremitli Ev'e en fazla benzeyen yapıdır. Hafirler ile Shaw'ın çizdiği planlar arasında bazı farklılıklar görülmektedir. Genel olarak iki plan birbirine benzemekle beraber Shaw, Beyaz Evi Kiremitli Ev ile karşılaştırarak, Kiremitli Ev'de II no'lu odadan III no'lu merdiven koridoruna dönüş olmasına karşın, Beyaz Ev'de aynı nitelikteki VII no'lu koridorun girişinde hem doğu hem de batı yönüne doğru devam

[300]Walter-Felten 1981, 14-5.
[301] Walter-Felten 1981,17, 20.

ettiğini belirtmektedir. Buna karşılık yine Kiremitli Ev'dekine benzer IV no'lu en büyük odanın batı dış duvara doğru genişlediği düşünüldüğünde, VII no'lu koridorun kuzey bölümünün iptal edilerek küçük bir koridora dönüştürülmüş olması da muhtemeldir[302].

Son olarak hafirlerin yapının üç köşesine yerleştirdiği[303](Lev. 17b) oda biraz kuşkulu olmakta ve neden dördüncü odaya yerleştirilmediği sorusunu akla getirmektedir. Shaw, VI ile VIII no'lu odanın yoruma açık olduğunu, ancak V no'lu giriş odası eğer I no'lu oda giriş odası gibi ise, V no'lu odanın da aynı olması gerektiğini ifade etmektedir[304] (Lev. 18a).

[302]Shaw 1987, 66. VII no'lu odaya hem Shaw, hem de hafirlerin çiziminde aynı numara verilmiştir.
[303]Walter-Felten 1981, 15, fig. 5.
[304]Shaw 1987, 66.

VII. EGE BÖLGESİ'NDE ORTAYA ÇIKARTILAN VE "KORİDORLU EV" OLMASI MUHTEMEL YAPILAR

Tezin bu bölümünde Liman Tepe ve Zygories'te ortaya çıkarılan ve Koridorlu Ev geleneğinde olması gerektiği düşünülen yapılar değerlendirilmeye çalışılmıştır.

VII.I.Liman Tepe

VII.I.a. Konumu Ve Kazı Tarihçesi

İzmir'in Urla ilçesine bağlı İskele Mahallesi'nde yer alan Liman Tepe höyüğü[305], Karantina adasının tam karşısındadır (Hrt. 2, L-20).

VII.I.b. Kazı Tarihçesi

Liman Tepe'de 1979 yılında Prof. Dr. Güven Bakır'ın Antik Klazomenai kentinde Prehistorik kalıntılara ulaşması üzerine, 1980-81 yılları arasında birinci dönem[306] kazıları tamamlanmıştır. 1992 yılında tekrar başlayan ve halen devam eden ikinci dönem kazılarını[307] Ankara Üniversitesi Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi anabilim dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Hayat Erkanal sürdürmektedir.

[305] Erkanal 1998, 381.
[306] Erkanal 2002, 222.
[307] Erkanal-Hüryılmaz 1995, 263.

VII.I.c.Stratigrafisi

Liman Tepe'de gerçekleştirilen kazılarda Kalkolitik Dönemden Roma Dönemi sonuna kadar uzanan kesintisiz bir iskan tespit edilmiştir. Yerleşimde mimari tabakalaşma şu şekildedir:

I. Tabaka/Geç Dönemler
II. Tabaka/Geç Tunç Çağ
III. Tabaka/Orta Tunç Çağ
IV. Tabaka/Erken Tunç Çağ III
V.Tabaka/Erken Tunç Çağ II
VI.Tabaka/Erken Tunç Çağ I
VII. Tabaka/Kalkolitik Çağ[308]

VII.I.d. Liman Tepe'de "Koridorlu Ev" Olarak Tanımlanan Yapılar

Liman Tepe'de Erken Tunç Çağ II'ye tarihlenen V. kültür katında yapılan kazılarda Koridorlu Ev olarak tanımlanan üç evreli bir yapı açığa çıkarılmıştır.

V. tabakada açığa çıkartılan yapı genel olarak kuzey-güney mekânları arasında bulunan geniş salondan dolayı Kıta Yunanistan'daki "Koridorlu Ev" anlayışı ile yapıldığı düşünülmektedir[309]. Güneydoğu-kuzeybatı doğrultusundaki yapının güney dış duvarının kalınlığı batı kesimde 2.20 m, doğu kesimde ise 1.50 m olup batı tarafta çıkıntı yapmış olması muhtemeldir. Duvarın iç ve dış tarafına kireç taşı plakaların düzenli yerleştirilmesiyle kenar yapılmış ve duvarın orta kısmı toplama

[308] Günel 1999, 44-48.
[309] Erkanal 1998, 384. Liman Tepe'de kazılan alanın batı ve kuzey kesimi modern yapılar altında kalmakta ve bu modern yapılar kaldırılamadığı için kısıtlı bir çalışma imkânı vermektedir. Bunun dışında kuzey koridorun batı kesimi oldukça tahrip olduğundan ve salonun doğu ve batı kesimi üst evre mimarisinin korunması düşünüldüğünden veya geç evre yapıları tarafından tahribata uğraması nedeniyle birçok bölümü yeterince fikir verebilecek kadar kazılamamaktadır.

taşlarla doldurulmuştur. Bu duvarın kuzeyindeki paralel duvar arada 1.20 m koridor boşluğu bırakılarak 50-60 cm genişlikte yine aynı yönde uzanmakta ve koridor içerisindeki ara duvar ile iki bölüme ayrılmaktadır[310] (Lev. 21a). En güneyde kalın duvarın tabanına kadar inilerek tespit edilen bu evre duvarının, zeminden 2.00 m yüksekliğe kadar korunmuş olduğu ve tabanının küçük taşlar ile sağlamlaştırıldığı anlaşılmıştır.

Salonun kuzeyinde 5.40x1.20 m ölçülerinde ve koridora göre daha az korunmuş olan kuzey koridorda duvar kalınlıkları 0.44-0.52 m ölçülerinde değişen iki oda tespit edilmiştir[311](Lev. 21b). Orta alandaki levha ve toplama taşlardan inşa edilen döşeme kalıntılarının bu evrede kullanılmış olduğu düşünülmektedir. Bu döşemenin ilk evrede koridor odaları ile aynı seviyede olmaması ve bu odalara kapı girişi saptanamaması, salon döşemesinin koridor döşemesinden daha yüksekte olduğunu düşündürmektedir[312](Lev. 22b).

Bu yapının ikinci evresinde ise bir önceki evrede koridor duvarlarının farklı bir teknik ile yükseltilerek, levha taşlarının gelişigüzel yan yana dizilmesi ile oluşturulan duvarlarda ahşap hatıllara destek amacıyla taşların sanki bir yerden düşmüş gibi çarpık sıralar oluşturduğu düşünülmektedir. Ana duvar ile diğer duvarlarda teknik bir değişiklik yapılmamıştır.

---

[310] Erkanal-Günel 1996, 312. Her üç evreyi de en iyi temsil eden alan güney koridorun batı kesiminde kalan koridordur.

[311] Erkanal 1998, 384-5. Bu mekan güneydeki ile paralel gibi gözükmemekte ve duvar özelliği ile de güneydekinden ayrılmaktadır. Ayrıca Erkanal daha sonraki raporunda yapının kuzey sınırının tam olarak belirlenemediğinden bahsetmektedir. bkz. Erkanal 2001a, 312. Küçük bir alanda kazılan kuzey tarafın stratigrafisi belirgin olmadığından yapılacak değerlendirmeler güney koridor üzerinde yoğunlaşmıştır.

[312] Erkanal-Günel 1997, 245. Eğer bu düşünce doğru ise sonraki evrede bu taban kaldırılıp aşağı doğru kazılarak yeni evre tabanının yapılmış olabileceği akla gelmektedir.

Bu koridor mekânının doğusunda levha taşların yatay ve dikey kullanılması sonucunda koridor genişliğini aşan sağlam bir taban elde edilmiş ve bu taban yapıya giriş olarak yorumlanmıştır. Koridor mekânı içerisindeki duvar kenarlarına dizilen kap parçalarının ele geçmesinden dolayı bu evrede koridorun depo odası olarak kullanıldığı sonucuna varılmıştır[313](Lev. 23b).

Bu yapının son evresinde ise 5.80x1.20 m ölçülerindeki bir önceki evre koridoru yeniden değerlendirilerek farklı bir işlevde kullanılmıştır. Bahsedilen koridor mekânının doğusuna, arkası doğu ara duvarına gelecek şekilde bir fırın yerleştirilmiştir. Ağız kısmı batıya açılan oval fırın 1.40x1.04 m ölçülerinde ve 13 cm yüksekliğindedir. 5 cm kalınlığında yedi kat çamur ile sıvanan fırının üst seviyesi seramik kırıkları ile döşenmiş ve fırına ait küller koridor içine yayılmıştır. İçerisinde ele geçen öğütme taşları ve kaba seramik parçaları nedeniyle mutfak olarak değerlendirilmiştir[314].

VII.II. Zygories

VII.II.a. Konumu

Zygories Arkadia bölgesinde, Korinth ile Mykenai arasında ki Cleonae vadisinde yer almaktadır .

[313] Erkanal-Günel 1997, 242-43.
[314] Erkanal-Günel 1997, 241. Koridor mekânı dışında taban düzenlemesi karmaşık olan mekân üç evrede sürekli olarak kullanılarak önce depo daha sonrada mutfak olarak değerlendirilmiştir. Fırın düzenlemesi açısından Lerna BG'deki fırın kadar özenli olmasa da aynı işlevde gibi görülmektedir

VII.II.b. Araştırma ve Kazı Tarihçesi

Zygories 1920'li yıllarda C.Blegen tarafından kazılmıştır[315]. (hrt. 1,L-24a)

VII.II.c. Stratigrafisi

Zygories'te yapılan kazılarda yalnızca Erken, Orta ve Geç Hellas dönemine ait tabakalar yerleşimin farklı yerlerinde açığa çıkarılmıştır. Bu tabakalardan Erken Hellas dönemine ait tabaka yerleşimin tepe kısmında ortaya çıkarılmış olup Zygories'te en iyi temsil edilen tabakalardandır[316].

VII.II.d. Zygories'te "Koridorlu Ev" Olarak Tanımlanan Yapılar

Zygories'te yapılan kazılarda Erken Hellas II'ye tarihlenen yerleşim açığa çıkarılmış ve pitos evi ile ona bitişik olarak inşa edilmiş deniz kabuğu evinin Koridorlu Ev geleneğinde olabileceği düşünülmüştür.

VII.II.d.1. Pitos Evi (Hause of Pithoi)

Zygories'te açığa çıkartılan ve Koridorlu Ev olması muhtemel ilk yapı Pitos Evidir. Bu yapıda kamış dallarının üstünün kil ile kaplanması ile sert bir tavan elde edilerek kapatıldığını gösteren parçalar bulunmuştur. Duvar üzerine ve yapının içerisine diklemesine konulan ahşap direkler, yapının üst yapısının ahşap kalasların

[315]Blegen 1928, 1.
[316]Blegen 1928, 3

üzerinin kamış ve kil ile kaplanması sonucu düz olarak inşa edildiğini düşündürmektedir[317](Lev. 25a).

5.60x5.55 m ölçülerinde olan yapının duvarları 90 cm kalınlıkta ve 1/3'ü taban üzerinde olmak üzere 1.50 m yüksekliğinde ele geçmiştir[318]. Duvar düzenlemesi yapının batı kesiminde yukarı doğru basamak yaparak yükselmekte ve pitos parçaları duvarın iç tarafına sıralanmış olarak bulunmaktadır[319] (Lev. 25b). Yapının taban düzenlemesi 5 ile 25 cm arasında değişen kalınlıklarda beyazımsı kil, çakıl taşı ve seramik parçaları ile buna benzer sert malzemelerin karıştırılması sonucunda sıkıştırılarak inşa edilmiştir[320].

Yapının tabanı üzerinde ve odanın tam ortasında bulunan 1.00 m çapındaki yanık ve sert alanın ortası çökük olduğundan dolayı ocak olarak yorumlanmıştır.[321] Yapının batı duvarı üzerinde 2.10 m genişliğinde ortası işlenmemiş taşlarla döşenmiş ve güney bitimi yuvarlatılmış bir kapı girişi bulunmuştur[322]. Pullen tarafından incelenen yapının III ve V no'lu odaları hakkında yorum yapılmamıştır.

[317] Blegen 1921, 13, fig. 12. Blegen yapı içerisinde dikme delik izlerine rastlanmamış olmasını, bu dikmelerin taban üzerinde belirgin bir iz bırakmayabileceğini ileri sürerek açıklamaktadır.
[318] Blegen 1921, 9-10.
[319]Yapı bu Pitos sıraları nedeniyle Pitos Evi adını almıştır. Ayrıca iki basamaklı duvarın alt sırasının farklı bir evreyi yansıtıyor olması muhtemeldir.
[320]Blegen 1921, 12. Ele geçen duvarların 2/3 ünün bahsedilen tabanın altında devam ettiği düşünülürse, bu tabanın Erken Hellas II içerisinde geç bir taban olması gerekmektedir. Pullen tarafından gözlenen ve yapının erken evresi ile alakalı olabilecek gözlemlere Deniz Kabuğu Evi yapısı anlatılırken değinilecektir.
[321] Blegen 1921, 13.
[322]age, 11-2.

VII.II.d.2. Deniz Kabuğu Evi (Hause ofthe Snailshells)

Zygories'te açığa çıkartılan ve Koridorlu Ev olması muhtemel bir diğer yapı ise deniz kabuğu evidir. Plan üzerinde XIX, XX, XXI numaraları ile gösterilen ve Pitos Evi'nin güneyinde yer alan yapı, ara duvarlar ile bölünen üç odadan oluşmaktadır. Duvar kalınlıkları XIX no'lu odanın doğu duvarı haricinde Pitos Ev ile aynı olup XIX ve XX no'lu odalara güneyden zayıf giriş kapıları eklenmiştir. En doğudaki oda 2.00x2.20m ölçülerinde kare formda olup, orta oda dikdörtgen şeklinde ve 3.30x2.20m ölçülerindedir. Bu iki oda zayıf bir duvar ile birbirinden ayrılmakta, batıdaki oda ante formunda olup batıya açılmaktadır[323].Yapının tabanı sıkıştırılmış kil ile inşa edilmiş ve üzeri salyangoz kabuğu ile kaplanmıştır[324] (Lev. 25b).

[323] Blegen 1921, 15-6.

[324] Blegen 1921, 16. da yapıyı yeniden değerlendiren Pullen, Blegen'in Deniz Kabuğu Evi tabanı altında sondaj yaptığını ve urfirnis ile kaplanmış pişmiş toprak kiremitler tespit ettiğini belirtmiştir. Pullen 1986, 80. Ancak çatı kiremidi buluntuları ile bir yapının tek başına Koridorlu Ev olamayacağı açıktır. Ayrıca Pullen'in Deniz Kabuğu Evi içindeki ara duvarların bir önceki evrede olmadığını varsayıp uzun bir koridor olabileceğini varsayması plan olarak bilinenlere benzemektedir. Ayrıca age 16. da 20 ile 21 no'lu oda arasında daha sonradan kapatılmış bir kapı girişi ve 19 ile 20 no'lu odalar arasındaki zayıf duvar, bir önceki evrede olduğu varsayılan koridor durumunu güçlendirmektedir. Son olarak Pitos Ev'i de içine alan merkezi bir yapı bir önceki evrede var ise, yukarıda çatı sistemi ile ilgili anlatılan ve teknik olarak daha ilkel bir çatı sisteminin geç bir evrede inşa edilmesi, ya merkezi yapının yer değiştirdiğini ya da kentin gerilediğini akla getirmekte ve çelişki yaratmaktadır.

VIII. KORİDORLU EVLERDE BULUNAN MALZEMEYE GÖRE YAPILARIN TARİHLENDİRİLMESİ

Koridorlu evlerde yapılan kazılarda seramik ve mühür örneklerinin yanı sıra dini obje olarak tanımlanan eser grupları ele geçmiştir.

"Koridorlu Ev" olarak tanımlanan yapılar içinde en kapsamlı araştırılan örneği Lerna[325] oluşturmaktadır. Koridorlu evlerden ele geçen ve kronolojik olarak net bir değerlendirme yapılabilen seramik örnekler, yüzey işlemlerinden ziyade çeşitli tiplere ayrılan formların karşılaştırması yapılarak ele alınmıştır[326]. Ele alınan merkezlerden Akovitika ile Thebes'de ele geçen malzemeler kurtarma kazıları kapsamında kazılması ve yeterli olarak yayınlanmaması veya bilimsel tezler olarak ulaşılamamasından dolayı bulunabilen örnekler değerlendirilecektir. Koridorlu evlerde ele geçen seramik formları arasında Ege'de en fazla dolaşıma sahip olan sos kapları, derin kaplar, gaga ağızlı testiler bulunmaktadır.

İlk seramik grubunu oluşturan sos kaplarının Caskey tarafından IV tip olarak değerlendirildiği üçüncü bölümde belirtilmiştir[327]. Son araştırmalar II. ve III. tip sos kabının Lerna IIIC; IV. tipin ise Lerna IIID evresi ile bağlantılı olduğunu ortaya

---

325 Wiencke 2000. Kentin çok küçük bir kısmının kazılması ve buradan çıkartılan malzemenin Lefkandi I evresi ile Koridorlu Evlerin ilişkisi gibi birçok konuda eksiklikleri beraberinde getirmektedir. Buna rağmen yapılan en son yayın olmasının yanı sıra en son seramik analiz tekniklerinin kullanılması ve geniş seramik repertuvarına sahip olması nedeniyle böyle bir yol izleme gereği duyulmuştur.

326 Yapacağımız tanımlamalar devir değişimi için karakteristik özellikler içeren kaplar olacağı için ayrıntıya girilmeyecektir.

327 Caskey 1960, 290-91, fig. 1, I-IV. Caskey tarafından IV. Tipe giren sos kabının Lerna Kiremitli Ev içerisinde ele geçtiği belirtilmiştir. Buna karşılık Wiencke, III. Tipe giren sos kabı parçalarının da varlığını ortaya koymuştur. Bkz. Wiencke 2000, 589.

koymuştur[328]. III. tip sos kabı Kolonna II'de, Erken tip III Zygories'te Deniz Kabuğu Evi'nin tabanı altında, ayrıca Adalar tipi III Kolona II'de ele geçmiştir[329]. IV. tip sos kabının paralelleri diğer Koridorlu Ev yapılarında ele geçmemiş ve Wiencke[330] tarafından Tiryns örneği verilerek Erken Hellas III'e geçiş seramiği olarak değerlendirilmiştir.

Batı Anadolu'da tek sağlam sos kabı veren merkez olan Liman Tepe'de, "Koridorlu Ev" yapısından ele geçen dikey kulplu sos kabı Lerna III. Tip sos kabına benzemekte ve ithal kabul edilmektedir[331]. Messenia'daki Akovitika yerleşiminden ele geçen sos kabı örneği olmasına rağmen açıklayıcı bilgi verilmemiştir[332]. Korfmann, Troya A hazinesinde ele geçen çift kulplu ve akıtacaklı altın sos kabını bu formun en erken örneği olarak belirtmiş ve M.Ö. 2500'lü yıllara tarihlendirmiştir[333].

Kolonna Beyaz Ev'de ele geçen ve kronolojik açıdan[334] önemli olan bir diğer grup, kısa gaga ağızlı testilerdir. Şişkin gövdeli, düz dipli ve kap kenarından yukarı doğru çıkarak kabın gövdesinin en geniş olduğu yere birleşen kulp düzenlemesi ile bilinen bu formlar, sos kaplarına benzemeyen ancak daha hacimli bir görüntü sunan kaplardır[335].

---

328 Wiencke 2000, 585.

329 Wiencke 2000, 589-91. Wiencke'nin alıntı yaptığı erken Tip III ve Adalar Tip III (Keos B) sos kapları bu konuda çalışma yapan Fahly tarafından ortaya konmuş, Lerna ve çevresinde çok sayıda paralelleri ele geçmiştir.

330 age, 591. Wiencke ayrıca Aigina'da olabilecek Tip IV sos kabını Lefkandi I seramiği içerisinde değerlendirmiştir.

331 age, 586, fig. II, 92; Erkanal-Günel 1996, res. 22.

332 Themelis 1970, 307.

333 Korfmann 2002, 80.

334 Beyaz Ev içerisinde ele geçen bu kap formunun, tek kulplu tankart ile Walter-Felten 1981, 130, Taf. 85, beraber bulunması, yazarın herhangi bir karşılaştırma yapmamasına rağmen Lefkandi I ile ilgili gibi gözükmekte ve geçiş dönemi ile ilgili olmalıdır.

335 Walter-Felten 1981, 125-27, taf. 85.

Kâse[336] olarak adlandırılan kap formu tüm Ege'de yaygın olarak ele geçmesi ve ele geçen örneklerin oldukça fazla olması nedeniyle sınıflandırması en kolay yapılabilen formdur. Erken tip I, erken Tip II, Tip I ve Tip II olarak sınıflandırılan kaplardan erken tipler Lerna IIIA-B evresinde, Tip I ve II ise C-D evrelerinde ele geçmiştir[337]. Konumuz ile yakından ilgili olan I. ve II. tiplerden ilki düz dipli ve düz ağızlı; ikincisi ise halka kaideli ve içe çekik keskin ağız profillidir[338]. Tip I boyalı çanaklar Zygories Pitos Ev'de, farklı formlarda Kolonna II'de; kolonna Beyaz Ev ve Thebes'de ise tip II çanaklar ele geçmiştir. Ayrıca Thebes'te ele geçen içe dönük ve düz dipli çanaklar ile sos kapları beraber bulunmuştur[339].

Sos kapları ve kâse formlarından sonra ele geçen en yaygın kap formu tekne olarak da adlandırılan derin kaplardır. Lerna'da VII Tip olarak değerlendirilen kapların I-IV Tipleri A-B, V-VII Tipleri ise C-D evreleri ile ilgilidir[340]. Kiremitli Ev yapısının XII no'lu odası içerisinde ele geçen Tip V halka kaideli, düz ya da yarım daire formlu, iki yatay kulplu ve T şeklinde dudak formuna sahiptir. Diğer formlardan Tip VI düz dipli ve dudak kenarından başlayan iki kulptan oluşmakta; Tip VII ise düz dipli ve sade yapısı ile dikkati çekmektedir[341]. Urfirnisli ve uzun tutamaklı Tip V'in yakın paralelleri Kolonna II ve Zygories Deniz Kabuğu Evi içerisinde ele geçmiş; ayrıca Thebes'de ele geçen büyük Phialai ile Tip V arasında benzerlik kurulmuştur[342].

---

336 Bu kapların temel yeme içme unsuru olması ve her dönemde benzer formlarda görülmesine rağmen, Erken Tunç Çağ II içerisinde seri üretilmiş olanları muhtemelen çark yapımına geçiş aşamasını oluşturmaktadır.

337 Wiencke 2000, 595-97.

338 age, fig. II, 93.

339 age, 599-600.

340 age, 538-39, fig. II 75.

341 Wiencke 2000, 543-44.

342 Wiencke 2000, 545-46.

Lerna Kiremitli Ev ile doğrudan bağlantı kurulamayan askos Tipi kaplar III-VI tipleri Lerna IIIC-D evreleri ile bağlantılı olup[343], yakın paralelleri Zygories Deniz Kabuğu Evi ile Thebes'te ele geçmiştir[344]. Tip III'e dâhil olan askos tek kulplu ve yüksek boyunlu olup sonraki tiplerin öncülü gibi gözükmektedir. Diğer IV, V, VI tipler ise kapalı ağızlıdır[345].

Bir diğer önemli ve yaygın kap tipi ise gaga ağızlı testilerdir. Lerna'dan ziyade Kolonna II ve III'de ele geçen gaga ağızlı testiler bize bu konuda daha iyi bir fikir vermektedir. Kolonna II'te Beyaz Ev'den önce olan bir yapı içerisinde ele geçen testi[346] ile Beyaz Ev'den ele geçen gaga ağızlı testi neredeyse aynı karakterde olup yine aynı yapıdan ele geçen 124 no'lu testi gövdeden boyuna geçişte keskinlik kazanmakta ve aynı durum Amphora olarak adlandırılan kaplarda da görülmektedir[347].

Bir diğer kap grubunu ise oluklu kâseler oluşturmaktadır. Kabın dudak profilinin iç tarafında oluşturulan oluk ile göze çarpan kap formu Troya'da Tip A 14[348] olarak bilinmekte, benzerlerine Kolonna Beyaz Ev ve Bakla Tepe'de rastlanmaktadır. Kimya tarihi ve kronoloji açılarından önemli olan bu kap formu, Özkan-Erkanal[349] tarafından parfüm gibi değerli sıvıları damıtmak amacı ile imal edildiği belirtilmektedir. Kolonna III. Tabakadaki Beyaz Ev içerisinde ele geçmiş

343 Wiencke 2000, 529.
344 age, 532.
345 age, age 534.
346 Walter-Felten 1981, 115, taf 82.
347 age, 98-9.
348 Blegen-vd 1950, 61.
349 Özkan-Erkanal 1999, 32.

olan daha geç bir örnek ise Orta Tunç Çağ ve sonrasında salyangoz kabuklarından elde edilen boyaların erken dönemde saklandığı kaplar olarak tanımlanmıştır[350].

Sonuç olarak bu kapların oluklu olması, içerisinde bulunan değerli sıvıların ziyan olmaması için üretilmiş olması ve özellikle idari yapılarda ele geçmiş olması ele alınan yapılar içindeki faaliyetleri göstermesi açısından ilginçtir. Ayrıca bu kaplar ile bağlantılı olduğu anlaşılan büyük küplerin kapı giriş ölçülerinden büyük olması ve üstlerinde yer alan akıtma delikleri, bu kapların yapı içerisinde üretildiğini ortaya koymaktadır[351].

Koridorlu Evlerde Ege'de ele geçen en önemli mühür ve mühür baskılarını Lerna Kiremitli Ev yapısından ele geçenler oluşturmaktadır. Bu buluntuların en önemli grubu Lerna'da ele geçmiştir. VI. Bölümde detaylı olarak anlatılan Lerna örneklerinin en yakın paralelleri Asine ve Zygories'te ele geçmiştir[352.] Lerna mühürlerinin, Girit'te de ele geçmesi[353] kısa mesafe olarak tanımlanabilecek ticarete tekil de olsa iyi bir örnek teşkil etmektedir. Buna karşılık Lerna mühürlerinde görülen fantastik motiflere Jemdet Nasr mühürlerinde de görülmektedir. Ancak Jemdet Nasr mühürleri Lerna örneklerinden farklı olarak silindir biçimindedir[354].

Sonuç olarak, Ticaret için en sağlam kanıt olan mühür baskılarında da bir yerellik görülmekte ve benzer motiflerin Yakındoğu'da da ele geçmesine rağmen bir bağlantı kurulamamaktadır. Sivastika ve spiral gibi motiflerin benzer şekilde uzak coğrafyalarda ele geçmesi bazı durumlarda yorumlama açısından tehlike

350 Walter-Felten 1981, 100, abb 94.
351 age 99-101.
352 Caskey 1955, 41.
353 Heath 1958, 118-9.
354 Heath 1958, 119

yaratabilmesine rağmen bu motiflerin her bölgede doğal olarak kullanılabileceği göz ardı edilmemelidir. Ayrıca özellikle Girit ve Lerna'da benzer şekilde ele geçen örümcek motifleri bölgenin Faunasından kaynaklanan bir durum gibi görünse de iki bölgenin yakın olma durumu ve özellikle urfirnisli seramik malzemenin[355] yaygın dağılımından dolayı doğrudan ilişkilerin olabilme ihtimali ile "Zincirleme Ticaret Ağı"nı kanıtlayan durum Erken Tunç Çağ II'nin sonlarında dahi görülmektedir.

Koridorlu evlerde ele geçen diğer bir buluntu grubunu oluşturan dini objeler sadece Liman Tepe Koridorlu Evinde ele geçmiştir. Liman Tepe'de bulunan dini objeler içinde en önemli buluntu grubunu falloslar oluşturmaktadır. Liman Tepe çevresinde Paraleli bulunmayan ve Koridorlu Ev'in ortasındaki V. mimari tabakaya ait taban üzerinde ele geçen falloslar Gre taşından işlenmiş, silindirik gövdeli ve düz diplidir[356]. Şimdiye kadar ele geçen yedi adet fallostan bir tanesinin baş kısmında gerçekçi stil ile resmedilen maymun tasviri, Liman Tepe Koridorlu Evine dini ve sanatsal bir işlev katmakla beraber[357] İzmir bölgesi'nin faunası hakkında da bilgi vermektedir. Falloslar haricinde ele geçen bir adet Boğa Ryton'u parçası[358] ile kiklad Tavalarına benzeyen bir kap[359] yapının dinsel işlevini kanıtlar niteliktedir.

Yukarıda ele alınan buluntuların karşılaştırması yapılarak tarihlendirilmesi ve bu buluntular ile ilgili yapılabilen radyokarbon tarihlemeleri ışığında Koridorlu evlerin en erken örneğinin Erken Tunç Çağ II döneminin ikinci yarısında ve en az iki evreli olarak inşa edildiği anlaşılmaktadır. Özellikle Lerna, Kolonna ve muhtemelen Akovitika'da açığa çıkartılan Koridorlu Ev yapılarının Erken Hellas II'nin erken

---

355 Girit ile Kıta Yunanistan arasındaki seramik bağlantısı için bkz. Warren 1972, 392-8.

356 Dip kısımlarının düz yapılması düz zemin üzerine yerleştirilebilmeleri içindir.

357 Erkanal 1998, 386. Henüz paralellerine rastlanmayan bu malzeme, şu an yerel olarak nitelendirilmelidir. İthal olarak kabul edilse de bu hayvanın bu bölgede bilindiğini ve sevildiğini düşünmek yanlış olmasa gerekir.

358 Erkanal-Günel 1997, 243.

359 age, çizim 4.

dönemlerinde yapıldığına dair herhangi bir iz yoktur. Koridorlu Evlerin Erken Hellas II'nin geç evreleri olan ve Stratigrafik açıdan en iyi takip edilebilen Lerna'da IIIC-D evrelerinde inşa edildiği anlaşılmaktadır. Lerna IIID'nin ve dolayısı ile Koridorlu Evlerin sona ermesi ile yine bu dönemlerde çark yapımı Lefkandi I evresinin kullanılmaya başlamış olması bu iki dönemin kısmen çağdaş olabileceğini düşündürmektedir[360] Rutter[361] Kolonna III. tabaka yapısı olan Beyaz Ev'de ele geçen bir grup eserden dolayı Lefkandi I evresinin burada başlamış olduğunu belirtmektedir. Themelis[362] ise aynı yapıdan ele geçen Radyokarbon tarihleri ile III. tabakanın M.Ö. 2400-2300'lere[363] ait olduğunu ve Lefkandi I evresi için erken bir tarih olduğunu belirtmektedir. Wiencke, bu dönemin sonlarına verilmesi gereken, kısmen boyalı ve çoğunluğu günlük kullanım için üretilen boyasız kapların[364] statü eşyalarına oranla daha fazla ele geçmesinden dolayı Lefkandi I ile Erken Hellas III arası geçiş döneminin kabul edilmesi gerektiğini ifade eder[365].

---

360 Wiencke 2000, 655.

361 Rutter 1993, 745vd.

362 Themelis 1984, 349.

363 Walter-felten 1981, 10.

364 Genel olarak ihtiyaçların artması sonucu seri üretime yönelik olarak yorumlanabilecek olan ve Lefkandi I döneminin başlarına tekabül eden bu dönemde ele geçen sığ tabaklar, Wiencke'nin de belirttiği gibi Wiencke 2000, 648. yoğunlaşan ihtiyaçların zirveye ulaşmasından dolayı çark yapımına geçildiği düşündürmektedir. Daha önce belirtildiği gibi, Yakar tarafından metal üretiminin dolaşımı ile ilgili ileri sürülen "Uzman Gruplar" kavramı metal üretiminin yanı sıra seramik üretiminin de tekelleştiğine kanıttır. Bu uzman grupların, köklü ailelerin denetiminde olduğu ve Ege'de dolaştıkları ileri sürülebilir. Ege için çok net olmayan bu dönemi Mezopotamya'dan daha erken bir dönem olmasına rağmen benzer bir durumu gösteren bir örnekle pekiştirmek faydalı olacaktır. M.Ö. 5. bin sonu ile M.Ö. 4 .bin başlarında Mezopotamya'da görülen boyalı seramik birden sona ererek kaba işçiliğe sahip günlük kaplar üretilmeye başlanmıştır. İlk örnekleri Anadolu'da ele geçen örneklerden dolayı Coba kâseleri olarak adlandırılmış ve toplumun artan ihtiyaçlarının bir sonucu olarak yansımaları arkeolojik olarak ilk defa seramikte görülmüştür. Aristokrat sınıfa hitap eden kaplar devrim niteliğinde sona ermiş ve toplumun dönüşüme uğraması sonucu çarkın keşfini hızlandıran bir süreç olduğu düşünülmüştür. bkz Frangipane 2002, 174-5. Sonuç olarak Mezopotamya'da 4. bin başlarında gözlenen toplumsal değişim kendisinden daha yavaş gelişen Ege toplumlarında yaklaşık iki bin sene sonra şartlarını bulmuştur.

365 Wiencke 2000, 645.

Ege'de iklimsel ve kültürel değişimler ile ilgili çalışma yapan Manning[366], kazılan alanlarda ele geçen Radyokarbon tarihlerinin yaygın olmaması nedeniyle Erken Tunç Çağ III'ün M.Ö. 2300-2200'lerden sonra başlaması gerektiğini, iklimsel değişikliklerin de etkisi ile[367] kesin yargılara varmadan belirtmektedir. Gerçekten de Lerna[368] Kiremitli Ev'de ele geçen radyokarbon örneklerinin M.Ö. 2450-2300 tarihlerini vermesinden dolayı Kolonna için önerilen tarihler abartılı bulunmamalıdır. Wiencke, Akovitika ve Thebes'de[369], Lerna'da gözlenen bir yangın tabakasına rastlanmaması ve Lefkandi I evresi ile bağlantılı sığ tabakların ele geçmesinden dolayı Weisshaar'ın da ileri sürdüğü geçiş evresi[370] dönemini kabul etmektedir.

Themelis[371], Akovitika ve Lerna yapılarını seramik buluntularından ziyade mimari olarak karşılaştırarak Akovitika megaron B ile A'yı sırası ile BG ile Kiremitli Ev arasına yerleştirmektedir. Diğer örneklerden Liman Tepe ve Zygories ile ilgili radyokarbon analizlerinin yeterli olmaması net bir tarih vermeyi engellese de, seramik paralelliğinden dolayı Zygories ve Liman Tepe yapılarını da yaklaşık M.Ö. 2450-2250 arasına yerleştirmek gerekmektedir. Liman Tepe Koridorlu Evin ise üç evreli olması ve ele geçen bir depas örneğinden dolayı M.Ö. 2300-2200'lere kadar indirilebilmesi mümkün gözükmektedir[372]. Pullen[373] Kiremitli Ev ile Beyaz Ev'i geç Erken Hellas II; Thebes savunma yapısı (Fortified Building) ile Kolonna Kayalık

366 Manning 1997, 153.

367 Manning aynı makalesinde Ege'de Girit haricinde M.Ö. 2200-2000 arasını iklimsel değişikliklerden dolayı bir bocalama dönemi olarak düşünmektedir Manning 1997, 150.

368 Wiencke 2000, 656.

369 age, 656.

370 İleri sürülen bu evrenin Mellink tarafından Batı Anadolu için geçiş dönem olarak adlandırılan dönem ile aynı olduğu Lefkandi I elemanları ile kanıtlanmakta ve Kıta Yunanistan ile paralellik kurulabilmektedir. Krş. için bkz. Mellink 1986,145, plt. 16.

371 Themelis 1984, 357.

372 Erkanal 1996, 313.

373 Pullen 1986, 81.

Ev'i erken Erken Hellas II; BG, Rundbau ve Zygories'in de bu iki evre arasında olduğunu belirtmektedir.

IX.SONUÇ

Bu tez kapsamında Ege Bölgesinde açığa çıkartılan Koridorlu Evler gerek mimari gerekse buluntular açısından ele alınarak incelenmiştir. Tezin ilk bölümünde Ege Bölgesi coğrafyası ele alınmıştır. Sırası ile coğrafi konum, iklim ve tarım özellikleri değerlendirilerek benzer coğrafi yapıya sahip dört bölgenin iklimsel değişiklikleri örneklenmiştir. Benzer coğrafi karaktere sahip dört bölgede üretilen karakteristik ürünlerin de genel olarak benzer olduğu görülmüştür.

Ege Bölgesinin Erken Tunç Çağ II kronolojisinin incelendiği bölümde İlk olarak dört bölgenin Erken Tunç Çağ II Dönemi relatif kronolojisi incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Girit dışında kalan diğer üç bölgenin birbirleri ile sıkı iletişim içerisinde olduğu anlaşılmıştır. Girit'te yapılan kazılarda ele geçen mısır kökenli buluntuların tam olarak bağlantıları ortaya konmadığından, Mısır ile olası ilişkileri net olarak bilinememekte ve bu durum da kronoloji problemlerini beraberinde getirmektedir. Erken Tunç Çağ II'nin erken evrelerinde yaygın bir dağılıma sahip olan sos kaplarının pek bir karışıklığa neden olmadığı, ancak geç evrede ortaya çıkan Lefkandi I/Kastri seramiğinin dağılımının kronolojik açıdan problemli olduğu anlaşılmıştır. Genel olarak Anadolu kökenli olduğu anlaşılan Lefkandi I grubunun Kıta Yunanistan'a daha geç bir dönemde yayıldığı düşünülmekte, ancak bu konuda net bir değerlendirme yapılamamaktadır.

Kronoloji problemleri değerlendirildikten sonra, Ege'de merkezi otoriteyi hazırlayan etkenler, erken dönemlerden verilen örneklerle anlatılmaya çalışılmış ve

önemli sonuçlar ortaya konmuştur. Burada öncelikli amaç "Koridorlu Ev" dönemini oluşturan süreçlerin açıklanması olmuştur. İlk bölümde değinilen Ege bölgesinin coğrafi konumu, tarım ve iklim özellikleri sonucunda M.Ö. IV. binin sonlarına doğru bireysel mal edinmenin yanı sıra kolektif depolama geleneğinin de başlamış olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır.

M.Ö. 3. binin ilk yarısında hızla gelişen metal endüstrisi ile bakır ve kalay alaşımının yanı sıra verilen örnekler ışığında altın ve gümüş gibi değerli metallerin de üretildiği anlaşılmaktadır. Kullanılan değerli metallerden de anlaşılacağı gibi M.Ö. 3. binin üçüncü çeyreğinde kentleşmenin tam olarak oluşarak bölgesel olarak bakımdan güçlü kentlerin etrafında daha sıradan kentlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Batı Anadolu'da ise Kıta Yunanistan ve adalardan farklı olarak aşağı ve yukarı şehir ile bütünleşen liman kentlerinin tam olarak oluştuğu, bu kentlerin yanı sıra köy yerleşimlerinin de varlığının devam ettiği görülmektedir.

Kentleşmenin gelişimine paralel olarak olgunlaşan ticaretin uzak coğrafyalardan gelen malların artmasıyla geliştiği anlaşılmaktadır. Troya'da bulunan ve kökeni Afganistan olan lapis lazuli örneği ticaretin ulaştığı boyutları açıkça ortaya koymaktadır. Ticari faaliyetlerin sonucunda kendini mimaride gösteren ve doğulu bir gelenek olduğu ileri sürülen bastiyon ve balık kılçığı (fishbone) duvar tekniği, ticaretin dolaylı etkilerini göstermesi açısından önemlidir.

Tezin "Koridorlu Ev" problemi başlığı altında sunulan kısmında Koridorlu Evlerin tanım ve işlevleri, ikinci kat planları ve standart ölçü kavramları ele

alınmıştır. Bu kısımda öncelikle Shaw tarafından tartışılan "Koridorlu Ev" yapılarının işlevi ile ilgili ileri sürülen görüşler verilmeye çalışılmıştır. Koridorlu Evlerin merkezi yapı işlevi konusunda genel olarak bilim adamları arasında fikir birliği bulunmaktadır. Yapıların merkezi otorite ile tam olarak bağlantıları olduğu belirtilmesine rağmen bu merkezlerin kentte yaşayan insanların eşit olarak kullandığı yerler veya kent öncesi egemen aile gruplarının simgeleri olduğu gibi farklı ve eksik görüşler de bulunmaktadır.

Shaw tarafından verilen Eutresis L evi, Hagios Kosmas E evi, Askitario A ve E evleri yamuk tarzda inşa edilmiş olup "Koridorlu Ev" örneklerinin öncülleri olarak tanımlanmaktadır. İkinci kat planlarında örneklenen Tsoungiza A evi ile yukarıda sayılan yapılar, Kıta Yunanistan bağlamında "Koridorlu Ev" lerin öncülleri olabilecek niteliktedirler. Genel olarak iki katlı olarak inşa edildiği anlaşılan ikinci evrede, Thebes yapısı haricinde iki uzun kenarlara eklenen koridor uygulamalarının ikinci kata çıkış için kullanıldığı görülmektedir. Bu durumda tek katlı olarak inşa edilen megaron yapılarının uzun kenarlarına ikinci kata çıkış amacıyla eklenen koridorlar ile geliştirildiği açıkça görülmektedir.

İkinci kat problemi ile ilgili Shaw tarafından verilen örnekler değerlendirilmiştir. İkinci katta, ilk katta olduğu gibi ana aks üzerinde uzanan çeşitli boyutlarda odalar ile etrafında yapıyı dolanan ahşap balkonların varlığı günümüz Ege mimarisinin de vazgeçilmez unsuru olduğundan mantıklı olduğu düşünülmüştür. Ayrıca Tsoungiza'dan verilen örnekte, A evi olarak adlandırılan yapının orta odasının uzunlamasına uzanması ve giriş bölümünün yan uzun duvara yakın olmasından

dolayı burasının bir ahşap merdiven ile ikinci kata çıkış için kullanıldığı hafiri tarafından ileri sürülmüştür. Dönem itibari ile incelediğimiz yapılardan erken olan A yapısı örneğinde olduğu gibi "Koridorlu Ev" yapılarından önce ikinci kat denemelerinin yapılmış olabileceği sonucuna varılmıştır.

Koridorlu Ev yapıları için Caskey tarafından ortaya atılan standart ölçü kavramı değerlendirilerek dönem itibari ile yapıların belli bir ölçü ile yapılmış olacağının zor olduğu sonucuna varılmıştır. Standart ölçü kavramının M.Ö. 1. binde Klasik Yazarlar tarafından verilmesine rağmen tartışmalı yanları olduğu düşünülürse, Erken Tunç Çağ için bu gibi kavramların kullanımının zor olacağı düşünülmüştür. Günlük yaşamda kullanılan malların Ege bölgesi içerisinde standart olarak üretilerek ticaretinin yapıldığı bilinmesine rağmen, mimaride böyle bir oluşumun mümkün olamayacağı sonucuna varılmıştır.

Peloponnessos yarımadası ile Boeotia bölgesinde bulunan ve standart olduğu düşünülen Lerna, Akovitika, Thebes ve Kolonna yerleşimlerinde ele geçen yapıların anlatıldığı bölümde bazı genel sonuçlar çıkarılmıştır. Öncelikle Lerna'da açığa çıkartılan ve "Kiremitli Ev" olarak adlandırılan yapının ayrıntılı tanımı yapıldıktan sonra özellikle Kolonna'daki yapının Lerna yapısının planı ışığında tamamlandığı anlaşılmıştır.

Yapıların genel olarak ilk evrelerde eğimli veya düz çatılı olduğu, ikinci evrelerde ise gelişerek beşik çatı ile kaplandığı, bu bağlamda ilk evrelere göre bir gelişmenin olduğu görülmektedir. Genel olarak iki evreli olarak inşa edilen Koridorlu

Ev yapılarının ilk evrelerinde kör koridor (False Corridor) olarak adlandırılan ve kapı girişi saptanamayan koridorların bulunduğu, üzerlerinin düz veya az eğimli bir çatı ile örtüldüğü belirlenmiştir.

İlk evrelerde örneğine Lerna BG yapısının koridorunda, Thebes A evresindeki yapıda Aegina'da ise ikinci evre yapısı olan Beyaz Ev içerisinde pişmiş topraktan yapılmış taşınabilir ocak bulunduğu görülmüştür. Lerna BG'deki ocağın diğerlerinden farklı olarak seremonik olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Taş temel üzerine kerpiç ile inşa edilen duvarların yüzeyleri Kolonna'da beyaz boya ile Lerna'da ise birkaç kat sıva ile kaplanmıştır. Ege'de yaygın olarak kullanılan ve Yakındoğu geleneği olduğu düşünülen balık kılçığı tekniği de özellikle Lerna ve Aigina yapılarının duvarlarında görülmektedir.

Yapı planlarına bakıldığında Lerna'da ikinci evrede, Thebes'de her iki evrede görülen küçük boyutlu odalarda bulunan mühür baskıları ve hayvan kemikleri bu odaların ticari işlerle ve güvenlikle ilgili olduğunu düşündürmekte, ancak bu tip odaların benzerlerinin diğer yapılarda olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Akovitika megaron B'de açığa çıkartılan niş benzeri küçük oda, Lerna ve Thebes odaları ile boyutları açısından karşılaştırılmaktadır.

Thebes yapısında bölümlere ayrılan odaların birinci evrede iki katlı, ikinci evrede tek katlı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Thebes ve Akovitika'daki ön avlular ile Lerna ve Kolonna'daki orta odaların avlu olarak kullanılmış olma ihtimali

dolayısıyla bu odalar M.Ö. 2. binde saray yapılarında yaygınlaşacak olan avluların ön denemeleri gibi gözükmektedirler.

Kıta Yunanistan'daki Koridorla Evlerin kent içindeki konumlarına bakıldığında, muhtemelen güvenlik kaygılarından dolayı sur yapılarına yakın olarak inşa edildiği görülmekte, buna karşılık Batı Anadolu örneklerinin kentin merkezinde inşa edildiği ve tam bir merkezileşmeden bahsedilebileceği anlaşılmaktadır. Yine sağlam olarak ele geçen Lerna yapısının, hafiri tarafından yarım bırakılmış olduğunun belirtilmesi, merkezi yapının kriz içerisinde olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Liman Tepe ve Zygories'teki Koridorlu Evler, Standart olmayan örnekleri oluşturmaktadır. Liman Tepe'de yerleşimin tam ortasında bulunan geniş bir salon ve güneyinde ortaya çıkartılan üç evreli koridor örneğinin Koridorlu Ev geleneğinde olduğu düşünülmekte, ancak Kıta Yunanistan örneklerinden farklı bir anlayışla yapıldığı anlaşılmaktadır. Ticaret ile olan bağlantıları Lerna'da ele geçen buluntular ile kanıtlanan Kıta Yunanistan örneklerinin yanı sıra Liman Tepe'de ticari faaliyetlerin yanı sıra dini nitelikte olan buluntuların ele geçmiş olması merkezi otorite anlayışı bakımından önemli bir gelişmedir.

Standart olmayan örneklerden Zygories'teki yapıda ise ortada bulunan büyük odanın güneyinde olduğu varsayılan, ancak son evrede zayıf duvarlar ile bölümlere ayrıldığı anlaşılan uzunlamasına koridorun diğer yapılar ile aynı gelenekte olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca Blegen yapının erken evrelerinde üzeri firnis ile kaplanmış

çatı kiremitlerinin kullanıldığını belirtmiş olması, diğer yapılarda rastlanmayan bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda belirgin özellikleri verilen yapılara bakıldığında yapı anlayışı açısından aralarında bazı benzerliklerin bulunduğu görülebilmektedir. Ancak özellikle Kıta Yunanistan örneklerinin kısıtlı çalışma ve kurtarma kazıları sonucu açığa çıkarılmış olmaları her şeyden önce standart ölçülerden bahsetmeyi imkânsız kılmaktadır.

Tezin son bölümünde özellikle Lerna'da ele geçen ve ayrıntılı olarak yayınlanan seramik buluntular, diğer yapılardan ele geçen örneklerle karşılaştırılarak irdelenmiştir. Seramik örneklerinin yanı sıra bu yapılarda ele geçen mühür ve mühür baskıları ile dini objeler değerlendirilmiştir. Koridorlu Ev'lerin tarihlemelerinin yapıldığı bölümde, yapıların kesin tarihlemelerden ziyade mimari niteliklerine göre tarihlendiği gözlenmiştir. Yapılardan ele geçen C-14 örneklerinin yeterli olmamasından dolayı dönem olarak yaklaşık M.Ö. 2450-2300 tarihleri arasına verildiği, buna karşılık Liman Tepe'deki yapıda Lefkandi I grubuna ait malzemenin bulunması ve üç evre olarak kullanım görmesinden dolayı bu yapının daha erken dönemden itibaren kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak Kıta Yunanistan'da ilk örneği 1950'lerde açığa çıkartılan ve Ege dünyası için merkezi otoritenin izlerini taşıyan yapıların kısıtlı zamanda araştırılmış olması değerlendirme yapmayı zorlaştırmaktadır. Batı Anadolu'da ise kazıların 1980'lerden sonra yaygınlaşmış olması bilgi açısından eksiklikleri de beraberinde

getirdiğinden, yapılacak yeni yayınlar ışığında bu dönemin net olarak açığa kavuşturulmasının önemli olduğu görülmektedir. Yapıların birçok probleminin olmasına rağmen Ege bölgesi açısından genel hatlarının çizilebilmesi de olumlu bir gelişmedir.

ÖZET

Ege dünyasındaki ilk kazılar sonucunda ele geçen ve büyük ilgi uyandıran Troya megaron'ları bize idari yapılar ile ilgili ilk önemli bilgileri vermiştir. 1952 yılında kazısına başlanan Lerna kazısı ise bize megaron'dan daha karmaşık olan ve süreçleri izlenebilen standart olmayan bir idari mimari sistemini göstermiştir. İzleyen dönemlerde Akovitika, Thebes ve Kolonna'da ele geçen benzer yapıların Shaw tarafından "Koridorlu Evler" başlığı altında incelenmesi sonucunda bu konuda bilgilerimiz daha da netleşmiştir.

Az çok benzer yapılar Limantepe, Zygories, Asea, Prosymna ve Eutresis de ele geçmiş ve tarafımızca irdelenmiştir. Yapılar genel olarak Lerna'da ki gibi boyutları aynı kalmış ancak oldukça karmaşıklaşmış buna karşın kör koridorlar ile küçük boyutlarda olan Akovitika ve Kolonna'da başlanan süreç büyüyerek devamlı bir süreç izlemiştir. En iyi örnek olan Lerna'da görülen tamamlanmamış yapı bize M.Ö. 3. binin III. çeyreğinde iki den fazla deneme sonucunda inşa edilen ve birden kesilen, kısa mesafeli deniz ve kara ticareti, tarım, Metalürji vb. konularda uzmanlaşan, ancak buna karşın karmaşık bir geçiş döneminin varlığını kanıtlamaktadır.

Tarafımızca Batı Anadolu da sur sisteminin ortasında yer alan idari yapılar ile, daha çok sur ile bağlantılı olarak kentin kenarında inşa edilen Kıta Yunanistan yapılarından bu konuda ayrılmakta bu da Batı Anadolu da Yakındoğu ile bağlantılar sayesinde daha net bir yukarı şehir kavramının oluştuğunu göstermektedir.

Tarafımızca coğrafi, iklimsel ve tarımsal uygunluk sonucunda Geç Kalkolitik dönemde en net örnek olan Bakla Tepe'de depolama faaliyetleri ile başlayan yaklaşık bin yıllık bir sürecin sonunda oluşan idari yapılar uzmanlaşmanın da temellerini atmıştır. Arkeolojik olarak kanıtlanmasa'da Ege'nin yakın doğu'da bu dönemlerde beliren hammadde kaynaklı istilalardan etkilenmiş olduğunu Lefkandi I malzemesinin uzun mesafeli dolaşımı ile "Zincirleme Ticaret Ağı" sayesinde olduğunu söyleyebiliriz.

İki katlı oldukları kesin olan bu yapıların, Shaw'ın aynı dönemden verdiği örnekler dışında Tsoungiza'da ki örnek ile biraz daha erken dönemde denemelerin başladığını söyleyebilmekteyiz. Sonuç olarak Stratigrafi belirleme amaçlı kazılar ile Müze kurtarma kazıları sonucu ele geçen bu yapıların ciddi problemleri olduğu ve yapılacak yeni kazıların bu konuyu daha net aydınlatacağını düşünmekteyiz.

SUMMARY

The Troyan megarone's Which were after the initial archaeological excavations in the region of aegean gave an important information as well as arousing interest about the administrative buildings. The "Lerna" excavations which started at 1952 pointed out an administrative architectural system which is not standart and more complex than megaron and time tracable in the following periods. Our knowledge is improved and sharpened by the similar buildings found at Akovitika, Thebes and Kolonna at the following times as well as the subject examined by Shaw under the title "Corridor Houses". More or less similar buildings were found Liman Tepe, Zygories, Asea, Prosymna and Eutresis examined by us.

The sizes of buildings stayed the same in general as the ones at Lerna, but they were more complex and had dead end corridors and they had smaler sizes. The period started at Akovitika and kolonna continiously improved. The best sample is an unfinished building at lerna which indicates 3 nd quarter of year 3000. and had two attempts to built it proves us a sudden finished short period of sea and land trade, agriculture and metallurgy. However this proves the inhabitants expertese on the subjects. This also proves a period of transition.

The administrative buildings built in the system of city walls at the Western Anatolia differs from the mainland Greece, who's administrative buildings built near city walls and connected with fortification. These proves a clearer vision of upper city Notion because of Western Anatolia, near east connection.

The administral building development took nearly 1000 years after a geographical, climatic and agricultural appropriation during late chalcholithic period started with storage activities as could be seen at Bakla Tepe started the expertese. However its not proven archeologically, one could say that, the Aegean region influenced by raw material sourced invasions from near east during this period, and this was because of a long distance circulation of Lefkandi – 1 materials and "chain commercial net"

We could say that report from the sample given by Shaw at the same period, the sample at Tsoungiza indicates that these definetly two storey buildings were started slightly earlier periods. As a result, we think that these buildings recovered by stratigraphical excavations and museum recovery excavation has serious problems and new excavations will enlighten this subject.

KISALTMA VE KAYNAKÇA

age	Adı geçen eser
bkz	Bakınız

DN:	Dipnot
Fig	Figür
Krş	Karşılaştırma
Pl	Plate
Res	resim
Şek	şekil
vd	ve diğerleri
YY	Yüzyıl

Araştırma boyunca kullanılan tüm süreli yayınların kısaltma listesi (A.J.A) 95, 1991, 1-16 da verilen listeye göre yapılmıştır.

Agouridis 2000-1: C.Agouridis, "*the Querns from the Early Helladic Cargo at Dokos"*, EA V, 18-23.

Akurgal 1978: E.Akurgal, "*Ancient Civilizations and Ruins of Turkey"*, İstanbul.

1996: E.Akurgal, "*Housing, Settlement and Urban Planning in Western Anatolia (3000 - 30 B.C.),"* Y. Sey (ed.), Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme: Housing and Settlement in Anatolia: A Historical Perspective, Ankara, 122-145.

Aravantinos 1986: V.L.Aravantinos, "*The EH II Fortified Building at Thebes: Some notes of its Architecture"***,** Early Helladic Architecture and Urbanization, SIMA 76, Göteburg, 47-62.

Bernabo-Brea 1964: L. Bernabò-Brea, "*Poliochni. Citta preistorica nell'isola di Lemnos* I-II", Rome.

Blegen 1928: C.W.Blegen, "*Zygouries. A Prehistoric Settlement in the Valley of Cleonae",* Cambridge.

1921 C.W.Blegen, "Korakou, A Prehistoric settlement near Corint", Boston.

1951: C.W.Blegen, "*Preclassical Greece-A Survey***",** BSA 46, 16-24.

Barber vd. 1980: R.L.N.Barber, J.A.MaCgillivrey, "*Early Cycladic Period: Matters of Definition and terminology"*, AJA 84, 141-57.

Blegen & vd. 1950: C.W.Blegen, J.L.Cascey, M.Rawson, J.Sperling, "*Troy I. General Introduction. The First and Second Settlement*", Princeton.

Cadogan 1983: G.Cadogan, "*Early Minoan and Middle Minoan Chronology",* AJA 87, 1983, 507-518

Caskey 1955: J.L.Caskey, "*Excavation at Lerna, 1954",* Hesperia XXV, 1955, 25-49.

1956: J.L.Caskey, "*Excavation at Lerna, 1955"*, Hesperia XXVI, 1956, 147-165.

1957: J.L.Caskey, "*Excavation at Lerna: 1956",* Hesperia XXVII, 142-162.

1958: J.L.Caskey, "*Excavation at Lerna, 1957",* Hesperia XXVIII, 125-144.

1959: J.L. Caskey, "*Activities at Lerna, 1958-1959***",** Hesperia XXIX, 202-207.

1960: J.L.Caskey, "*The Early Helladic period in the Argolid",* Hesperia XXX, 285-303.

1964: J.L.Caskey, "*Greece, Crete and the Aegean Island ın the Early Bronze Age*", Cambridge Üniversity Press.

1968: J.L.Caskey, *"Lerna in the Early Bronze Age",* AJA 68, 313-16.

Coleman 1974: J.E.Coleman, "*The Chronology and Interconnections of the Cycladic Islands in the Neolithic Period and Early Bronze Age*," AJA 78, 333-344.

1985: J.E.Coleman, "*Frying Pan of the Early Bronze Age Aegean*", AJA 89, 191-219.

Cosmopoulos 1991: M.B.Cosmopoulos, *"Exchange Networks in Prehistory: The Aegean and the Mediterranean in the Third Millennium B.C.*", in R. Laffineur and L. Basch (eds.), Thalassa: L'Égée préhistorique et la mer, Aegaeum 7, Liège/Austin, 155-168.

1995: M.B.Cosmopoulous, "*Social and Political Organization in the Early Bronze 2 Aegean,*" R. Laffineur and W-D. Niemeier (eds.), Politeia: Society and State in the Aegean Bronze Age, Aegaeum 12, Liège I, 23-32.

Dickinson 2002: O.Dickinson, *"the Aegean Early Bronze Age*", Cambridge World Archaeology.

Doumas 1983: C.G.Doumas, "*Cycladic Art",* The N. P. Goulandris Collection, London.

1986: C.G.Doumas, *"EBA in the Cyclades: contınuity or discontinuity"*, E.B.French K.A.Wardle(ed), Problems in Greek Prehistory, 21-29.

Easton 1976: D.F.Easton, "*Towards a chronology for the Anatolian Early Bronze Age",* AnatSt XXVI, 145-173.

Efe 1998: T.Efe, "*New Concepts on Tarsus-Troy Relation at the beginnings of the EB 3 period",* XXXIV. Assiriyoloji Kongresi TTK, 297-302.

2004: T.Efe, "*Kültür Gruplarından Krallıklara: Batı Anadolu'nun Tarihöncesi Kültürel ve Siyasal Gelişim Profili"*, Colloquium Anatolicum, 15-29.

Erkanal, Hüryılmaz 1995: H.Erkanal, H.Hüryılmaz, "*1992 Liman Tepe Kazıları",* XV.KST I, Ankara, 263-279.

Erkanal, Günel 1996: H.Erkanal, S.Günel, "*1994 Limantepe Kazıları*", XVII. KST I, 1996, 305-327.

Erkanal 1996 : H.Erkanal, "*Erken Tunç Çağı'nda Batı Anadolu Sahil kesiminde kentleşme",* Y. Sey (ed.), Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme: Housing and Settlement in Anatolia: A Historical Perspective, Ankara, 70-82.

Erkanal, Günel 1997: H.Erkanal, S.Günel, "*1995 Liman Tepe Kazıları",* XVIII.KST I, Ankara, 231-260.

Erkanal 1998: H.Erkanal, "*1996 Liman Tepe Kazıları"* XIX. KST I, Ankara, 381-398.

2001a: H.Erkanal, "*Liman Tepe Tarihöncesi Ege Kültürlerine yeni Bir Işık*", Cogito 28, 304-315.

2001b: H.Erkanal, "1999 Liman Tepe Kazıları" *XXII. KST I*, 259-268.

2002: H.Erkanal, "*Liman Tepe Kazıları",* İzmir Kent Kültürü Dergisi 5, 221-27.

Evans 1921-35: A.J.Evans, "*The Palace of Minos at Knossos I-IV*", London.

Felten 1986: F.Felten, "*Early urban history and architecture of ancient Aigina",* Early Helladic Architecture and Urbanization", SIMA 76, Göteburg, 21-28.

Forbes, 1954: R.J.Forbes, "*Extracting, smelting, and alloying",* (eds) C.Singer, E.J.Holmyard, A.B.Hall, A History of Technology From early

Times to Fall of Ancient Empires, Oxford Üniversity Press Vol I, 572-599.

Forsen 1992: J.Forsen, "*The Twilight of the Early Helladic: A study of the Disturbances in East-Central and Southern Greece towards the end of the Early Bronze Age",* SIMA-Pocket Book 116, Jonsered.

2002: M.Frangipane, *"Yakındoğu'da Devletin Doğuşu"* , Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

2004: M.Frangipane, "*Alle Origini del potere. Arslantepe, la Collina Dei Leoni"*, Electa.

Gale& vd. 1985: N. H. Gale, Z. A. Stos-Gale, G. R. Gilmore, "*Alloy Types and Copper Sources of Anatolian Copper Alloy Artifacts*", *AS* 35, 143-173.

Hansen 1988: J.M.Hansen, "*Agriculture in the Prehistoric Aegean: Data Versus Speculation*", AJA 92, 39-52.

Harrison 1995: S. Harrison, *"Domestic Architecture in Early Helladic II: Some Observations on the Form of Non-monumental Houses",* BSA 90, 23-40

Hagg& vd. 1986: R.Hagg, D.Konsola, *"Early Helladic Architecture and Urbanization",* SIMA 76.

Heath 1958: M.C.Heath, "*Clay sealings from the House of the Tiles at Lerna",* Hesperia XXVII, 81-121.

Hiller 1986: S. Hiller, *"Early and Late Helladic 'Magara': Questions of Architectural Continuity in Bronze Age Greece,",* R. Hägg and D. Konsola (eds.), Early Helladic Architecture and Urbanization, Göteborg, 85-89.

Kayan 2002: İ.Kayan, "*Troia Yöresinin kıyı şekilleri Alüvyon ovasının Jeomorfolojisi ve Paleocoğrafik açıdan Rekonstruksiyonu",* Troia, Efsane ile Gerçek arası bir kente yolculuk, İstanbul, 309-314.

Karagiorga 1971: T.G.Karagiorga, "*Akovitika*", Arch Delt XXVI, 126-129.

Korfmann 1987: M. Korfmann, *"Demircihüyük:Die Ergebnisse der Ausgrabungen 1975-78.II.Naturwissenschaftliche Untersuchungen.",* Mainz-am Rhein.

1997: M.Korfmann, "1996 Troia Kazı Sonuçları", XIX. KST I, Ankara, 427-453.

2002a: M.Korfmann, *"Priamos'un Hazinesi'ne yeni Bir Bakış",* Troia, Efsane ile Gerçek arası bir kente yolculuk, İstanbul, 373-83.

2002b: M.Korfmann, "*Troia: M.Ö.2.Binyılda Ticaretin kesişme Noktası",* Troia, Efsane ile Gerçek arası bir kente yolculuk, İstanbul, 205-8

Kilian 1986: K.Kilian, "*The Circular Building at Tiryns"*, Early Helladic Architecture and Urbanization, SIMA 76, Göteburg, 65-71.

Lamb, 1936: W. Lamb, "*Excavations at Thermi in Lesbos"* Cambridge.

Lamb 1936 W.Lamb, "Excavation at Thermi in Lesbos" Cambridge**.**

Mcgeehan Liritzis 1983: V.Mcgeehan-Liritzis, "*The Relationship Between Metalwork, Copper Sources and the Evidence for Settlement in the Greek Late Neolithic and Early Bronze Age",* OJA 2(2), 147-180.

Mansel 1971: A.M.Mansel, *"Ege ve Yunan Tarihi",* TTK.

Manning 1995: S.Manning, "*The Absolute Chronology of the Aegean Early Bronze Age: Archaeology, Radiocarbon and History",* Sheffield.

1997: S.W.Manning, "*Cultural Change in the Aegean c. 2200BC*", H. Nüzhet Dalfes, G. Kukla, and H. Weiss (ed), Third Millennium B. C. Climate Change and Old World Collapse, Berlin, 149-171.

Mellaart 1954: J. Mellaart, "*Preliminary Report on a Survey of Preclassical Remains in Southern Turkey*", Anat St. 4, 175-240.

Mellaart 1959: J. Mellaart, *"Notes on the Architectural Remains of Troy I and II",* AS 9, 131-162.

1958: J.Mellart, "*The end of the Early Bronze Age in Anatolia and the Aegean",* AJA 62, 9-33.

Mellink 1963: M.J.Mellink, *"an Akkadian İllustration of a Campaign in Clicia",* Anadolu 7, 101-115.

Mellink 1965: M.J.Mellink, "*Anatolian Chronology",* Chronogies in Old World Archaeology, Chicago, 101-31.

1986: M.J.Mellink, "*The Early Bronze Age in west Anatolia: Aegean and Asiatic Correlations*", The end of the aearly Bronze Age in the Aegean, Leiden, 139-152.

1998: M.J.Mellink, *"Anatolia and the Bridge from East to West in the Early Bronze Age",* TÜBA-AR I , 1-8.

Oybak-Doğan 1997: E.Oybak, C.Doğan, "*Plant Remains from Liman Tepe and Bakla Tepe (İzmir) Turkey*". The Aegean in the Neolithic, Chalcolithic and Early Bronze Age konulu sempozyumda

13-19 October 1997 tarihleri arasında sunulmuş ve yayınlanmak üzere gönderilmiştir.

Özdoğan 1996: M.Özdoğan, "*Kulübeden Konuta : Mimarlıkta ilkler"*, Y. Sey (ed.), Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme: Housing and Settlement in Anatolia: A Historical Perspective, Ankara

1979: M.Özdoğan, "*Fikirtepe"*, (doktora tezi, İstanbul Üniversitesi)

2005: M.Özdoğan, "*Trakya'da bir Tunç çağı Yerleşimi: Kanlıgeçit",* Türk Eskiçağ Enstitüsü Haberler 19, 27-8.

Özkan-Erkanal 1999: H.Erkanal, T.Özkan, "*Tahtalı Barajı Kurtarma Kazısı Projesi*", İzmir.

Pearson-Connor 1967: K.Pearson, P.Connor, "*The Dorak Affair",* London.

Pullen 1985: D.J.Pullen, "*A Hause of Tiles in Zygories The Function of Monumental Early Helladic Architecture"* AJA 98, 347.

1986: D.J.Pullen, "*A 'House of Tiles' at Zygouries? The Function of Monumental Early Helladic Architecture"*, Early Helladic Architecture and Urbanization, SIMA 76, Göteburg, 79-84.

1987: D.J.Pullen, *"Asine, Berbati and the Chronology of Early Bronze Age Greece"*, AJA 91, 533-544.

1990: D.J.Pullen, *The Early Bronze Age Village on Tsoungiza Hill, Ancient Nemea,* P. Darcque and R. Treuil (eds.), L'habitat égéen préhistorique, Paris, 331-346.

Renfrew 1967: C.A.Renfrew, "*Cycladic Metalurgy and the Aegean Early Bronze Age"*, AJA 71, 1-20.

1972: C.A.Renfrew, "*The Emergence of Civilization: The Cyclades and the Aegean in theThird Milenium B.C.*", London.

Renfrew 1974: J.Renfrew, *"Agriculture",* Neolithic Greece 1974, 147-164. (yay) Demetrios R. Theocharis, National Bank of Greece.

Runnels-Hansen 1986: C.N.Runnels, J.M.Hansen, "*The Olive in the Prehistoric Aegean: The Evidence for Domestication in the Early Bronze Age",* OJA 5, 229-308.

Rutter 1979: J. B. Rutter, *Ceramic Change in the Aegean Early Bronze Age*, Los Angeles.

1982: J.R.Rutter, "*A Group of Distinctive Pattern-decorated Early Helladic Pottery From Lerna*

and its İmplications", Hesperia 51, 459-488.

1983: J.R.Rutter, "*Some Observation on the Cyclades in the Later Third and Early Second Millenia*", AJA 87, 69-76.

1993: J.R.Rutter, *Review of Aegean Prehistory II: The Prepalatial Bronze Age of the Southern and Central Greek Mainland",* AJA 97, 745vd.

Sazcı 2002: D.Ç.Sazcı, "*Denizsel Troia Kültürü",* Troia, Efsane ile Gerçek arası bir kente yolculuk, İstanbul, 54-65.

2002: G.Sazcı, "*Muhtemelen Tapınma amaçlı bir yapı G6 Karesindeki Megaron"*, Troia, Efsane ile Gerçek arası bir kente yolculuk, İstanbul, 214-5.

Sackett-Popham 1972: L.H.Sackett, M.R.Popham, "*LEFKANDİ A Euboean Town of the Bronze Age and the EarlyIron Age (2100-700 B.C.)"*, Archaeology 25/1, 8-19.

Scahner vd. 1995: S.Schachner, A. Schachner, *"Ürgüp ve Nevşehir Müzelerindeki "Depas Amphikypelon ve Tankard" Tipi Kaplar ve Düşündürdükleri"* A. Erkanal, H. Erkanal, H. Hüryilmaz, A. T. Ökse (ed), In Memoriam I. Metin Akyurt, Bahattin

Devam Anı Kitabı: Studies for Ancient Near Eastern Cultures, İstanbul, 307-315.

Shaw 1987: J.W.Shaw, "*The Early Helladic II Corridor House: Development and Form",* AJA 91, 59-79.

1990: J. W. Shaw *"The Early Helladic II Corridor House: Problems and Possibilities,"* P. Darcque and R. Treuil (eds.), L'habitat égéen préhistorique, Paris, 183-194.

Strabon 1917: Strabon, "The Geography of Strabo IV", E. Coops, T.E.Page, W.H.D.Rouse(ed), Çev. M.Jones.

Strabon 1993: Strabon, "*Strabon Antik Anadolu Coğrafyası Geographika: XII-XIII-XIV"*, çev. A.Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Şahoğlu 1997: V.Şahoğlu, "*Crossing Borders: Izmir Region as a Bridge Between the East and the West during the Early Bronze Age*", in Proceedings of the Workshop *Trade and Production in Premonetary Greece VIII: Crossing Borders*, to be published in the SIMA Pocket Book series. (baskıda).

Sperling 1976: J. W. Sperling, "*Kum Tepe in the Troad: Trial Excavations, 1934,*" Hesperia 45, 305-364.

Themelis 1970: P.G.Themelis, "*Early Helledic Megaron in Akovitika Messenia"*, AAA III, 303-311.

1984: P.G.Themelis, "*Early Helladic Monumental Architecture",* AM 99, 335-351.

Wace-Blegen 1916-18: A. J. B. Wace, C. W. Blegen,"*The Pre Mycenaean Pottery of the Greek Mainland*," BSA 22, 75-189.

Warner 1979: J. L. Warner, *"The Megaron and Apsidal House in Early Bronze Age Western Anatolia: New Evidence from Karataş"*, *AJA* 83, 133-147.

Warren 1972: P.Warren, "*Knossos and the Greek Mainland in the Third Millenium B.C.",* AAA 5, 392-8.

1980: P.Warren, "*Problems of Chronology in Crete and the Aegean in the Third And Earlier Second Millenium B.C."*, AJA 84, 487-499.

Walter-Felten 1981: H. Walter ve F. Felten, "*Alt Aigina III.1: Die Vorgeschichtliche Stadt: Befestigungen, Hauser, Funde",* Mainz am Rhein.

Weinberg 1965: S.S.Weinberg, "*The Relative Chronology of the Aegean in the Stone and Early Bronze Age",* R.W.Ehrich(eds), Chronologies in Old World Archaeology, 285-320.

Wiencke 1989: M.H.Wiencke, "*Change in Early Helladic II",* AJA 93, 495-509.

2000: M.H.Wiencke, *"Lerna . A Preclassical Site in the Argolid* IV: *The Architecture, Stratification, and Pottery of Lerna III",* Princeton.

Wilson 1994: D.Wilson, *"Knossos Before the Palaces: An Overview of the Early Bronze Age (EM I-EM III)",* D.Evely, H.Hughes-Brock, N.Momigliano(eds), Knossos: A Labyrinth of History, Papers Honour of Sinclair hood, 23-44.

Vermeule 1964: E.Vemeule, "*Greece in the Bronze Age"*, Chicago Üniversiy press.

Yakar 1984: J.Yakar, "*Regional and Local Schools of Metalwork in Early Bronze Age Anatolia I-II*, *AS* 34, 59-86.

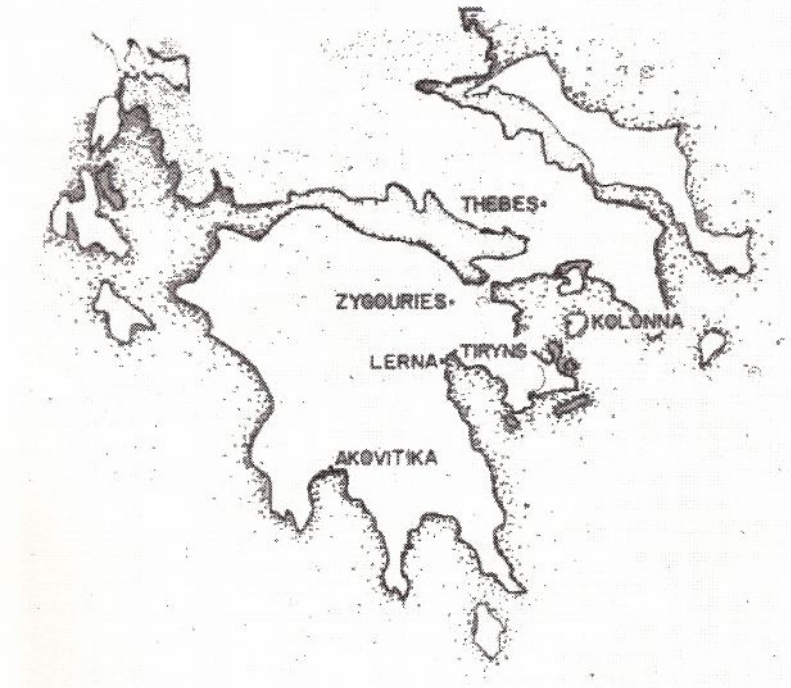
LEVHALAR LİSTESİ

Şek. No	yayınlandığı yer
Harita 1a-Ege haritası	projectsx.dartmouth.edu.tr
Harita 1b-İzmir bölgesi haritası	Özkan-Erkanal 1999, 166, harita 2.
L1a,b-Tsoungiza Megaron A	Pullen 1990, 338, fig. 6.
L2a-Askitario A ve E evi	Shaw 1987, 75,fig.13.
L2b-Hagios Kosmas E evi	Shaw 1987, 75, fig.13.
L2c-Eutresis L evi	Shaw 1987, 75, fig.13.
L3a-Lerna havadan görünüm	www.perseus.tufts.edu
L3b-Kiremitli Ev BG'nin çizimi	Caskey 1959, 203, fig.1.
L4a-BG ocak	Wiencke 2000, 187, fig.1.35.
L4b-Lerna planı	Caskey 1958, fig.1.
L5a-Kiremitli Ev ve Tümülüs çizim	Caskey 1957, plt, 46.
L5b-Tümülüs kesit	Caskey 1956, 150, fig.3.
L6a-Kiremitli Ev geç dönem mezarları	www.perseus.tufts.edu
L6b-Kiremitli Ev alt ve üst kat planı	Shaw 1987, 62, fig.3a-b.
L7a-Kiremitli Ev İzometrik çizim	Caskey 1957, plt. 45.
L8a-Akovitika plan	Karagiorga 1970, fig.2.
L8b- Akovitika plan	Themelis 1984, 345, fig.4.
L9aAkovitika alt kat planı(Shaw)	Shaw 1987, 71, fig.12.
L9b-Akovitika üst kat planı(Shaw)	Shaw 1987, 71, fig.12.
L10a-Akovitika cadde (sur)	Themelis 1970, 308, fig.3
L10b-Akovitika Megaron A	Themelis 1970, 304, fig.1.

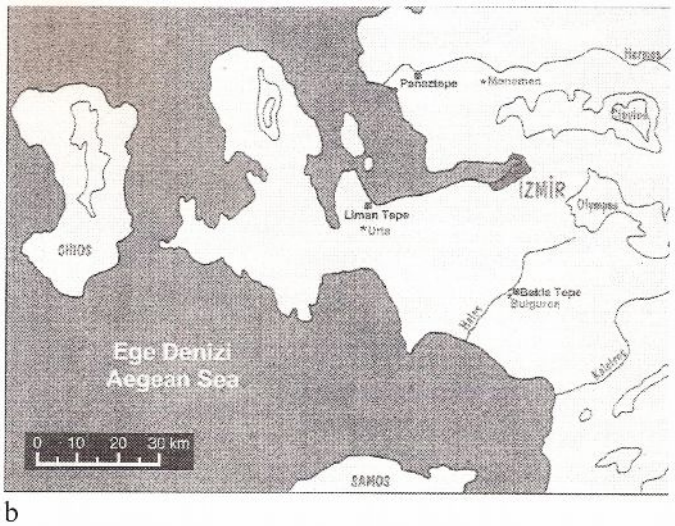
L11a, b-Thebes Plan	Aravantinos1986, fig.53-4.
L12a-Thebes oda I'in genel görünümü	Aravantinos 1986, lev.IIa.
L12b-Thebes oda II'nin genel görünümü	Aravantinos 1986, lev.IIc.
L13a- Thebes Plan(shaw)	Shaw 1990, fig.3c.
L14a-Kayalık Ev taban planı	Walter-Felten, 1981, plan 4.
L14b-Kayalık Ev tamamlanmış planı	Walter-Felten 1981, 13, abb. 3
L15a, b- Kayalık Ev alt ve üst kat planı(Shaw)	Shaw 1987, 66, fig.7a, b.
L16a-Beyaz Ev genel	Walter-Felten 1981, 14, abb.
L16b-balık kılçığı çizimi	Walter-Felten 1981, 15, abb.7.
L17a-Beyaz Ev rekonstrüksiyonu	Walter-Felten 1981, 17, abb. 9, 10.
L17b-Beyaz Ev planı	Walter-Felten 1981, 15, abb. 5.
L18a, b-WHBeyaz Ev alt ve üst kat planı (Shaw)	Shaw 1987, 66, fig.6b, c.
L19 a, b, c-Beyaz Ev rekonstrüksiyonu	Walter-Felten 1981, taf.13, 1-3
L20a-Liman Tepe genel plan	Erkanal 2001b, çiz.1.
L21a-Liman Tepe koridorlu ev çizim	Erkanal 1996, res.16.
L21b-Liman Tepe kuzey koridor	Erkanal 1998, res.1.
L22a-Liman Tepe koridor duvar kesiti	Erkanal 1996, res.18.
L22b-Liman Tepe ETÇ II'nin III.mimari tabakasına ait "Koridorlu ev"	Erkanal 1997, res.8.
L23a-Liman Ttepe koridor çizimi	Erkanal 1997, çiz.2
L23b-Liman Tepe ETÇ II2.mimari evre	Erkanal 1996, res.17.
L24a-Zygories Planı	Blegen 1928, plt.1
L25a-Zygories yapılarının ayrıntılı çizimi	Harrison 1995, 25, fig.1.

L25b-Pitos Evi ve Denizkabuğu Evi'nin planı Blegen 1928, fig.9.

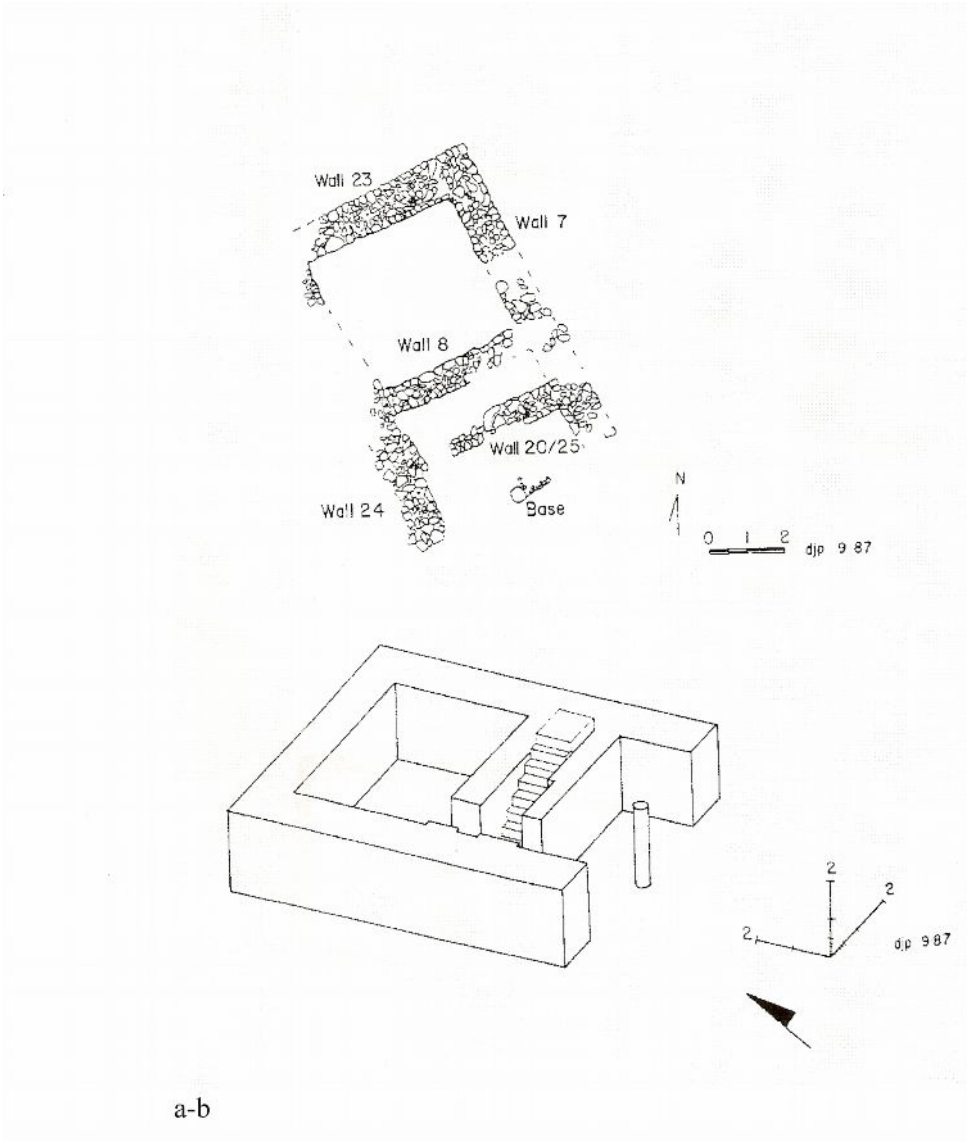
Harita-1

THEBES
ZYGOURIES
KOLONNA
LERNA
TIRYNS
AKOVITIKA

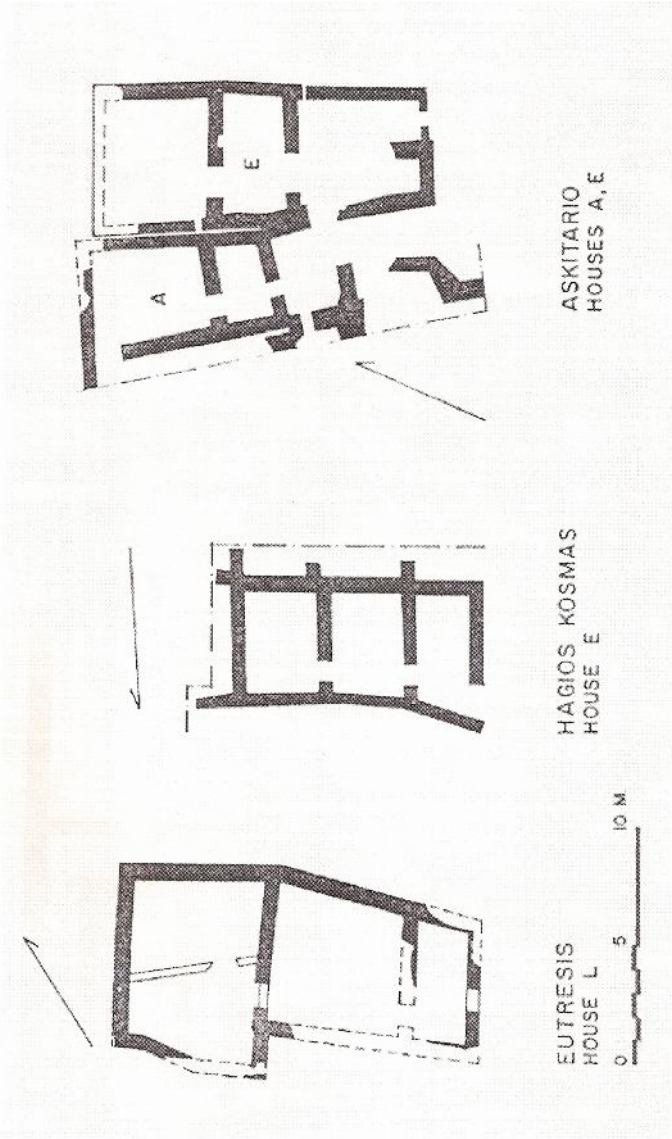
a

Hermos
Panaztepe
Menemen
İZMİR
Liman Tepe
Urla
CHIOS
Ege Denizi
Aegean Sea
0 10 20 30 km
SAMOS

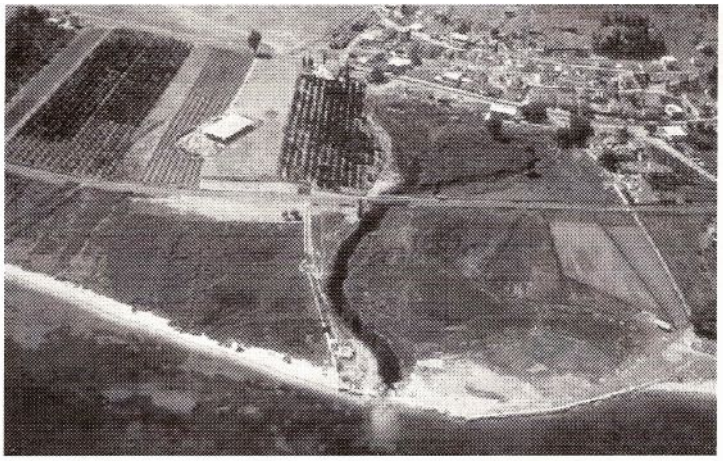
b

Wall 23
Wall 7
Wall 8
Wall 20/25
Wall 24
Base
N
0 1 2
djp 9 87
2
2
2
djp 9 87

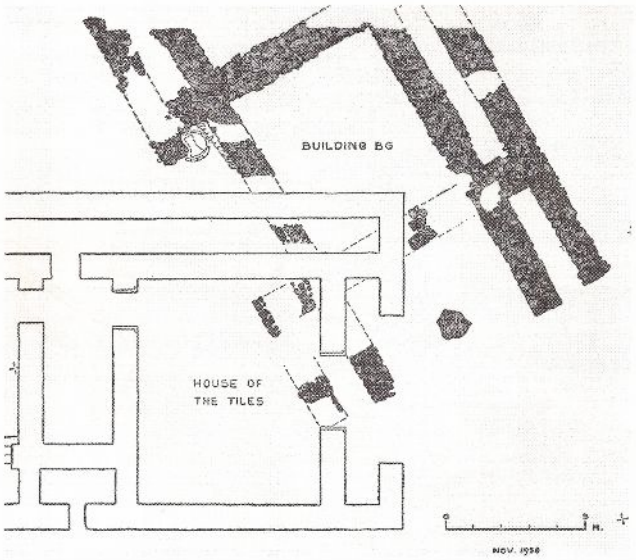
a-b

A
E
ASKITARIO
HOUSES A, E
HAGIOS KOSMAS
HOUSE E
EUTRESIS
HOUSE L
0
5
10 M

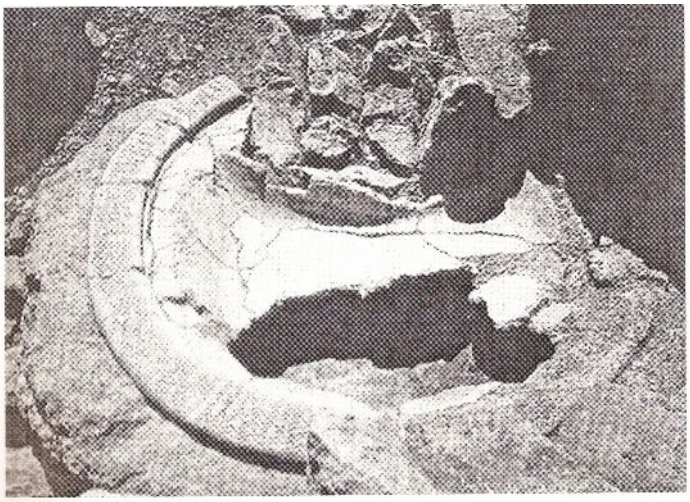
a-b-c

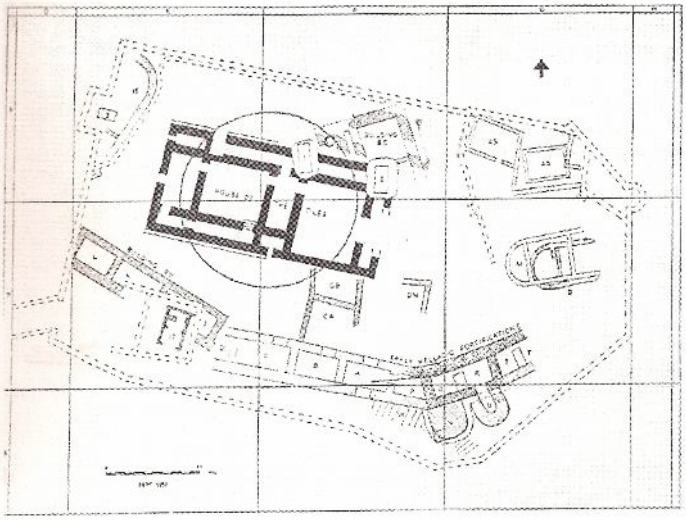
a

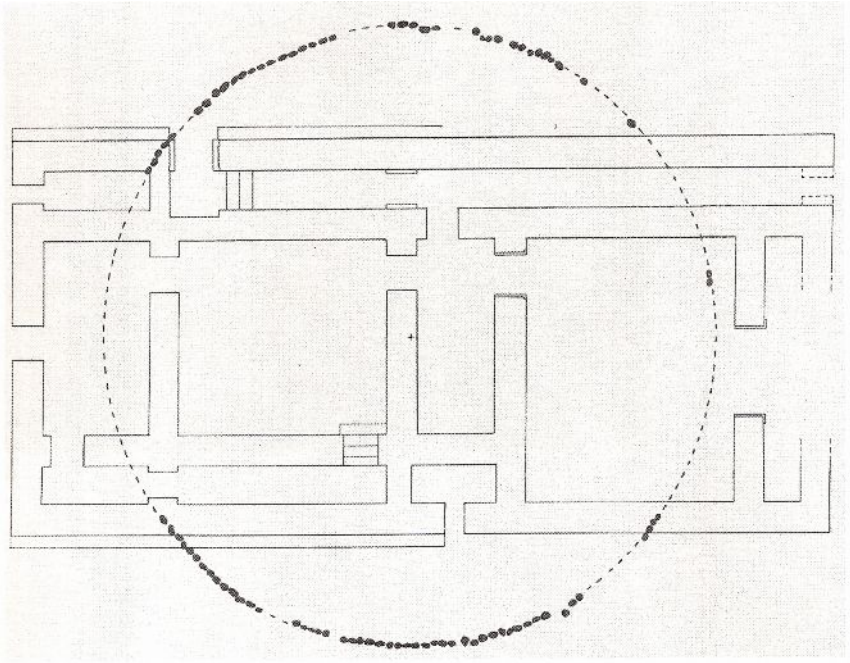
b

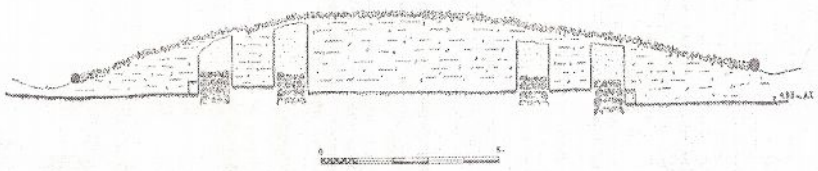
a

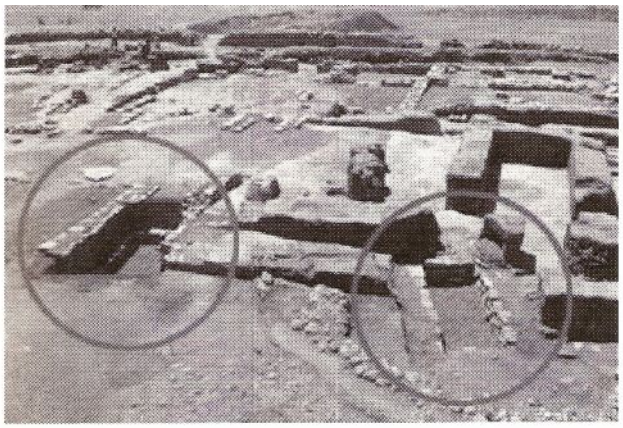
b

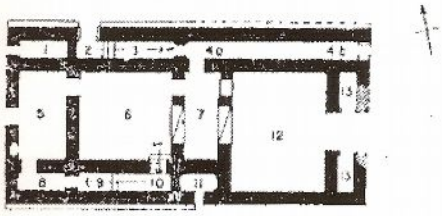
a

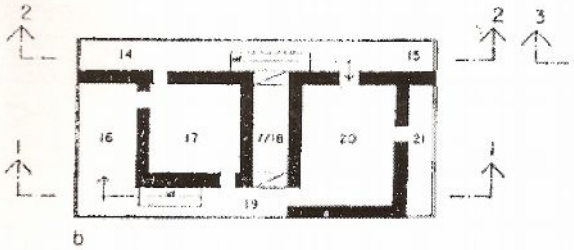
b

a

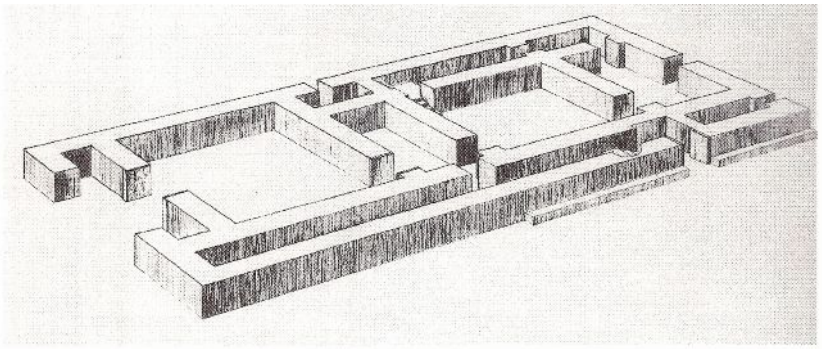

a

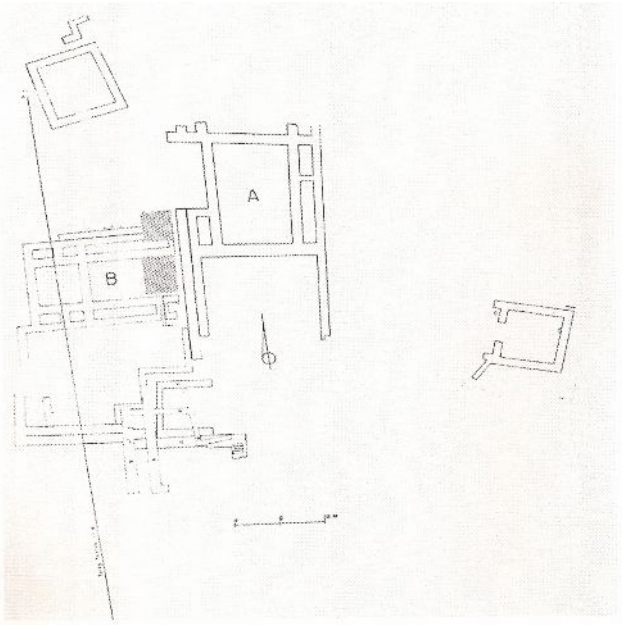
b

b-c

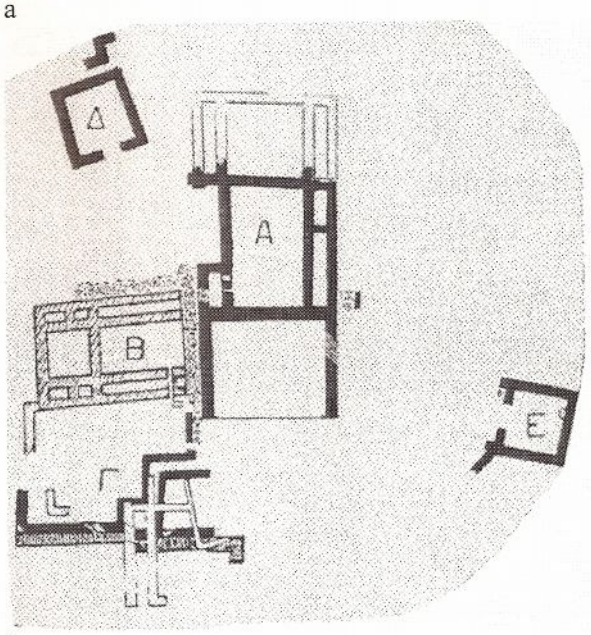

a

L-8

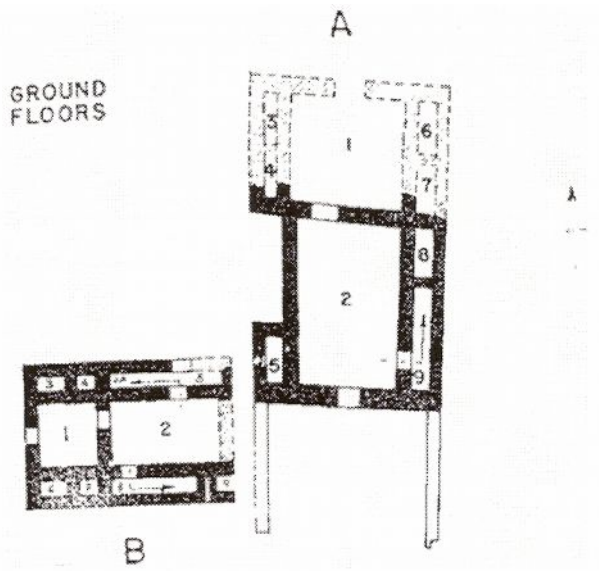

a

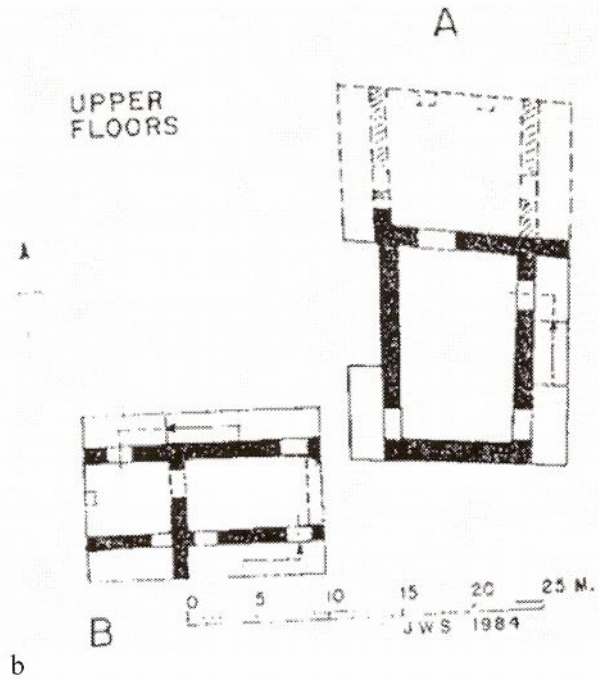

b

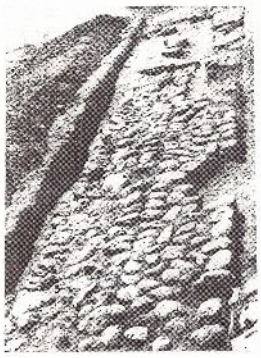
L-9

A
GROUND
FLOORS
1
2
3
4
5
6
7
8
9
1
2
B

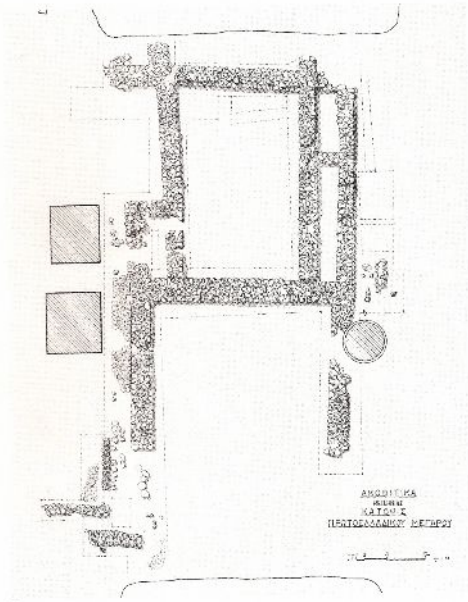
a

A
UPPER
FLOORS
0 5 10 15 20 25 M.
JWS 1984
B

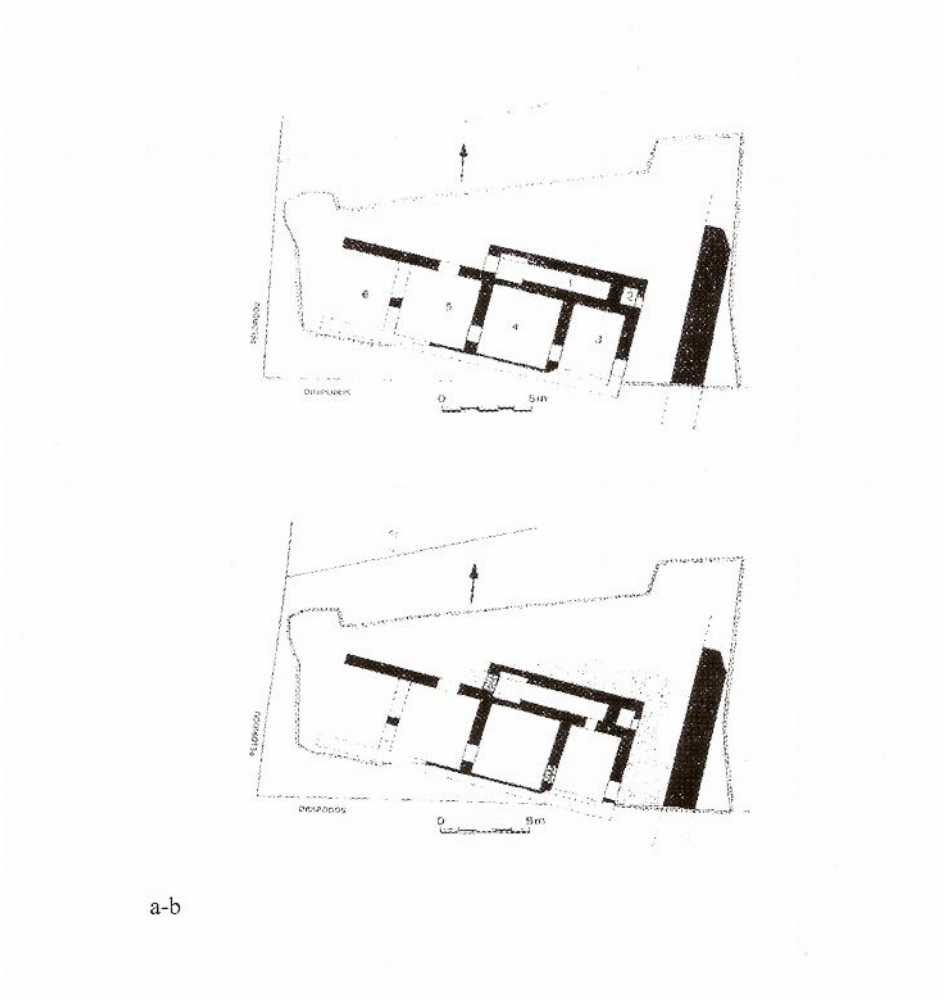
b

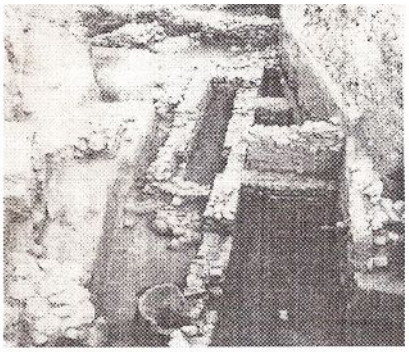
a

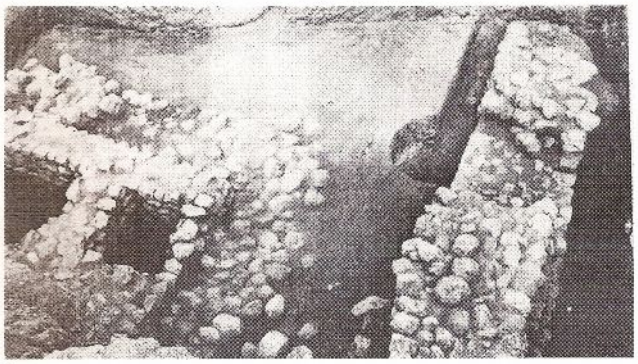
b

a-b

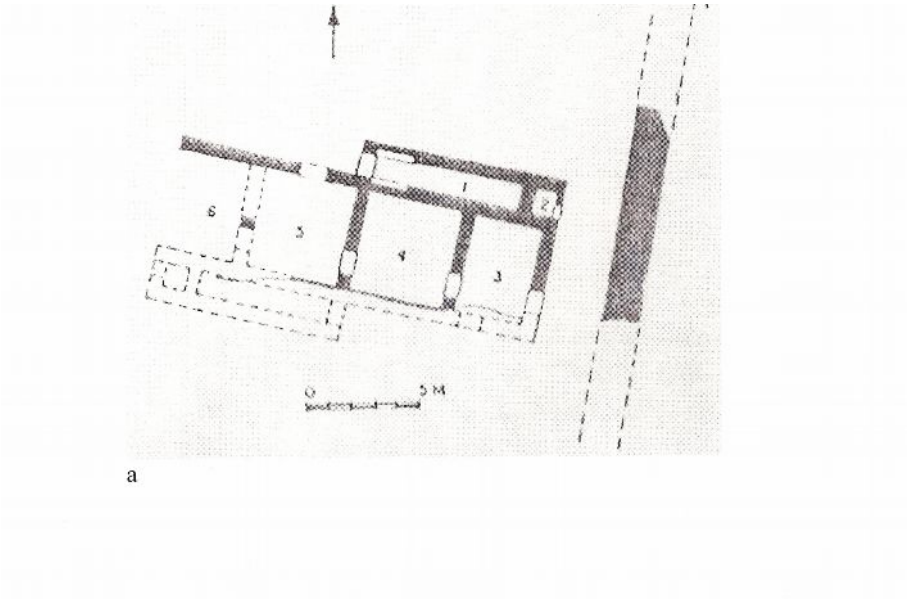

a

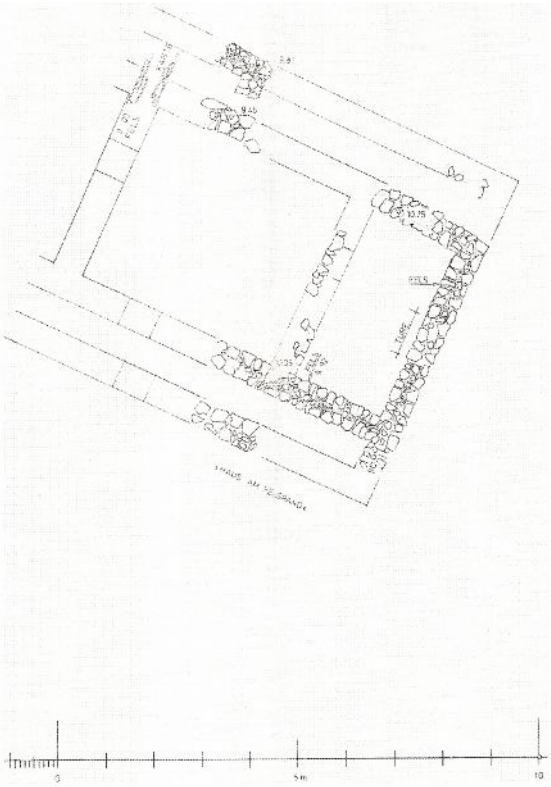

b

157

a

a

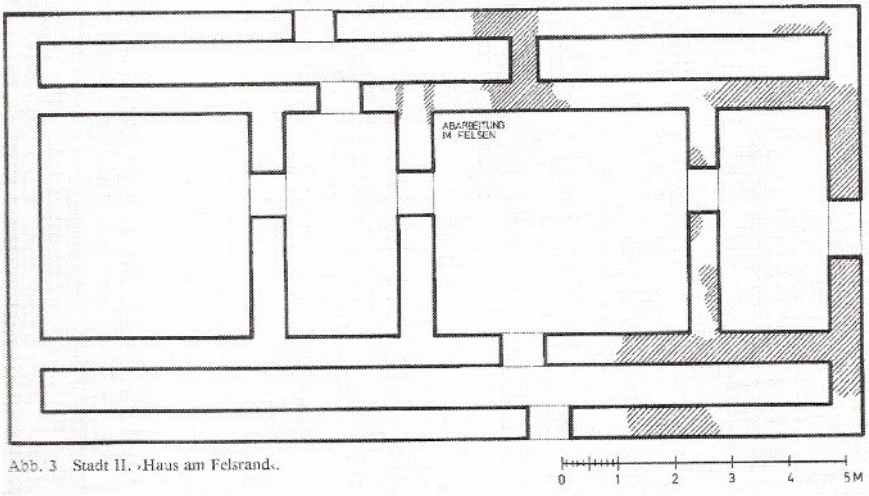
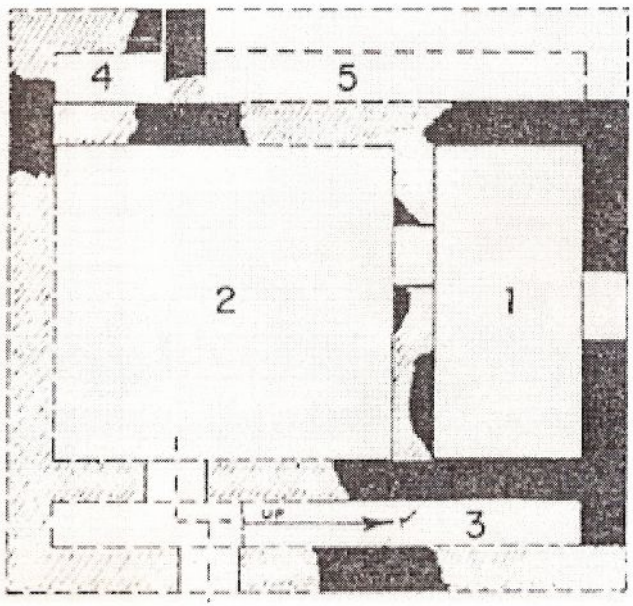
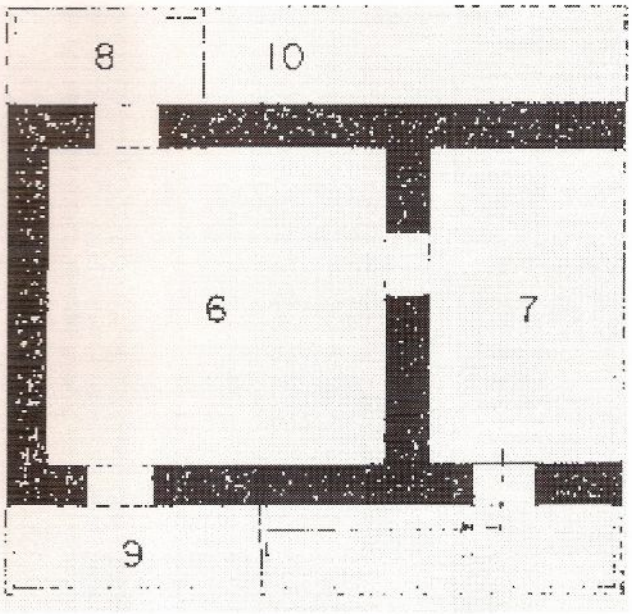

Abb. 3 Stadt II. ›Haus am Felsrand‹.

b

a

b

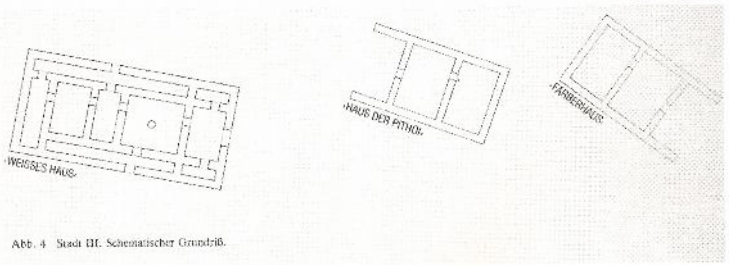
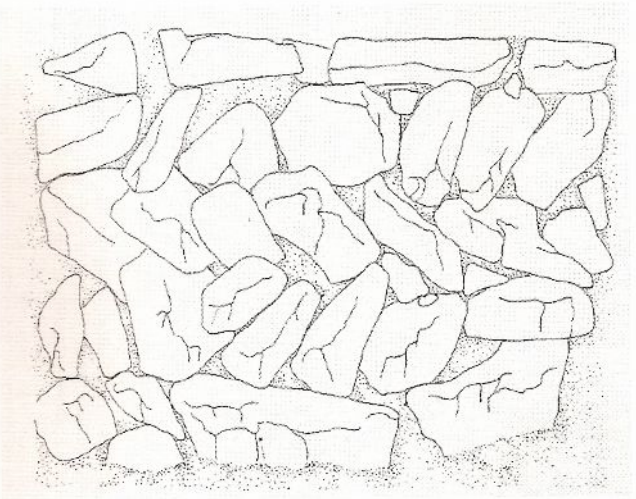
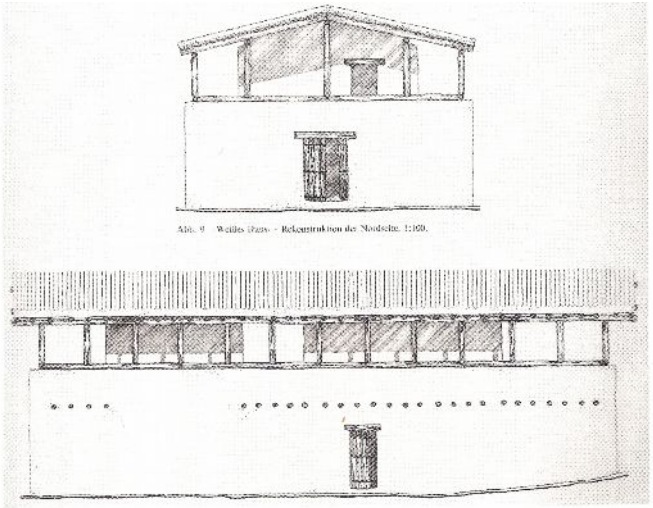

Abb. 4 Stadt III. Schematischer Grundriß.

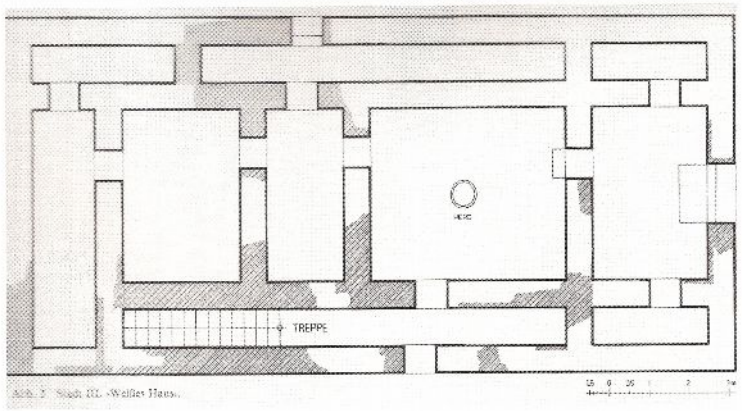
a

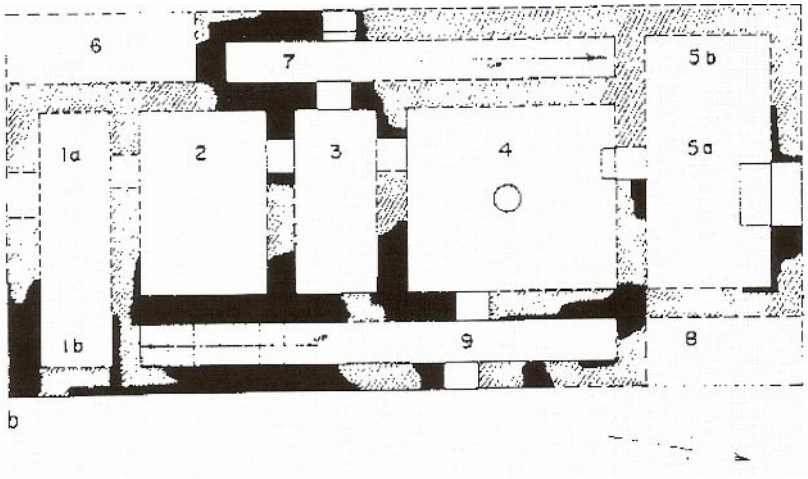
b

a

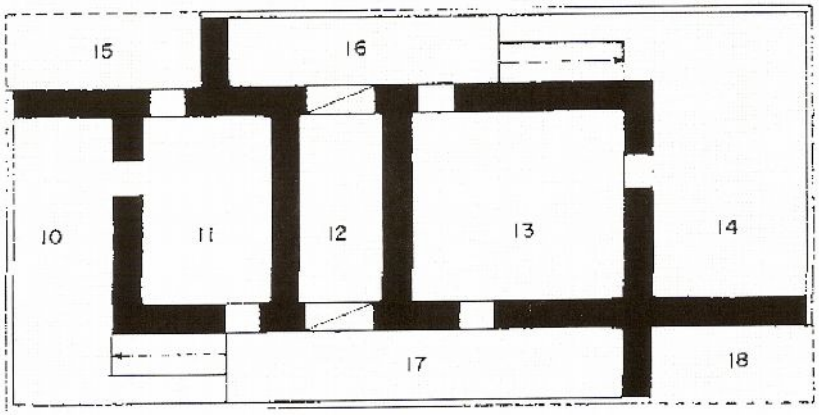

b

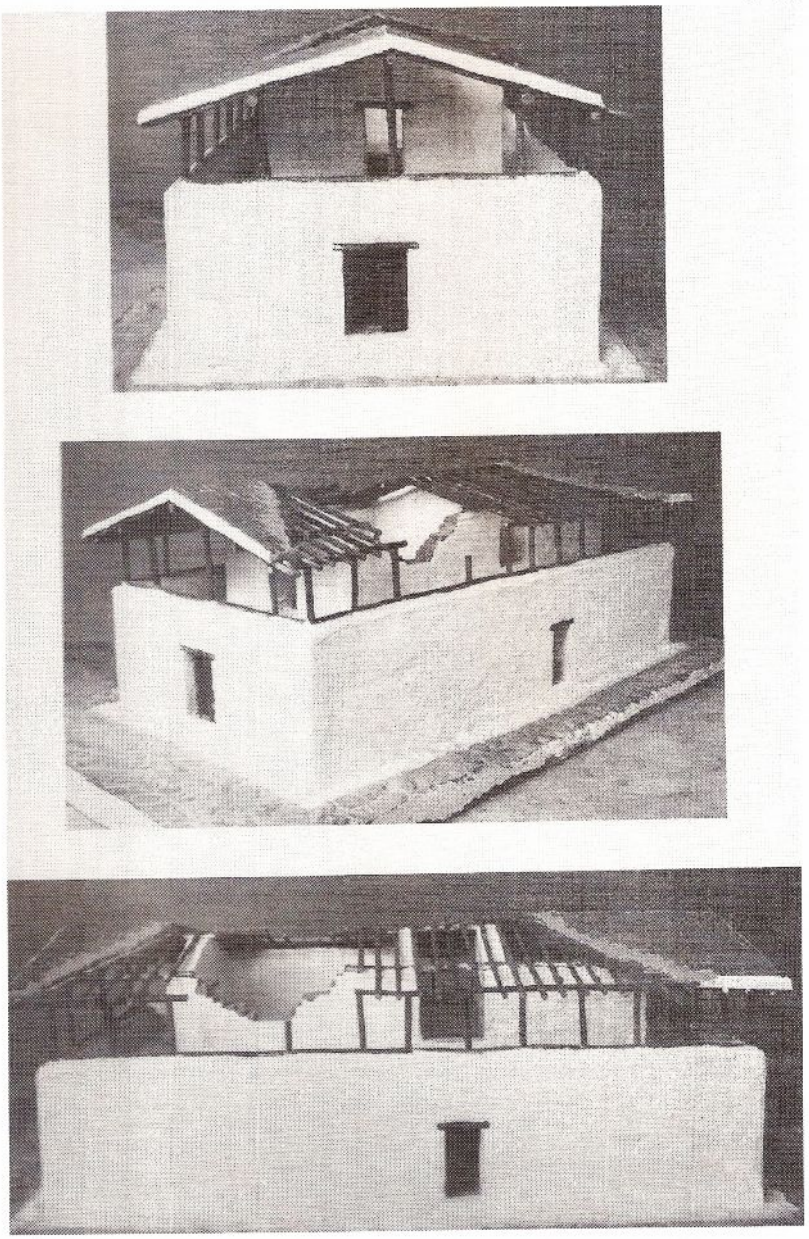

b

a

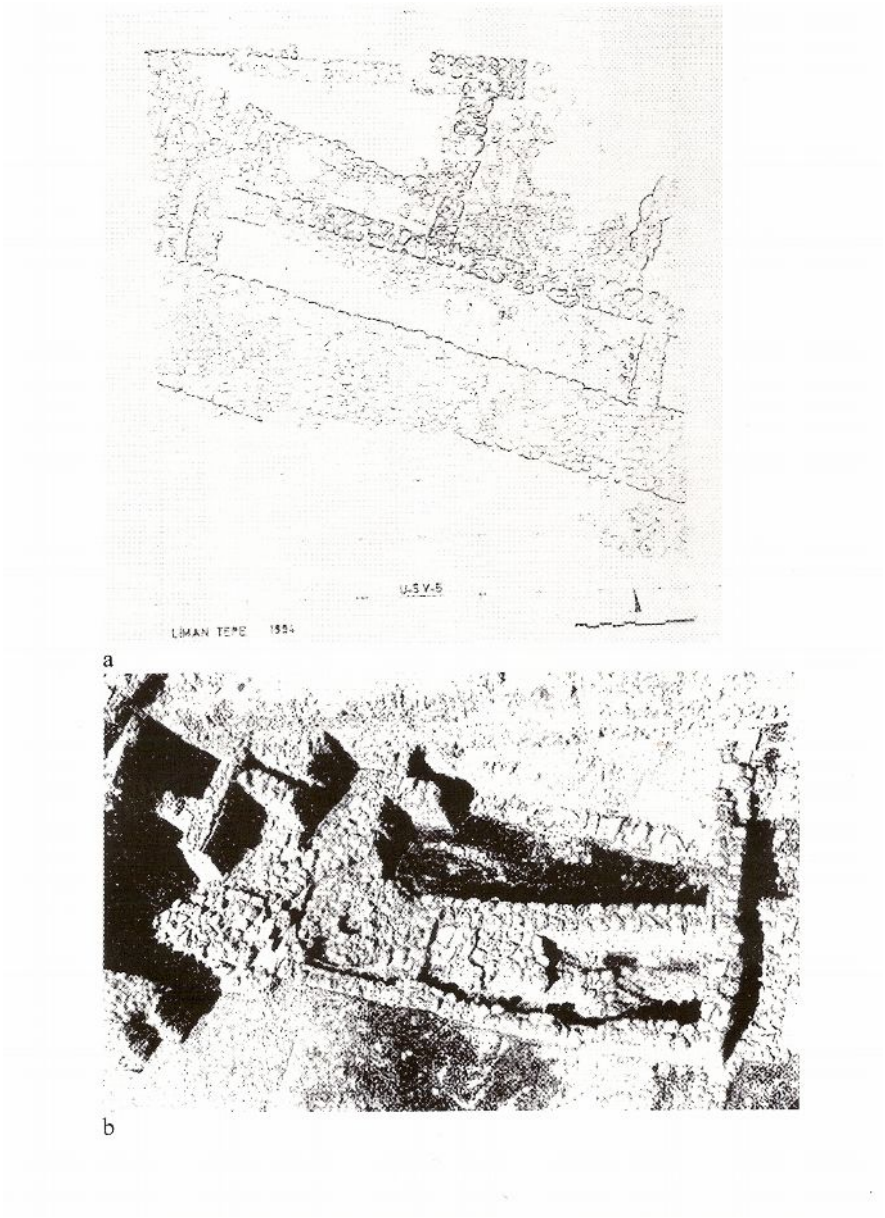
b

a-b-c

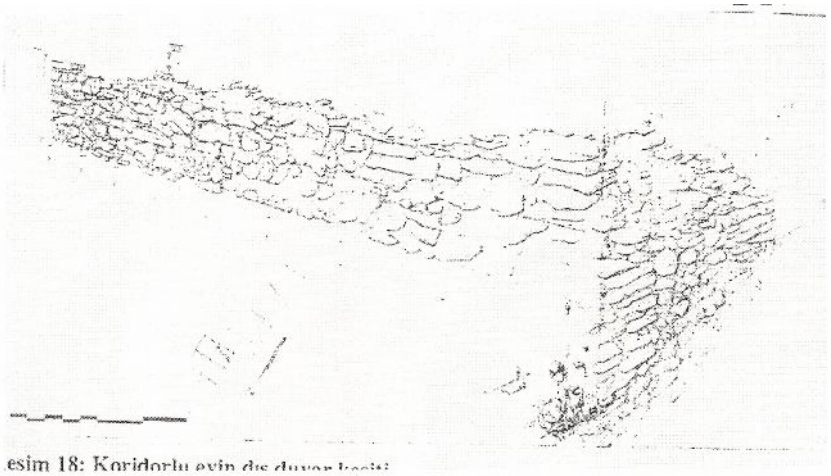

I J K L M N O P R S T U V Y Z AA AB AC AD AE AF AG AH AI AJ AK
AEGEAN SEA
1200
1100
1000
900
800
1973 Excavation Area

a

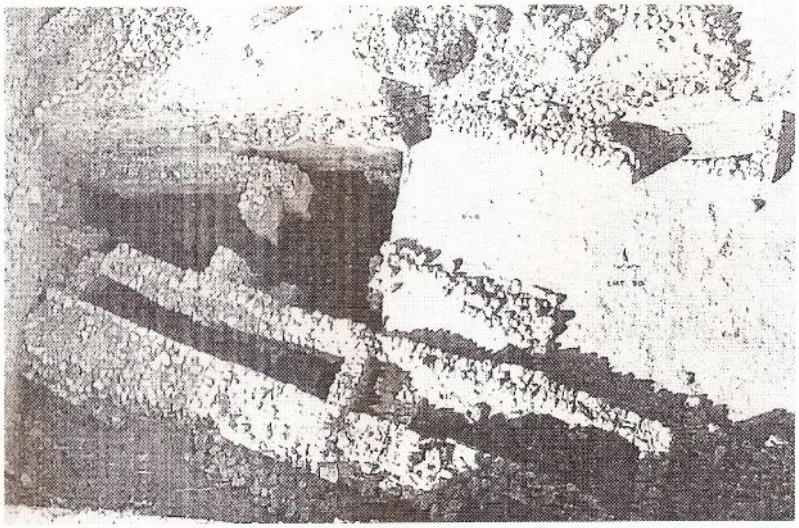
a

b

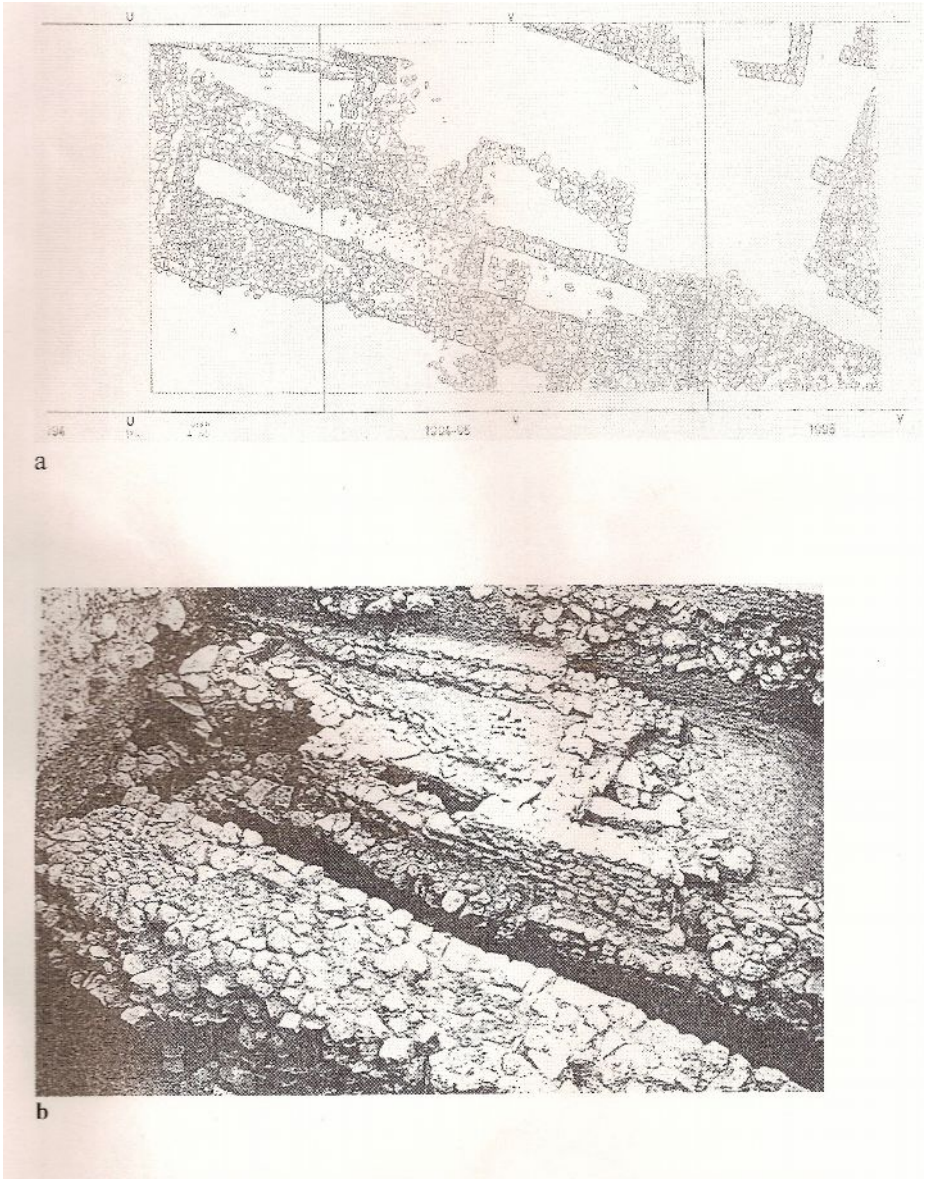

esim 18: Koridorlu evin dış duvar kesiti

a

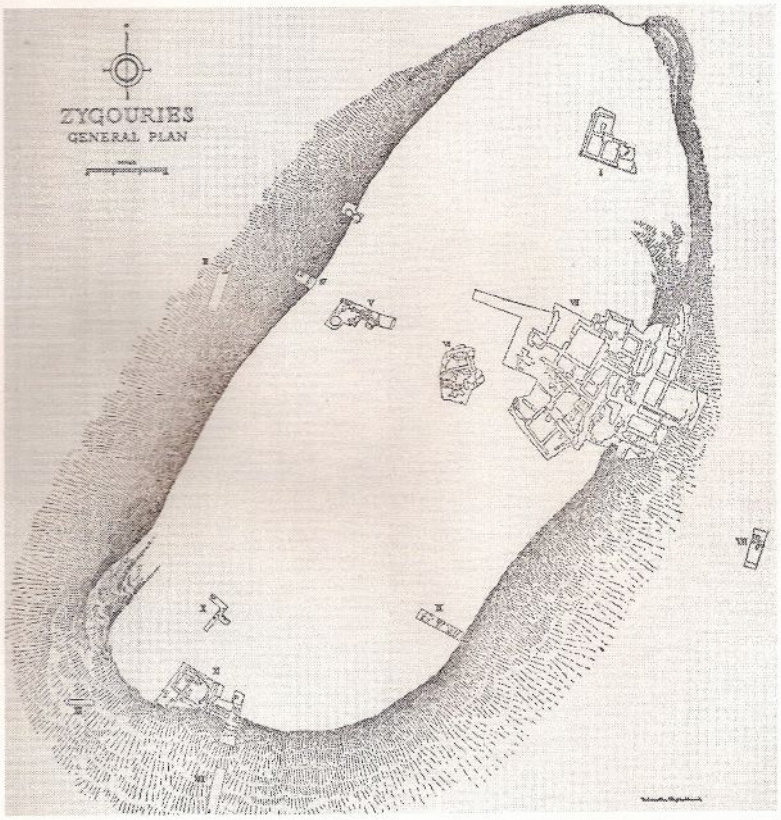

b

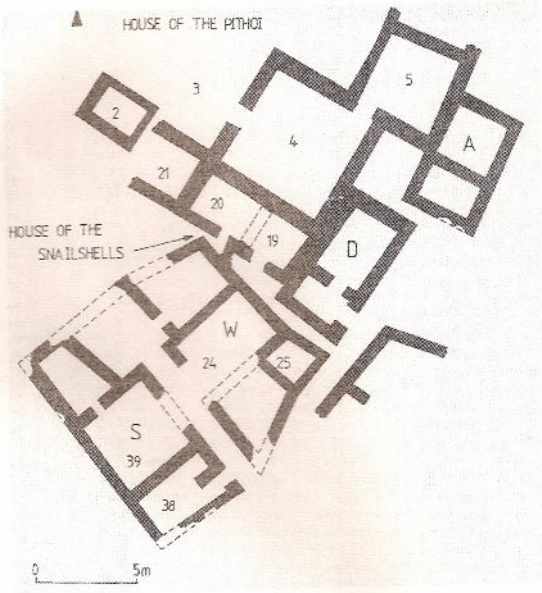

a

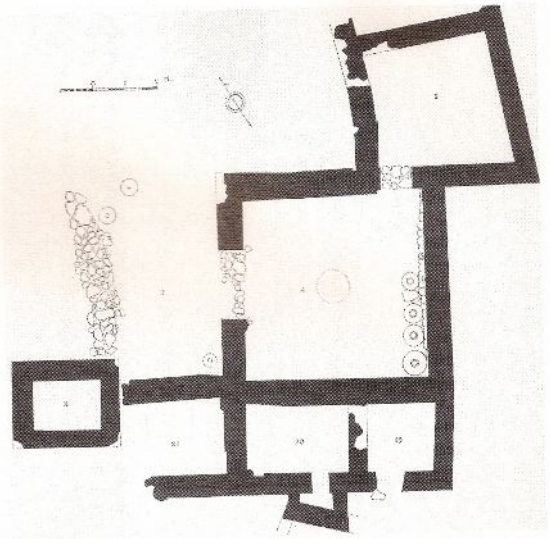
b

a

HOUSE OF THE PITHOI
3
5
2
4
A
21
20
HOUSE OF THE
SNAILSHELLS
19
D
W
24
25
S
39
38
0
5m

a

b

<<